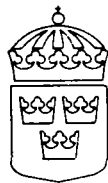

Riksdagens protokoll

1988/89:91

6 april 1989

Protokoll
1988/89:91

Debatter m. m.

Torsdagen den 6 april

Återkallelse av motion	3
Meddelande om dagens informationsstund	7
Förverkande vid skadegörelse	7
Information om regeringsbeslut om bidrag till FN:s katastroffond för Afghanistan	31
Information om regeringsbeslut om statens delansvar för över- skottsarealer	33
Anslag till idrott	39
Anslag till turism och rekreation	64
Högskolans styr- och anslagssystem, m.m.	74
Planering och anslag för totalförsvarets civila del, m.m.	92
Anslag till vissa nya tjänster inom finansdepartementet	111
Anslag för utökning av personalen inom civildepartementet	114
Den statliga rationaliseringsverksamheten m.m.	118
Den statliga redovisningen och revisionen	123
Kapitalbeskattning	126
Meddelande om interpellation	
1988/89:192 av Anne Wibble (fp) om AP-fondernas aktieköp ..	132
Meddelande om fråga	
1988/89:569 av Jan Sandberg (m) om regeringens beslut i ärende om en motorcrossbana i Lidingö	133

Avgjorda ärenden

Torsdagen den 6 april

<i>Socialförsäkringsutskottets betänkande</i>	
1988/89:SfU13 Pensioner	3
<i>Konstitutionsutskottets betänkande</i>	
1988/89:KU24 Vissa anslag till riksdagen och dess myndigheter ...	3

1

Prot.	<i>Näringsutskottets betänkanden</i>	
1988/89:91	1988/89:NU15 Kontroll genom teknisk provning, m.m.	3
	1988/89:NU16 Affärstider	3
	<i>Justitieutskottets betänkanden</i>	
	1988/89:JuU16 Underrättelseskyldighet m.m. när utlänningar är berövade friheten	7
	1988/89:JuU13 Förverkande vid skadegörelse	7

Torsdagen den 6 april

Kl. 12.00

1 § Återkallelse av motion

Talmannen meddelade att Sigríd Bolkéus i skrivelse den 4 april återkallat den av henne väckta motionen 1988/89:T561 Privatisering av SJ:s underhållsverkstad i Bollnäs.

Talmannen anmälde att han hade avskrivit denna motion.

Skrivelsen lades till handlingarna.

2 § Föredrogs och hänvisades

Motion

1988/89:Ju11 till justitieutskottet

3 § Företogs till avgörande socialförsäkringsutskottets betänkande 1988/89:SfU13, konstitutionsutskottets betänkande 1988/89:KU24 samt näringsutskottets betänkanden 1988/89:NU15 och NU16 (beträffande debatten i dessa ärenden, se prot. 90).

Socialförsäkringsutskottets betänkande 13

Mom. 1 (höjning av folkpensionens grundbelopp m.m.)

Först biträdde reservation 1 av Karin Israelsson och Rune Backlund med 37 röster mot 19 för reservation 2 av Margó Ingvardsson. 256 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 240 röster mot 37 för reservation 1 av Karin Israelsson och Rune Backlund. 38 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 (basbeloppsberäkning)

Utskottets hemställan bifölls med 297 röster mot 19 för det av Ragnhild Pohanka under överläggningen framställda yrkandet. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 3 (pensionsåldern)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Ragnhild Pohanka – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (folkpension till utlänningar)

Utskottets hemställan bifölls med 236 röster mot 75 för reservation 4 av Karin Israelsson m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 5 (villkoren vid växelvård)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Karin Israelsson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (efterlevandeskydd för vuxna)

Utskottets hemställan bifölls med 287 röster mot 25 för reservation 6 av Margó Ingvardsson. 1 ledamot avstod från att rösta.

Maria Leissner (fp) anmälde att hon avsett att rösta nej men markerats ha röstat ja.

Mom. 7 (pensionstillskott vid undantagande från ATP)

Utskottets hemställan bifölls med 162 röster mot 154 för reservation 7 av Gullan Lindblad m.fl.

Mom. 10 (15- och 30-årsreglerna inom ATP-systemet)

Utskottets hemställan bifölls med 258 röster mot 57 för reservation 8 av Gullan Lindblad m.fl.

Mom. 14 (tillgodoräknande av vårdår)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Gullan Lindblad m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 16 (retroaktiv rätt till vårdår)

Utskottets hemställan bifölls med 195 röster mot 119 för reservation 10 av Sigge Godin m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 17 (ATP-poäng av vårdbidrag)

Utskottets hemställan bifölls med 252 röster mot 62 för reservation 11 av Sigge Godin m.fl.

Mom. 18 (pensionsvillkor vid vård av svårt handikappade barn)

Utskottets hemställan bifölls med 269 röster mot 43 för reservation 12 av Sigge Godin och Barbro Sandberg.

Mom. 19 (övergångsregler för ATP)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 13 av Karin Israelsson och Rune Backlund – bifölls med acklamation.

Mom. 20 (förtidspensionering av handikappade studerande m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 14 av Sigge Godin och Barbro Sandberg – bifölls med acklamation.

Mom. 21 (förtidspension för egenföretagare)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 15 av Gullan Lindblad m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 24 (handikappersättning till blinda)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 16 av Gullan Lindblad m.fl.– bifölls med acklamation.

Mom. 25 (översyn av handicappersättningsreglerna m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 17 av Sigge Godin och Barbro Sandberg – bifölls med acklamation.

Mom. 28 (beräkningsgrunden för vårdbidrag)

Utskottets hemställan bifölls med 273 röster mot 42 för reservation 19 av Sigge Godin och Barbro Sandberg. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 29 (kostnader för pedagogiska leksaker)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 20 av Sigge Godin och Barbro Sandberg – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Konstitutionsutskottets betänkande 24

Mom. 1–11

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 12 (Olof af Forselles)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Hans Nyhage och Elisabeth Fleetwood – bifölls med acklamation.

Mom. 13 (riksbyggnaderna)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Hans Nyhage – bifölls med acklamation.

Mom. 14 (minneshögtidlighet)

Utskottets hemställan bifölls med 288 röster mot 22 för reservation 3 av Bo Hammar. 3 ledamöter avstod från att rösta.

Näringsutskottets betänkande 15

Mom. 1 och 2 (EFTA-konventionen och lagförslaget)

Först biträdades reservation 1 av Gudrun Norberg och Isa Halvarsson med 42 röster mot 38 för reservation 2 av Paul Lestander och Lars Norberg. 234 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 236 röster mot 42 för reservation 1 av Gudrun Norberg och Isa Halvarsson. 38 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 3 (utvecklingen inom EG)

Hemställan

Utskottets hemställan bifölls med 198 röster mot 88 för hemställan i reservation 3 av Per Westerberg m.fl. 29 ledamöter avstod från att rösta.

Motivering

Utskottets motivering godkändes med 217 röster mot 38 för den i reservation 4 av Paul Lestander och Lars Norberg anförda motiveringen. 58 ledamöter avstod från att rösta.

Karl-Göran Biörsmark och Lola Björkquist (båda fp) anmälde att de avsett att avstå från att rösta men markerats ha röstat ja.

Mom. 4 (statens mät- och provråd)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 5 av Gudrun Norberg och Isa Halvarsson, *dels* reservation 6 av Paul Lestander och Lars Norberg – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (mykologiska och mikrobiologiska provningar)

Hemställan

Utskottets hemställan bifölls.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot *dels* den i reservation 7 av Gudrun Norberg och Isa Halvarsson anförda motiveringen, *dels* den i reservation 8 av Paul Lestander och Lars Norberg anförda motiveringen – godkändes med acklamation.

Mom. 6 (riksprovplatssystemet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Per Westerberg m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 7

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 8 (ändrad kontrollordning för elektrisk materiel)

Utskottets hemställan bifölls med 275 röster mot 40 för reservation 10 av Paul Lestander och Lars Norberg.

Näringsutskottets betänkande 16

Mom. 1 (uttalande om fria affärstider)

Utskottets hemställan bifölls med 183 röster mot 130 för reservation 1 av Hadar Cars m.fl.

Mom. 2 (nedläggning av utredningen om affärstiderna)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Hadar Cars m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (förbud mot öppethållande av varuhus på vissa helgdagar)

Utskottets hemställan bifölls med 266 röster mot 37 för reservation 3 av Paul Lestander och Lars Norberg. 6 ledamöter avstod från att rösta.

Prot. 1988/89:91
6 april 1989

Meddelande om dagens informationsstund

4 § Meddelande om dagens informationsstund

Anf. 1 TALMANNEN:

Jag får meddela att jordbruksminister Mats Hellström i dag på regeringens informationsstund lämnar information om statens delansvar för överskottsarealer.

Denna information lämnas efter informationen kl. 14.30 av statsrådet Lena Hjelm-Wallén om bidrag till FN:s katastroffond för Afghanistan enligt tidigare meddelande här i kammaren.

Förverkande vid skadegörelse

5 § Föredrogs

justitieutskottets betänkande

1988/89:JuU16 Underrättelseskuldighet m.m. när utlänningar är berövade friheten (prop. 1988/89:74).

Utskottets hemställan bifölls.

6 § Föredrogs

justitieutskottets betänkande

1988/89:JuU13 Förverkande vid skadegörelse (prop. 1988/89:143).

Förverkande vid skadegörelse

Anf. 2 KARIN AHRLAND (fp):

Herr talman! Jag vill börja med att yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter. Det betyder att utskottet enligt har tillstyrkt propositionens förslag om förverkande av föremål som har använts vid skadegörelse och att ett enligt utskott har avstyrkt regeringens proposition när det gäller ändring i polislagen om rätt för polis att kroppsvisitera i sådana fall.

Jag yrkar också bifall till den reservation som folkpartisterna i utskottet har ställt sig bakom.

Herr talman! Den proposition som ligger till grund för det här betänkandet om förverkande vid skadegörelse är så gammal att det nästan börjar lukta rättshistoria om den. Den presenterades nämligen för riksdagen för i dagarna något mer än ett år sedan, och avsikten var att lagändringarna skulle träda i kraft den 1 juli förra året. Samtliga dåvarande oppositionspartier kunde utan vända ta ställning till förslagen under den motionstid som löpte. Och den 11 april förra året hade alla fyra partierna sagt ett klart nej till förslaget om en sådan ändring i polislagen att polisman skulle ges rätt att kroppsvisitera för sökande efter föremål "som är ägnade att användas som hjälpmedel vid brott som innefattar skada på egendom".

Den tungt vägande invändning som vi redovisade var att lagförslaget när det gäller kroppsvisitation stod i strid mot regeringsformens 2 kap. 6 och 12 §§. Från folkpartiets sida skrev vi i vår motion bl.a.: "Kroppsvisitationen är en av de mest integritetskränkande åtgärder som den enskilde kan utsättas för och grundlagen ställer därför hårda krav på i vilka sammanhang som det får utnyttjas. De fall där undantag från det grundlagfästa skyddet mot kroppsvisitation måste göras bör enligt vår uppfattning huvudsakligen inskränkas till att avse eftersökande av föremål vid brott som är att anse som allvarligare än klotter."

Liknande argument förde de andra partierna fram i sina motioner, och alla fyra partierna hade dessutom gott stöd av lagrådet i den uppfattningen.

Det var vid de första diskussionerna i utskottet också uppenbart att åtminstone vissa socialdemokrater hade så mycket respekt för grundlagen att de inte mätte riktigt bra inför detta regeringsförslag.

Propositionen blev därför remitterad till konstitutionsutskottet, som funderade ett halvår. Men efter ett halvår var man där från samtliga partier – även socialdemokraterna – enig om att förslaget om rätt till kroppsvisitation borde avslås av Sveriges riksdag. Det kan vara värt att notera att socialdemokraterna och centern i KU tyckte att man kunde överväga rätt att visitera väskor och portföljer. Det hedrar centerns representanter i justitieutskottet att de har övergett den senare linjen. Det hedrar knappast vpk att man helt har övergett den linje som man hade i konstitutionsutskottet. Vpk:s ledamöter tycks växla åsikter vid varje sammanträde.

Inom miljöpartiet tycks det också råda sedvanlig splittring i den här frågan. Därför skulle jag bara försiktigt vilja påminna om att jag i valrörelsen hörde en miljöpartist som sade att hon var intresserad av att "göra litet åt lagarna", eftersom hon tyckte att vi hade så dåliga lagar. Här, min vän från miljöpartiet, finns en chans att åtminstone försöka stoppa ytterligare ett dåligt lagförslag. Den chansen missar ni om ni röstar med socialdemokraterna.

Herr talman! Det råder alltså fullständig parlamentarisk enighet i riksdagen om att vi inte i strid mot grundlagens bud skall eller kan införa möjlighet till kroppsvisitation när det gäller sådan skadegörelse som klotter i normalfallet bedöms vara.

Det råder också enighet om att det krävs resoluta åtgärder för att sätta stopp för klottret. Utskottet har därför i föreliggande betänkande anvisat en mängd åtgärder som bör komma till stånd. Vi är t.ex. eniga om att polisen borde kunna använda en del av sina fria resurser för att göra tämligen kraftfulla insatser temporärt och i förebyggande syfte. Vi skriver enhälligt att ägarna till de skyddsvärda föremålen – eller vagnarna, som det ofta är – säkert med en bättre övervakning skulle kunna skydda sin egendom. Och vi begär att regeringen tar upp förhandlingar med handeln när det gäller hantering och försäljning av sprayburkar.

I folkpartiets reservation pekar vi, liksom centern, också på sådant som vi många gånger tagit upp – om de nuvarande reglerna för åtalsunderlåtelse, om jourdomstolar för unga och om skyldighet för en gärningsman att avhjälpa skador, för att ta några exempel.

Socialdemokraterna har, förmodligen för att rädda något ansikte, föresla-

git att regeringen skall få i uppdrag att lägga fram förslag om s.k. ytlig kroppsvisitation. Vad är nu det, herr talman? Begreppet – om det kan kallas så – dök plötsligt upp i sista minuten vid utskottsbehandlingen. Vad socialdemokraterna egentligen menar med det har vi inte fått någon förklaring på. Det verkar, ärligt talat, mera som ett populistiskt utspel. Jag ser med spänning fram mot hur socialdemokraternas talesman skall lägga ut texten om sitt förslag om s.k. ytlig kroppsvisitation. Det har i den allmänna debatten fått namnet "tafslag". Det säger något om vad det tycks handla om.

Herr talman! Vi har alla, under de år då den här frågan har dragits i långbänk av socialdemokraterna, mött en energisk och ganska högljudd opinion som har krävt hårdare tag mot klottrare – en opinion som då tycks ha satt stort hopp till just kroppsvisitation. Man skall som lagstiftare självfallet visa lyhördhet gentemot väljarna. Vi gör det enhälligt genom förverkandeparagrafen och genom att anvisa flera andra metoder att ingripa mot klottrarna, men den lagstiftande församlingen måste också vara främst när det gäller att slå vakt om grundlagen.

Häromdagen blev riksdagsledamöterna i en tidning kollektivt angripna för feighet när de inte ville godta propositionens förslag om kroppsvisitering vid klotter. Jag skulle, herr talman, vilja säga att det i den här frågan faktiskt har krävts ganska stort mod av samtliga ledamöter i riksdagen, då de har hållit på grundlagens bud i stället för att ge efter för en väl så högljudd allmän opinion.

Anf. 3 JERRY MARTINGER (m):

Herr talman! Den politik som förts av den socialdemokratiska regeringen under senare år har medfört att rättstryggheten har urholkats kraftigt i vårt land. Den höga brottsligheten, bristen på poliser, halvtidsfrigivningen och de allt svagare reaktionerna på brott från samhällets sida har lett oss in i en upp-och-nedvänd värld, där det finns fler läs på den skötsammes dörr än på brottslingens.

För att i någon mån försöka reda upp det man har ställt till med har regeringen nu sett sig tvungen att lägga fram ett förslag, som står i strid med rättssäkerheten.

Förslaget i regeringens proposition 1987/88:143 om en i stort sett urskillningslös möjlighet till kroppsvisitation mot människor som inte ens misstänks för brott är ingenting annat än en desperat åtgärd från en regering som helt förlorat greppet om kriminalpolitiken.

Förutom att förslaget är ineffektivt står det i strid med den svenska grundlagen. Grundlagsstridigheten är för övrigt samtliga partier överens om såväl i konstitutionsutskottet som i justitieutskottet, så den frågan tänker jag inte gå närmare in på.

Jag skall i stället uppehålla mig något vid de förhållanden som är den direkta anledningen till att den här propositionen har lagts fram, nämligen den kraftiga ökningen av vandalisering i form av klotter.

Klotter och liknande vandalisering har under de senaste åren blivit en utbredd företeelse i vårt land. Storstadsregionerna har därvid drabbats i särskilt hög grad. De kostnader som vandaliseringen varje år åsamkar samhället och de enskilda människorna är betydande. Detta gäller även vid en internationell jämförelse.

Prot. 1988/89:91
6 april 1989

Förverkande vid skadegörelse

För Storstockholms Lokaltrafik AB (SL) innebär vandaliseringen särskilt stora problem. Det är då främst pendeltåg, tunnelbanetåg och stationer som drabbas.

Kostnaderna för vandaliseringen inom SL har fyrdubblats sedan år 1977. För 1988 räknar SL med en kostnad på ca 40 milj. kr., varav minst 25 milj. kr. avser enbart klottret i Stockholms tunnelbana.

Allmänheten drabbas främst genom störningar i kollektivtrafiken, eftersom nedklottrade tåg och tunnelbanevagnar måste tas ur trafik för att rengöras. För många människor känns det också förödmjukande att behöva åka i vagnar som är nedkladdade med färg eller där sätena är sönderskurna. Många av SL:s trafikanter har dessutom fått sina kläder förstörda.

Vandaliseringen har utan tvivel lett till förslummad resmiljö för trafikanterna och sämre arbetsmiljö för SL:s personal.

Det är i huvudsak ungdomar i tonåren som gör sig skyldiga till klottret. Den färg som används är till övervägande del stulen. Exempelvis kan nämnas att en färgaffär i Stockholm vid ett inbrott nyligen fick 200 sprejburkar stulna. Vid ett inbrott i en bilfirma stals ungefär samtidigt 600 burkar. När en känd klottrare greps för inte så länge sedan fann polisen 62 burkar med sprejfärg i hans bostad.

Klottret har med andra ord ofta samband med annan brottslighet. Många av de mest aktiva klottarna är gravt kriminellt belastade även i andra avseenden. För dessa personer är klottret bara en liten del av brottsligheten. Om effektiva åtgärder vidtas mot ungdomsbrottsligheten som helhet, kommer detta följaktligen också att leda till en minskning av klottret och annan vandalisering.

Herr talman! Att klotter och annan vandalisering ökat kraftigt under de senaste åren är ett resultat av en släpphänt politik mot brottsligheten som helhet och då i synnerhet ungdomsbrottsligheten.

En av de främsta orsakerna till att brottsligheten numera ligger på en mycket hög nivå i vårt land är den kraftiga försämring av polisens resurser som har ägt rum sedan socialdemokraterna återkom till makten 1982. Denna försämring har lett till minskad upptäcktsrisk och därmed också minskad bestraffningsrisk, vilket i sin tur ökat benägenheten att begå brott. Bristen på poliser har fått förödande konsekvenser för i synnerhet många unga lagöverträdare, eftersom dessa utan hinder kunnat fortsätta att begå brott, varigenom de slutligen fastnat i allvarlig kriminalitet.

Jag får återkomma till frågan om polisens resurser när anslagen till polisen kommer upp till behandling. Jag vill bara här understryka vikten av att polisen snabbt får ökade resurser. Detta kan ske bl.a. genom att poliskåren tillförs 600 administrativa tjänster utöver de 600 polisaspiranter som i budgetpropositionen föreslås börja sin utbildning under kommande budgetår. Ett stort antal polismän skulle då genast frigöras för rena polisuppgifter, vilket skulle leda till att vi redan till sommaren kunde få ut fler poliser på gator och torg.

Vi skulle då också kunna få en snabb ökning av antalet tunnelbanepoliser, vilka utan tvivel har en viktig uppgift att fylla när det gäller att förhindra exempelvis klotter och annan vandalisering. Utländska erfarenheter visar att det finns ett samband mellan den polisiära övervakningen av ett tunnelbane-

system och den grad av vandalisering som tunnelbanans stationer och vagnar drabbas av. Som exempel kan nämnas Paris Metro, som är i det närmaste helt fri från klotter och annan förstörelse, men där man å andra sidan regelbundet möter uniformerade poliser i vagnar och på stationer.

Det finns emellertid en svårighet för polisen när det gäller arbetet med de allra yngsta brottslingarna. Trots att många ungdomar i åldern 13-14 år numera gör sig skyldiga till exempelvis stöld, misshandel och skadegörelse, bl.a. klotter, är det inte tillåtet för polisen att registrera lagöverträdare under 15 år.

När sådana personer begår upprepade brott saknas därför uppgifter om deras tidigare brott, brottskamrater, förhørsledare, föräldrar och kontaktmän. Detta försvårar polisens arbete och minskar möjligheterna till effektiv brottsbekämpning.

Det är därför väsentligt att polisen ges laglig möjlighet att registrera ungdomar under 15 år, som har varit inblandade i brottslig verksamhet.

När det gäller unga lagöverträdare är det också angeläget att förundersökningen bedrivs snabbt. En lagreglerad tidsgräns för förundersökningsförfarandet beträffande unga bör därför uppställas. Målsättningen bör vara att förundersökningen skall vara avslutad inom en månad från brottet, om gärningsmannen är under 21 år.

En annan lagstiftningsfråga som bör övervägas är att inom de sociala myndigheternas ram införa möjligheter att i fråga om ungdomar som begått brott vidta åtgärder även mot den unges vilja, t.ex. förbud att vistas i viss miljö eller föreläggande om urinprov för kontroll av att t.ex. ett tidigare narkotikamissbruk inte fortsätter.

Det är också viktigt att det skapas fungerande ungdomsvårdsskolor eller s.k. § 12-hem, som dessa numera kallas, eftersom de regleras i 12 § lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga. Detta har vi krävt från moderat sida under flera år, men de övriga partierna har inte lyssnat förrän nu. Det måste finnas § 12-hem, som kan ta hand om de värsta ungdomsbrottslingarna och vid behov hålla dem inlåsta.

Den unges vistelse på låsbar enhet bör förlängas till längre tid än de två månader som gäller enligt huvudregeln i dag. Därigenom förhindras att de unga avviker, innan man hunnit motivera dem till ordnad livsföring.

Beträffande ungdomar över 15 år som dömts av domstol för brott bör en särskild lösning införas. Det är lämpligt att dessa ungdomar i vissa fall kan omhändertas på särskilda ungdomsvårdsskolor som ligger under kriminalvårdsstyrelsen.

En snabbt arbetande parlamentarisk kommission bör tillsättas för att lämna förslag om hur § 12-hemmen bäst skall fungera.

När det gäller unga lagöverträdare bör man naturligtvis i möjligaste mån undvika rent straffrättsliga påföljder. Detta innebär emellertid inte att de ungas gärningar kan lämnas helt utan reaktion från samhällets sida. Reaktionen är i stället mycket viktig när det gäller ungdomar. För det första svarar dessa för en stor del av brottsligheten. För det andra har unga människor i allmänhet utvecklade rättsbegrepp, varför det är nödvändigt att samhället ger klara normer och konsekventa handlingsmönster. De unga måste snabbt få en reaktion från samhällets sida när de har begått ett brott,

även om det är fråga om en mindre förseelse. Ungdomarna är många gånger medvetna om att de har gjort fel och väntar på en reaktion. Uteblir denna, eller visar samhället en överdrivet förstående attityd till den unges beteende, fortsätter den unge att begå brott och riskerar att så småningom hamna i ännu allvarigare kriminalitet. Möjligheterna till åtalsunderlåtelse bör därför göras mer restriktiva. Det bör vidare införas en särskild form av jourdomstolar för unga, så att reaktionen på den brottsliga gärningen kan komma snabbt.

Herr talman! Den som klottrar gör sig vanligen skyldig till skadegörelse enligt 12 kap. 1 § brottsbalken. Straffet är böter eller fängelse i högst sex månader. Ansvar för grov skadegörelse enligt 3 § samma kapitel kan komma i fråga om – som det heter i paragrafen – av gärningen kommit synnerlig fara för någons liv eller hälsa eller skadan drabbat sak av stor kulturell eller ekonomisk betydelse eller om skadan eljest är synnerligen kännbar. Straffet för grov skadegörelse är fängelse i högst fyra år.

Enligt gällande rätt torde klotter endast sällan vara att bedöma som grov skadegörelse, vilket knappast står i överensstämmelse med den allmänna rättsuppfattningen. Klotret drabbar det allmänna och enskilda människor med stora kostnader, störningar och olägenheter. Det bör därför göras en lagändring så att en stor del av de gärningar som det här är fråga om kan hänföras till grov skadegörelse i stället för till normalbrottet. Därmed skulle också göras en nödvändig markering från lagstiftarens sida som skulle få till följd att de myndigheter och andra organ som är berörda av brottsbekämpande åtgärder skulle ägna ökad uppmärksamhet åt klotret.

Eftersom exempelvis förberedelse till grov skadegörelse, till skillnad från förberedelse till normalbrottet, är straffbar bör en sådan lagändring dessutom innebära fördelar på det straffprocessuella området, så att t.ex. tvångsmedel som anhållande, häktning, husrannsakan och kroppsvisitation kan användas i ett tidigare skede än för närvarande. Lagändringen bör vidare innebära att den som vid kroppsvisitation påträffas med sprejburkar c.d. inte, såsom enligt förslaget i regeringens proposition, utan vidare åtgärd kommer att släppas. I stället kommer vederbörande i allmänhet att få medfölja till förhör.

Det bör ankomma på regeringen att närmare överväga den tekniska utformningen av 12 kap. 3 § brottsbalken och snarast återkomma till riksdagen med förslag. Vid dessa överväganden bör särskilt prövas tanken att i detta lagrum, såsom en omständighet att beakta vid bedömandet huruvida brottet är grovt, införa det rekvisitet att gärningen varit ägnad att väcka anstöt.

Nu har den socialdemokratiska gruppen i justitieutskottet föreslagit införande av en ny form av kroppsvisitation – en ytlig kroppsvisitation, som man kallar det. Det förslaget, som för övrigt erhållit majoritet i utskottet, är en symbol för det sammanbrott som drabbat socialdemokratisk kriminalpolitik.

Hur skall man kunna uppnå något resultat med en åtgärd som visserligen kallas kroppsvisitation, men som inte är något annat än bara ett ytligt tafsande på den person som utsatts för åtgärden? Vad skall en polisman förresten göra om han vid en sådan åtgärd tycker sig känna en burk, som *kan* vara en sprejburk, eller en penna, som *kan* vara en färgpenna innanför

jackan på t.ex. en pendeltågsresenär? Han får ju inte titta efter, eftersom någon sådan lagändring inte föreslås av utskottsmajoriteten.

Jag måste erkänna att jag inte trodde mina öron när jag första gången hörde förslaget om en sådan här tafslag som man nu vill införa. En åtgärd enligt den föreslagna tafslagen skulle helt sakna effektivitet. Lagen skulle inte heller överensstämma ett dugg bättre med grundlagen än det ursprungliga regeringsförslaget. Det är fortfarande fråga om en betydande integritetskränkning mot en människa som inte är misstänkt för brott.

Det moderata förslaget om ändring av 12 kap. 3 § brottsbalken, som jag här har redogjort för, innebär däremot att polisen helt i enlighet med grundlagen och rättegångsbalken ges rätt att göra en fullständig och effektiv kroppsvisitation i de fall någon är misstänkt för brott. Och åtgärden kan inte utan *mycket* speciella skäl vidtas mot en person som inte är misstänkt för brott.

Herr talman! Det moderata förslag som jag har redogjort för bygger på en kombination av rättssäkerhet och effektivitet som ger oss möjlighet att få bukt med inte bara klotter utan också med ungdomsbrottsligheten som helhet.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan. Dock yrkar jag när det gäller motiveringen även bifall till den moderata reservationen nr 1.

Anf. 4 INGBRITT IRHAMMAR (c):

Herr talman! Det finns mycket i detta betänkande som vi är överens om i utskottet, samtidigt som det finns väsentliga frågor som vi är oense om. Inledningsvis vill jag bara säga att vi från centerns sida ser mycket allvarligt på skadegörelsebrott.

Klotter är ett av skadegörelsebrotten. Det är vanligtvis ett ungdomsfenomen och ett ungdomsbrott, och det har ökat på sistone. Däremot går dess brott i vågor. Det tycks vara så, att ju mer som skrivs om det i massmedia, desto mer ökar brotten, och när det tystas ner minskar också brotten. Vi skall vara medvetna om det.

Det är ett storstadsproblem, men det är också ett problem för hela landet. Det är ett problem för olika småorter, för mindre städer och för storstäderna. Det är inte bara ett problem för SL i Stockholm. Det är ett problem för husägare i hela landet, för bilägare i hela landet som får luckan på bilarna rispad, för cykelägare i hela landet som får däcken sönderskurna av ungdomar som sticker kniven i dem.

Det är alltså inte bara kostnader som drabbar enskilda och det allmänna. Det är också en mängd personliga problem och olyckor, förutom det som har sagts om en förfulad miljö. Kan man inte hålla undan förstörelsen sprider den sig som en löpeld – det tycks smitta. På vissa håll har man däremot lyckats hålla undan skadegörelsen. Vi har hört talas om att man har lyckats ganska bra i Paris och även i New York. Vi har på sistone kunnat läsa i massmedia om hur skadegörelsen i Göteborg har minskats till hälften genom att man från kollektivtrafikens sida har hållit undan den och tvättat bort klotter.

Jag sade att det är mycket som vi är överens om i utskottet, och det gäller alltså att skadegörelsen är ett sådant problem att man behöver gå fram på många olika håll med skilda åtgärder. Vi i centern och de andra partierna på

den borgerliga sidan vill ha mer vida, brett omfattande förslag till åtgärder, med snabba reaktioner från samhällets sida vad gäller ungdomsbrott. Vi är naturligtvis besvikna över att majoriteten inte ställer upp. Det är ändå de snabba reaktionerna som är viktiga i sådana här sammanhang, inte att det går månad efter månad, halvår efter halvår och år efter år utan att det händer någonting.

Vi var i utskottet överens om att vi inte kunde gå med på förslaget i propositionen om kroppsvisitation – det kunde varken konstitutionsutskottet eller justitieutskottet göra. Det skulle innebära en alltför långtgående integritetskränkning för denna typ av brott. Det är därför mycket konstigt att utskottsmajoriteten ställer sig bakom ett sådant beslut, samtidigt som ett enigt utskott har uttalat att man inte ställer sig bakom en bestämmelse om kroppsvisitation. Det man gör är att leka med ord: man döper om kroppsvisitation till ytlig kroppsvisitation. Men det är i stort sett samma sak. Sedan begär man förslag från regeringen för att komma ifrån det hela.

Jag har från majoritetens sida fått höra förklaringar som går ut på att man gjort frågan så komplicerad att regeringen inte kan komma tillbaka med några förslag, och att ingenting därför kommer att ske. Det är ett konstigt sätt. Man ställer sig i utskottet bakom ett majoritetsförslag, och sedan säger man att man inte tror på förslaget och att det aldrig kommer att bli något av detta.

Vi är också överens om att det behövs ytterligare åtgärder från olika håll. Det har här tidigare talats om åtgärder från trafikföretagen. Jag vet att man från deras sida i dag redan gör väldigt mycket, men det behövs betydligt fler åtgärder. Det behövs framför allt bättre övervakning av t.ex. de ställen där SL:s vagnar står när de inte går i trafik.

Här tycks man ha lyckats mycket bra i Göteborgs kommun, där privatdetektiver har varit ute och fotograferat och kollat upp vilka det är som ägnar sig åt den här typen av skadegörelse. Man förresten vet vilka dessa personer är också här i Stockholm. Vi i utskottet fick i varje fall den informationen att de allra flesta klottrare i stort sett är kända. Av antalet klottrare var redan 80–90 % kända. Se då till och gör någonting! Det är det vi menar från den borgerliga minoritetens sida.

Så till frågan om polisens ansvar. Tyvärr har polisen inte tillräckliga resurser. Jag skall inte här i dag avslöja hur många poliser som kan avdelas för att arbeta med detta, men även om de som nu finns gör punktinsatser är de alldeles för få. Vad kan då göras enligt majoritetsförslaget? Jo, man kan tafsa över kläderna, hitta någon burk och sedan släppa den unge. Det är väl inget verkningsfullt instrument för att komma till rätta med skadegörelse. Det måste faktiskt ske någonting mer.

Det är viktigt att se till att ungdomarna har meningsfulla fritidsaktiviteter, så att de kan ägna sig åt någonting kreativt och konstruktivt. Det behövs därför fler insatser på detta område än vad som i dag är fallet. Socialtjänsten har ett ansvar, och den bör ta ett större ansvar. Jag instämmer i det som tidigare har sagts, och som ett enigt utskott faktiskt understryker: Vården på de s.k. § 12-hemmen måste effektiviseras, och det måste anordnas fler platser.

Jag vågar säga att handeln inte tar ett ordentligt ansvar. Jag tänker då inte

bara på stormarknader och mindre butiker, utan också på bensinmackar m.m. Det är där man stjälar de flesta färgburkar som i dag används till förstörelse. Det är lätt att stjäla när burkarna inte säljs över disk. Vi säger från utskottets sida att det är mycket viktigt att regeringen tar initiativ och genomför överläggningar med handeln. Jag vet att dessa diskussioner också förs redan i dag, och att det har lett till förbättringar, dock inte tillräckliga.

Det viktigaste är att det sker en reaktion när ett brott har begåtts. Det är här som de stora bristerna finns. Det är inte bara fråga om att det skall ske reaktioner, utan det skall ske snabba reaktioner. Det är därför som vi i centerpartiet i vår reservation – som i stort sett har samma lydelse som folkpartiets reservation; vi går bara något steg ytterligare på ett område – säger att jourdomstolar för unga bör införas. Detsamma föreslås från moderaternas sida.

Den här typen av brott bör kunna behandlas snabbt, och det gäller såväl mindre brott som allvarligare brott.

När vi inom centerpartiet arbetade med denna fråga stod det klart för oss att åtalsunderlåtelse sker alltför lätt och alltför ofta. Vi ansåg att detta helt klart kunde vara en orsak till att denna typ av skadegörelse fortsätter i den utsträckning som nu sker. Det är fel att det inte blir någon annan reaktion än att man avskriver fallet. I vår reservation föreslår vi därför att åtalsunderlåtelse i stort sett inte skall användas vid den här typen av brott.

Det är i samband med att skadegörelsebrotten behandlas som vi har tagit upp frågan om åtalsunderlåtelse inte bör ske, men detta gäller naturligtvis även vid våldsbrott, narkotikabrott och andra allvarliga brott. Det är viktigt att reaktionen blir snabb och att det sker en reaktion.

Vi har från centerns sida under en längre tid sagt att det är mycket viktigt att gärningsmannen, oftast en ung person, blir medveten om det brott han eller hon har begått. Vi har därför sedan länge föreslagit att en konfrontation skall ske mellan offer och gärningsman på offrets villkor. Gärningsmannen måste alltså ställa upp om den drabbade så önskar. Man kan i det här sammanhanget t.ex. tänka sig att den som begått en skadegörelse, exempelvis förstört bilar eller cyklar, träffar ägaren och får klart för sig hur mycket bekymmer och förtvivlan detta har fört med sig. Man kan kanske träffa de personer som har fått tvätta vagnarna och som dag efter dag fått stå och tvätta bort klottret med farliga rengöringsvätskor. Om man får se i vilken arbetsmiljö dessa personer får arbeta på grund av den här typen av skadegörelsebrott, skulle det kunna leda till en insikt som är viktig för framtiden.

Vi har många gånger vid den här typen av brott hört argumentet: Det är ju bara fråga om vagnar, och det är bara en kommun eller en stad som berörs. Det finns ju ingen person bakom som drabbas av det här brottet. Genom den här typen av konfrontation skulle man få se att det bakom detta finns människor som drabbas.

Förra året beslöt riksdagen att införa en lag om visst skadelindrande arbete. Enligt denna skulle man få ställa till rätta efter sig. Det skulle ske på samma sätt som de allra flesta föräldrar uppfostrar sina barn. Om barnen har gjort något dumt får de göra i ordning efter sig. De får plocka upp sina kläder och hjälpa till att sopa upp om de har skadat någonting hemma. Det fortsätter

på samma sätt i skolan. Har de förstört någonting får de hjälpa städerskan att städa upp. Man borde fortsätta enligt den här linjen även efter det att barnen lämnar skolan om föräldrarna inte utövar uppsyn över barnen, utan det blir samhällets ansvar. Detta är egentligen självklarheter.

Vi trodde att lagen var mycket bra när den kom. Det blev en överraskning att den sedan inte gick att använda. Vad jag vet har den använts i ett enda fall. Vi tar därför också upp i vår reservation att den här lagen kan behöva ändras, i varje fall begär vi att regeringen ser över den. Lagen måste användas mer effektivt. Vi kan därigenom se till att man gör rätt för sig och ställer i ordning även efter dessa skadegörelsebrott.

Det är ett gammalt krav från centerns sida att införa samhällstjänst. Det enda som skiljer oss från de övriga partierna är att vi säger att den inte behöver införas på försök, utan att tiden är mogen för att införa samhällstjänst.

Jag kommer sedan till det särskilda kravet från centern på åtgärder mot skadegörelse som sker med hjälp av kniv och stickverktyg. Vi förstår inte att vi inte kan få gehör för att även bärande av kniv på allmän plats skall förbjudas. Man använder ju knivar inte bara för att hugga ner varandra, sticka ihjäl varandra och skada varandra utan också för att förstöra saker och ting och åstadkomma materiella skador för varandra.

Avslutningsvis vill jag yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter i betänkandet men också bifall till centerreservationen nr 3.

Anf. 5 LARS-ERIK LÖVDÉN (s):

Herr talman! Det ärende som kammaren nu har att behandla har varit föremål för en hel del debatt under de gångna månaderna. Propositionen som ligger till grund för utskottsbetänkandet lades ju fram, precis som Karin Ahrland sade, redan under föregående riksmöte.

Den fråga som vällat mest uppmärksamhet i debatten har varit förslaget om att tillåta kroppsvisitation för att eftersöka föremål som är ägnade att användas vid skadegörelse.

Det är alldeles uppenbart att vandalisering i form av s.k. klotter i allmänna samfärdsmedel och på offentliga platser ökat kraftigt under senare år. Särskilt stora är problemen inom Storstockholms Lokaltrafik. Kostnaderna för rengöring uppgår nu till ca 40 milj. kr. om året för Storstockholms Lokaltrafik, och vad värre är upplever många trafikanter situationen som både djupt olustig och hotfull. Det är självklart att samhället måste vidta åtgärder för att söka komma till rätta med dessa problem.

Storstockholms Lokaltrafik har lagt fast ett mycket ambitiöst åtgärdsprogram för att söka komma till rätta med problemen, men det är alldeles klart att det också krävs stöd från statsmakternas sida. I utskottets betänkande redovisas en rad sådana åtgärder. På flera punkter är utskottet enigt, men i några avseenden har vi olika uppfattningar.

Vi är överens om att tillstyrka regeringens förslag om att öppna möjligheten för att förverka föremål som kan användas som hjälpmedel vid skadegörelsebrott. När det gäller möjligheterna att tillgripa kroppsvisitation för att eftersöka dylika föremål går emellertid åsikterna isär. Visserligen avvisar ett enigt utskott regeringens förslag i denna del, men en majoritet i

utskottet bestående av socialdemokraterna, vpk och miljöpartiet menar att regeringen bör pröva möjligheterna att införa en bestämmelse i polislagen om ett mindre ingripande tvångsmedel än kroppsvisitation. En tanke som förs fram av utskottet är att enbart tillåta en ytlig undersökning av kläderna och *granskning av eventuellt handbagage*, samtidigt som förutsättningarna för att få tillgripa ett sådant tvångsmedel ytterligare bör preciseras.

Folkpartiet och centern avvisar förslaget att över huvud taget tillåta något tvångsmedel av karaktären kroppsvisitation. På så vis kan det sägas att centern och folkpartiet följer upp sina ställningstaganden i motionerna. Moderaterna däremot, vill jag hävda, har gjort helt om.

I sin motion går moderaterna till hårt angrepp mot regeringens förslag om att tillåta kroppsvisitation, kallar det djupt integritetskränkande och menar att det är utomordentligt oroande att regeringen visar sådan nonchalans vad gäller skyddet av de medborgerliga rättigheterna. Motionen är undertecknad av bl.a. Jerry Martinger.

I sin reservation till utskottsbetänkandet har moderaterna emellertid intagit en helt annan uppfattning, vill jag hävda. Nu förordar man både kroppsvisitation och husrannsakan, låt vara att man vill gå bakvägen genom att hänföra ifrågavarande brott till grov skadegörelse. Avsikten är uppenbarligen att uppnå samma syfte som i propositionen men att göra det bakvägen så att säga. Ert förslag, Jerry Martinger, är billig advokatyr. Jag tycker att det är ett märkligt spel, som knappast inger respekt.

Herr talman! Jag skall inte kommentera de övriga frågor av mer övergripande kriminalpolitisk natur som behandlas i reservationerna och som tagits upp i de olika inläggen här. Jag vill emellertid göra det konstaterandet att moderaterna ställer sig helt vid sidan om övriga partier i den kriminalpolitiska debatten. För moderaternas vidkommande är det längre fängelsestraff, hårdare tag, kriminalvård för ungdomar i stället för socialvårdsinsatser, hårdare regemente på anstalter och minskade möjligheter till permissioner som präglar det kriminalpolitiska agerandet. Jag tycker att det är synd och skam att moderaterna intar så extrema åsikter i kriminalpolitiken.

I utskottsbetänkandet redovisas, utöver inställningen till kroppsvisitation, några andra åtgärder som kan bidra till att lösa problemen med skadegörelse. Utskottet pekar särskilt på socialtjänstens och fritidsverksamhetens insatser för ungdomar och socialtjänstens särskilda ansvar för de ungdomar som är under 15 år. När det gäller ungdomar mellan 15 och 18 år understryker utskottet betydelsen av att man i det längsta undviker rent straffrättsliga påföljder. I stället måste socialtjänstinsatserna byggas ut och, inte minst viktigt, vården på de s.k. §12-hemmen inom ramen för lagen om vård av unga effektiviseras, byggas ut och anpassas efter aktuella behov.

Det är naturligtvis helt oacceptabelt att socialtjänsten inte i alla delar i dag tar sitt ansvar för ungdomar som befinner sig i kriminalitet och i dåliga sociala miljöer.

Herr talman! Behandlingen av detta ärende är kanske inte rätt tillfälle för en lång kriminalpolitisk debatt i allmänhet. Med tanke på det vill jag yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationerna.

Anf. 6 KARIN AHRLAND (fp) replik:

Herr talman! Jag är ense med Lars-Erik Lövdén i en fråga. Vi skall naturligtvis inte använda denna debatt enbart till en stor kriminalpolitisk debatt om vad varje parti har för program för att komma till rätta med ungdomsbrottsligheten över huvud taget. Men jag tycker faktiskt att det var litet märkligt att Lars-Erik Lövdén själv använde nästan hela sin taletid till att dels berätta om vad vi var ense om i utskottet – det borde alla som har lyssnat på debatten vid det här laget ha reda på –, dels göra vissa konstateranden, t.ex. det alldeles riktiga konstaterandet att vi från folkpartiets och centerns sida har hållit en konsekvent linje i denna fråga, vilket inte något annat parti har lyckats med.

Jag hade trott att Lars-Erik Lövdén skulle ta tillfället i akt att i den här debatten förklara för oss andra som inte riktigt har förstått vad han egentligen menar med s.k. ytlig kroppsvisitation. Det hade varit ett utmärkt tillfälle att göra det nu. Jag vill gärna ge Lars-Erik Lövdén tillfället igen att lägga ut texten litet mer som goda hänvisningar för den regering som har fått hans uppdrag att skriva en proposition om s.k. ytlig kroppsvisitering. Det finns en mängd frågor att ställa på den punkten.

Herr talman! Lars-Erik Lövdén har en gång avlagt juris kandidatexamen vid samma universitet som jag själv. Jag undrar hur han skulle försvara det här förslaget vid en seminarieövning vid den juridiska fakulteten i Lund. Det finns en chans att göra det i Sveriges riksdag.

Anf. 7 INGBRITT IRHAMMAR (c) replik:

Herr talman! Jag vill instämma med Karin Ahrland att det är väldigt synd att Lars-Erik Lövdén inte vill förklara hur den ytliga kroppsvisitationen skall gå till. Väldigt många väntar på besked. Några av dem som väntar på svar är poliser, som undrar var gränserna går – de kan inte förstå vari skillnaderna består. Skall de fortfarande bara känna utanpå kläderna? Oberoende av om de känner att det finns något misstänkt eller ej kan de enligt ert förslag inte gå vidare. Vad blir det då för effekt? Det blir ju samma effekt som vi insåg att vårt tidigare förslag skulle få, alltså centerns förslag att polisen skulle få lov att titta i väskor och kassar.

Vi trodde att det var ett bra förslag tills dess vi informerades om att man i så fall stoppar på sig färgburken någon annanstans. Detta skulle få precis samma resultat.

Det är inte säkert att det bara är fråga om att gömma stora färgburkar, för – som någon kanske säger – dem kan man kanske känna. Det kan ju röra sig om mindre pennor. Hur känner man dem, om de är placerade i byxlinningen eller någon annanstans? För övrigt skrattar ju ändå de unga brottslingarna åt en lag av den här typen. Det är bara för dem att tillgripa andra vägar. Hur kommer man åt en kniv – men det är sant, knivarna struntar ni i, konstigt nog – som en person bär på sig? Knivar orsakar allvarligare skador, åtminstone på människor. Ni borde bry er lika mycket om människor som ni bry er om saker.

Det är också synd att Lars-Erik Lövdén inte kommenterade de övriga förslagen i reservationerna som skiljer oss åt. Våra förslag från centern och folkpartiet – som ställer sig bakom allt utom knivförbudet – är att

reaktionerna skall vara snabba och inte tama. Ert förslag är ju tamt. Det enda ni har att komma med är att när man känner någonting utanpå kläderna skall den snälle brottslingen visa upp sin klotterburk och lämna den ifrån sig. Sedan får han gå fri. Detta kan man kalla för ett slag i luften. Se till att någonting sker! Våra reservationsförslag går ut på att det skall ske någonting. Men detta vill inte Lars-Erik Lövdén kommentera, vilket jag beklagar.

Anf. 8 JERRY MARTINGER (m) replik:

Herr talman! Lars-Erik Lövdén konstaterar överraskat att vi moderater har skärpt vår kriminalpolitik. Då vill jag säga följande. Brottsligheten har ökat kraftigt under 1980-talet och i dag befinner den sig på en mycket hög nivå. Brott mot liv och hälsa har ökat med drygt 39 % under tiden 1980–1987. När det gäller tillgreppsbrotten var ökningen under samma period ca 26 %. År 1988 anmäldes 37 000 misshandelsbrott, jämfört med 24 000 brott i början av 1980-talet. Antalet rån har ökat från 3 200 i början av 1980-talet till 4 200 år 1988. Våldtäkterna har ökat från knappt 800 anmälda sådana 1980 till drygt 1 200 år 1988, alltså en ökning med inte mindre än 50 %.

Till följd av bristande resurser för polisen i dag en ojämn kamp mot brottsligheten. Delar av t.ex. Stockholm förvandlas emellanåt till laglöst område. Ungdomsgång drar fram på gatorna. De sparkar, slåss, skriker och förstör. Människor som kommer i vägen rånas, slås eller sticks ned utan anledning av okända. Gärningsmännen är i allmänhet mycket unga, ofta bara 14–16 år.

När jag själv var ute och tittade en helg för några veckor sedan utfördes inte mindre än 19 personrån i Stockholms city. En person knivskars till döds och mängder av egendom slogs sönder.

Den som begår brott vet att riskerna för att åka fast är mycket små. Den socialdemokratiska kriminalpolitiken med färre poliser, halvtidsfrigivning, åtalsunderlåtelse och rapporteftergifter har skapat en god jordmån för den dystra utveckling som vi har fått. Jag vill fråga Lars-Erik Lövdén: Är det så konstigt om vi moderater har skärpt vår kriminalpolitik? Skärpningen beror ju på brottsutvecklingen i samhället. Vår politik är förankrad i verkligheten, vilket är mer än vad man kan säga om den socialdemokratiska kriminalpolitiken. Det finns många med mig som beklagar att inte också socialdemokraterna har anpassat sin politik till den verklighet som vi lever i.

Beträffande vårt förslag om kroppsvisitation säger Lars-Erik Lövdén att moderaterna har gjort en helomvändning. Vi har inte gjort någon helomvändning, men med vårt förslag om att rubricera en stor del av klottret som grov skadegörelse, kan ingripanden företas i ett tidigare skede. I motsats till förberedelse vid normalbrott är förberedelse till grov skadegörelse straffbart. Detta är inte någon helomvändning, utan bara en utveckling av vårt tidigare förslag. Kroppsvisitation enligt propositionen kan däremot vidtas utan någon som helst misstanke om brott. På samma sätt förhåller det sig i fråga om den nu föreslagna tafslagen.

Jag vill upprepa min fråga till Lars-Erik Lövdén, nämligen: Vad skall en polisman göra, om han vid en åtgärd enligt det nya förslaget tycker sig känna en burk som *kan* vara en färgburk eller en penna som *kan* vara en färgpenna? Han får ju inte titta efter. Lars-Erik Lövdén, vad skall han göra?

Anf. 9 LARS-ERIK LÖVDÉN (s) replik:

Herr talman! Jerry Martinger, jag kan med fog hävda att ni har gjort en helomvändning, eftersom ni med ert förslag i reservationen uppnår i stort sett samma syfte som propositionen. Detta menar jag är en helomvändning. Från att ha intagit ståndpunkten att kroppsvisitation inte skall tillåtas i dessa sammanhang, lägger ni fram ett förslag i reservationen, som i praktiken får samma effekter. Er inställning i den här frågan innebär en omsvängning. Det är möjligt att Jerry Martinger kan göra billig advokatyr av det hela och på det viset försöka slingra sig undan. Men sakläget är faktiskt så som jag säger.

Karin Ahrland sade något raljerande att det socialdemokratiska förslaget har kallats för en tafslag i den allmänna debatten. Karin Ahrland borde inte vara så blygsam av sig. Jag trodde att det var Karin Ahrland som myntade detta begrepp. Det är ett erkännande som jag väl skall ge henne.

Utskottet har i betänkandet angett vad vi menar att regeringen bör göra, nämligen pröva möjligheterna att i polislagen införa en bestämmelse om ett mindre ingripande tvångsmedel än kroppsvisitation. Bestämmelsen skulle bl.a. medge undersökning av handbagage – vilket centern föreslagit i sin motion – och också en yttre undersökning av kläder. Samtidigt menar vi att man bör överväga att ytterligare precisera förutsättningarna för att tvångsmedel av den här karaktären skall kunna tillgripas. Regeringen får då pröva dessa möjligheter och se om denna väg är framkomlig och i så fall återkomma med ett förslag till riksdagen.

Det förslag som Ingbritt Irhammar m.fl. för fram i reservationen är ju inga nyheter. I fjol antog riksdagen en ny lagstiftning när det gäller unga lagöverträdare. Den innebär att man i större utsträckning skall få en snabbare handläggning av dessa ärenden, att åklagaren får möjligheter att ge villkorlig åtalsunderlåtelse, dvs. om den unge inte visar skötsamhet, kan åtalsunderlåtelser återkallas. Vid bedömningen av åtalsunderlåtelse skall också åklagare enligt denna lagstiftning väga in om den unge visar vilja att göra rätt för sig. Hela denna lagstiftning är nu föremål för en utvärdering av brottsförebyggande rådet – precis det krav som folkpartiet ställer i sin reservation. När denna utvärdering är klar – den första rapporten skall komma redan i höst och slutrapporten 1990 – får vi pröva om den lagstiftning som infördes i fjol är tillräckligt effektiv.

Anf. 10 KARIN AHRLAND (fp) replik:

Herr talman! Jag skulle inte ha något emot att stå som ursprungsperson till uttrycket "tafslag", men rätt skall vara rätt. Det kom fram den gången Jerry Martinger kom in till mig och berättade att Lars-Erik Lövdén hade talat om en yttlig kroppsbesiktning. Jag sade: "Han driver med dig, han driver med dig!", men så visade sig inte vara fallet. Då föddes uttrycket "tafslag" från moderat håll. Jag tror att vi kan enas om att det är ett bra uttryck.

Jag vill återkomma till Lars-Erik Lövdéns brist på förklaring till vad yttlig kroppsbesiktning är för någonting. Då och då läser jag tidningar och där har Lars-Erik Lövdén uttalat sig. Om man vid visiteringen tror sig känna en sprejburk, måste man då inte gå vidare med ordinär kroppsvisitation för att komma åt beviset? Det är en fråga som tidigare ställts till Lars-Erik Lövdén.

Han svarade: Då får man uppmana vederbörande att ta fram burken för att

sedan förverka den. Så säger justitieutskottets vice ordförande Lars-Erik Lövdén!

Ger Lars-Erik Lövdén samma förklaring i dag? Det vore faktiskt bra att få det fört till riksdagsprotokollet i så fall. Detta är bara ett av de häpnadsväckande resultaten av detta ärende.

Herr talman! Det verkar av Lars-Erik Lövdéns inlägg i den här debatten som om han egentligen tvivlar på sin sak lika mycket som vi gör som inte står bakom den. Det förstår jag.

För väldigt många människor kan detta verka juristeri, men det är faktiskt också en fråga om att värna om människors integritet. Det är en fråga om att hålla på klara lagregler vilkas innebörd ingen behöver tveka om. Det är en fråga om att slå vakt mot de små stegens tyranni, som vi brukar säga i folkpartiet.

Om man börjar släppa fram ytlig kroppsbesiktning, då har man inte långt till den vanliga visiteringen.

Herr talman! Till sist är det kanske klokt att påminna Jerry Martinger om att ett enigt utskott i inledningen på s. 6 skriver: "Också ansvar för grov skadegörelse enligt 12 kap. 3 § brottsbalken kan komma i fråga."

Det finns faktiskt redan vissa möjligheter att ingripa när klottret är mycket allvarligt!

Anf. 11 INGBRITT IRHAMMAR (c) replik:

Herr talman! Lars-Erik Lövdén sade att vi i centerns reservation inte kommer med några nyheter. Möjligtvis skulle nyheten vara att ni, Lars-Erik Lövdén, till slut ställer upp bakom våra förslag. Det skulle nämligen vara en nyhet!

Visst måste vi fortsätta upprepa förslagen till dess ni ställer upp. Ni har ju inte ställt upp bakom förslaget till konfrontation på offrets villkor, inte bakom förslaget om knivförbud på allmän plats. Ni har inte heller ställt upp bakom förslaget om jourdomstolar för unga även vid mindre brott! Hitintills har ni inte ställt upp bakom förslaget att inskränka möjligheterna till åtalsunderlåtelse, men det skulle vara mycket positivt att i dag få höra nyheten att ni faktiskt ställer upp bakom det förslaget i fortsättningen.

Det är alldeles riktigt att vi i centern från början föreslog att polisen skulle få titta i väskor och kassar. Det sade jag själv också. Något som vi däremot inte har i centern är prestige. När vi märker att ett förslag är dåligt drar vi därför tillbaka det. Det skulle visa en styrka även hos socialdemokraterna om ni gjorde likadant.

Nu tycks vi inte kunna få ett svar på vad den ytliga kroppsvisitationen kan innebära. Vi vet inte vad som skall hända när den unge inte vill visa upp det han har med sig och som troligen är något han kan ha vid skadegörelse.

Kanske kan miljöpartiet skingra dimmorna – vi vet inte vad ni vill ha. Kanske kan vpk skingra dimmorna – vi förstår inte vad ni beställer. Ni har chans att förklara det.

Till slut finns det faktiskt rätt mycket som polisen redan i dag kan göra. Det har vi inte talat så mycket om. Skadegörelsebrottet är ett brott med fängelse i straffskalan. De som misstänks för att ha begått ett sådant brott kan man både kalla till förhör och ta in till förhör. När man gör det sker alltid en

skyddsvisitation, alltså en kroppsvisitation innan den misstänkte får åka med i polisbilen till förhör.

Dessutom finns möjligheter att visitera alla de ungdomar under 15 år som t.ex. vistas i olämplig miljö. Det är precis samma regler som gäller. Man kan ta in dem till förhör. I samband med detta sker automatiskt alltid en skyddsvisitation, alltså en kroppsvisitation. Det finns därför mängder av möjligheter till visitationer redan i dag förutom det som Karin Ahrland nämnde beträffande misstanke om grov skadegörelse.

Anf. 12 JERRY MARTINGER (m) replik:

Herr talman! Enligt Lars-Erik Lövdén skulle det på något sätt vara underligt att vi nu lägger fram ett förslag som innebär att kroppsvisitation får genomföras i ökad utsträckning när det gäller klottrare. Han säger att vi bakvägen utverkar möjlighet till kroppsvisitation.

Vad vi gör är att lägga fram ett förslag om en skärpt lag mot klotter, eftersom vi vill att de flesta fallen skall betraktas som grov skadegörelse. Det leder till att polisen får rätt att i ett tidigare skede företa bl.a. kroppsvisitation – i grundlagsenlig ordning och enligt rättegångsbalken 28:11. Jag citerar ur nämnda paragraf.

”Förekommer anledning, att brott förövats, varå fängelse kan följa, må kroppsvisitation företagas för eftersökande av föremål, som är underkastat beslag, eller eljest till utrönande av omständighet, som kan äga betydelse för utredning om brottet.

Å annan än den som skäligen kan misstänkas för brottet må kroppsvisitation dock företagas, allenast om synnerlig anledning förekommer, att därigenom föremål, som är underkastat beslag, skall anträffas eller annan utredning om brottet vinnas.”

Denna möjlighet finns alltså redan i rättegångsbalken, men vårt förslag innebär att polisen får ökade möjligheter i det här avseendet. Det kan väl inte vara något underligt med att vi vill ha det på det sättet? Det förslag som socialdemokraterna, miljöpartiet och kommunisterna lägger fram är mer underligt. De vill ha något slags tafsande på en person, men något mer skall polisen tydligen inte kunna göra.

Jag har fortfarande inte fått besked om vad den polisman skall göra som vid ytlig kroppsvisitation på en pendeltågsresenär tycker sig känna en burk, som *kan* vara en sprayburk, eller tycker sig känna en penna, som *kan* vara en färgpenna. Vad skall han göra, Lars-Erik Lövdén?

Det som står i utskottsbetänkandet om att man redan i dag kan betrakta en del klotter som grov skadegörelse är naturligtvis riktigt, Karin Ahrland. Men det skall ju vara mycket speciella omständigheter för detta, t.ex. att det rör stora ekonomiska värden.

Detta är ju ytterligare en anledning för oss att lägga fram vårt förslag. Vi vill se till att fler fall blir att bedöma som grov skadegörelse, eftersom vi tycker att klotter är ett allvarligt brott som också bör resultera i skärpt påföljd. Vi har därför föreslagit ett nytt rekvisit i 12 kap. 3 § rättegångsbalken, som innebär att fler fall av klotter kan klassas som grov skadegörelse.

Anf. 13 LARS-ERIK LÖVDÉN (s) replik:

Herr talman! En gång till, Jerry Martinger: Med ert förslag uppnår ni precis samma syften som den proposition som ni så hårt kritiserat vill uppnå. Sådana är fakta!

Ni gör detta genom någon sorts lagteknisk konstruktion så att möjligheterna införs bakvägen i stället. Jag menar att det är populism, det är billig advokatyri.

Det som tidigare var ett allvarligt hot mot den personliga integriteten är inte längre ett allvarligt hot mot den personliga integriteten, enligt Jerry Martinger. Ni vill inte bara öppna möjligheten för kroppsvisitation. Ni vill också öppna möjligheten för husrannsakan. Detta är ett mycket konstigt agerande från er sida i det här ärendet.

Talmannen anmälde att Jerry Martinger, Karin Ahrlund och Ingbritt Irhammar anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 14 BERITH ERIKSSON (vpk):

Herr talman! Klotter är alltså en form av skadegörelse som har orsakat stora materiella skador och som med rätta har upprört och upprör många människor.

Att det finns ungdomar ända upp i 18-årsåldern som fortfarande har ett agerande som är vanligare i betydligt lägre åldrar, nämligen att ta, att förstöra och att ha sönder, är mycket bekymmersamt och kräver naturligtvis åtgärder, eftersom det får helt andra konsekvenser när det gäller dessa ungdomar än när det gäller små barn.

Problemet klotter måste ses i ett vidare perspektiv. Tyngdpunkten i åtgärderna måste ligga på det förebyggande planet. Det är alltså de socialpolitiska insatserna som är de viktigaste.

Steg efter förebyggande åtgärder är sedan att förhindra brott. Då är vi inne på det förslag om lagändringar som propositionen innehåller. Andra åtgärder för att förhindra brott, som nämns i betänkandet är att färghandlare och bensinstationer inte skall ha färgburkarna exponerade.

Det blev en enighet i utskottet om att hjälpmedel som används vid skadegörelse skall kunna förverkas, men när det gäller förslaget om ändringar i polislagen för att ge polisen möjlighet till kroppsvisitation sade ett enigt utskott nej. I det slutliga betänkandet står det att en tanke kan vara att införa andra tvångsmedel, men i det sammanhanget bör ytterligare utarbetas förutsättningarna för när man skall få använda sig av detta.

Nu är jag inte någon lagfaren person, men litet ledning finns väl ändå i betänkandet. Lagrådet säger att det skall handla om att en viss person medför ett föremål som är avsett att användas för att skada egendom.

Jag förstår att de borgerliga partierna indignerat går emot detta. De hade nämligen i utskottet många förslag till åtgärder mot klotter, som alla gällde påföljdsdelen. Alla gällde en skärpning av straffen. Exempelvis när det gäller jourdomstolar poängterades starkt att det skulle gå snabbt. Det blir alltså viktigare att domen kommer snabbt än att den blir rättvis!

Konfrontation pratas det också om. Ingbritt Irhammar förklarade ju här litet närmare vad hon menar med konfrontation, men annars slog mig tanken att detta måste få rakt motsatt verkan i det här fallet. Vad ungdomarna vill är ju just att kunna se sitt konstverk.

Man ville få till stånd en skärpning av möjligheterna för ungdomar att få åttelseftergift. Man ville också skärpa strafflagen så att brottet kan klassas som grovt.

Jag kan inte riktigt förstå att inte förbudet mot att vistas på vissa platser och "kissprov" inte skulle vara integritetskränkande. Över huvud taget gällde alla de här förslagen speciella åtgärder för ungdomar.

Min uppfattning, som efterlystes, är att åtgärderna skall ligga på det förebyggande och föregripande planet.

Om och när regeringen kommer tillbaka med ett förslag, får vi inom vpk titta på det och ta ställning till det – det är vad jag har att säga om den saken.

Anf. 15 INGBRITT IRHAMMAR (c) replik:

Herr talman! Det svänger om vpk – hit och dit. Först har man en partimotion, där man vill avslå hela propositionen. I konstitutionsutskottet avstyrker man sedan kroppsvisitation. I justitieutskottet vill man däremot bifalla kroppsvisitation. Man leker med ord och vill kalla den "ytlig".

Tidigare trodde jag att vpk kanske kunde skingra dimmorna och tala om vad som skall ske och hur detta skall gälla. Litet grand fick jag väl dimmorna skingrade. Berith Eriksson sade nämligen: "Om – – – regeringen kommer tillbaka med ett förslag – – –". Hon tror alltså inte själv på det, tycks det.

Visst har vi från centerpartiets sida förslag om åtgärder på påföljdssidan. Vi tror nämligen att det är viktigt att göra rätt för sig. Lika väl som föräldrarna lär ut till sina barn: du skall hjälpa till att städa och göra i ordning efter dig, och lika väl som man lär samma sak i skolan, tycker vi det är viktigt att man får sopa glassplitter efter sig när man har förstört en gatlykta på stan.

Men om kommunisterna är emot detta skall de naturligtvis inte ställa upp för våra förslag. Om de är emot att brottslingen förstår vilken skada han gör även enskilda personer när han sprejar ner en hel vagn, genom att alla vagnstädare tvingas fortsätta att utsätta sig för de skadliga lösningsmedlen, om vpk tycker synd om gärningsmannen som måste träffa städaren, då skall man ju inte ställa upp för våra förslag.

Om vpk tycker det är bra att folk går omkring med knivar på allmän plats, att hacka i sätena med eller att hacka i andra människor med, då skall man naturligtvis inte ställa upp på våra förslag.

Vi tycker att det skall finnas någonting emellan åtalsunderlåtelse och fängelse. Vi tycker att det skall finnas andra påföljder, som snabbt kan sättas in, så att den unge förstår allvaret i det brott han har begått. Därför har vi de här förslagen till åtgärder, som inte är lika långtgående som fängelse och som är snabbare – för att minska den här typen av brott.

Anf. 16 KARIN AHRLAND (fp) replik:

Herr talman! Vpk:s representant talade här i talarstolen med en viss tveksamhet. Jag förstår att det inte är lätt för Berith Eriksson, som är ny i utskottet och som inte varit med så länge, att förstå vad det egentligen är hon

har ställt upp på. Jag skall inte kräva av Berith Eriksson att hon försöker förklara förslaget om yttlig kroppsvisitering, men en invändning som hon gjorde blev jag faktiskt ganska upprörd över.

Berith Eriksson sade att för de borgerliga partierna är det viktigare med en snabb än med en rättvis dom. Jag hoppas Berith Eriksson vill ta tillbaks det uttalandet. Det finns ingenting som vi har sagt någonsin som tyder på detta. Vi har aldrig sagt någonting i den vägen. Vad vi har försökt säga är att när det gäller unga lagöverträdare är det viktigt att de, utöver att de självfallet skall ha en rättvis dom, skall behandlas snabbt – unga lagöverträdare skall ha förtur. Detta är någonting helt annat än det Berith Eriksson försökte beskylla oss för!

Dessutom: Vi har i betänkandet skrivit under precis samma förebyggande åtgärder som vpk-representanten. Det enda som skiljer oss åt på den punkten är att vpk-representanten ställer upp på det socialdemokratiska luddiga förslaget om en tafslag.

Anf. 17 BERITH ERIKSSON (vpk) replik:

Herr talman! Ja, jag ställer upp på konfrontation i vissa fall. Ingbritt Irhammar. Det jag sade var att när jag läste Ingbritt Irhammars förslag om konfrontation uppkom tanken att det i det här fallet kunde verka i precis motsatt riktning.

Hur skall centern tillförsäkra sig efterlevnaden av ett knivförbud? En kniv är ju lika lätt att gömma som en penna.

Nej, Karin Ahrland, det kanske inte är så lätt alla gånger att sätta sig i justitiecassett, allra helst med så många lagfarna personer. Men jag tyckte ändå att det var ganska lätt för mig att bestämma mig för att jag inte skulle gå med på en skärpning av påföljdsdelen för ungdomar.

När det gäller jourdomstolar uppfattar jag det som att man i förslagen poängterar att det är viktigt att det går snabbt med hanteringen. Snabbheten är det viktiga med jourdomstolarna, och det är därför jag poängterar det.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 18 INGBRITT IRHAMMAR (c) replik:

Fru talman! Jag kan hålla med Berith Eriksson om att det är inte så lätt med alla dessa lagar. Jag kan själv många gånger tycka att det är mycket krångligt. Det är därför jag försöker göra det så enkelt som möjligt i förklaringar och exempel. Det var positivt att få höra att när jag väl hade förklarat vad konfrontation är var det något som vpk kunde ställa upp på. Vi kanske skulle gå vidare punkt för punkt på det sättet.

När vi nu från borgerligt håll har förklarat vilka tveksamheter och snärigheter det finns med det förslag vpk har ställt upp på i utskottet, kanske det kunde leda till att ni förstår att det som är på väg att införas är alltför krångligt. Det kanske ni redan har förstått, eftersom Berith Eriksson använder ordet "om" beträffande genomförandet av företaget.

Anf. 19 KARIN AHRLAND (fp) replik:

Fru talman! Jag skulle vilja ge Berith Eriksson en chans att säga att hon inte menar att det skall gå långsamt för ungdomar. Har vpk något emot att man ger ungdomar företräde i de allmänna domstolarna för att man verkligen skall kunna reagera i tid? Är inte det bättre för en ung människa än att hon skall gå och vänta på rättegång och dom, bli orolig och kanske över huvud taget få en lång tid i livet förstörd? Jag är förvånad om inte Berith Eriksson håller med om detta.

Anf. 20 BERITH ERIKSSON (vpk) replik:

Fru talman! När det gäller jourdomstolar kan man fråga om vi skall ha speciella domstolar för ungdomar. Skall vi över huvud taget ha en speciell lagstiftning för ungdomar, och skall vi vidta speciella åtgärder för dem? Ungdomar är mycket utsatta i samhället i dag. Nästa steg kanske blir att vi skall ha speciella domstolar för gamla eller för kvinnor osv.

Ingbritt Irhammar uttalade att vi skall försöka komma överens punkt för punkt. Det är ungefär detsamma som centern försökte göra innan det senaste utskottsbetänkandet lades fram. Man lyckades dock inte att skärpa påföljdsdelen för ungdomar genom att lägga förslag i den riktningen.

Jag sade tidigare "om regeringen kommer tillbaka med ett förslag" – vilket jag också menar. Vid det tillfälle när vi talade om detta i utskottet diskuterade vi mycket tydligt att en tanke kan vara – som har föranlett mycket diskussioner här i kammaren och stor indignation – värd att pröva. Regeringen skall i så fall komma tillbaka med en precisering för ytterligare förutsättningar för när ett så utformat tvångsmedel skall få tillgripas på en person.

Anf. 21 KENT LUNDGREN (mp):

Fru talman! Den s.k. klotterlagen, som vi nu håller på att behandla, har bl.a. Stockholms Lokaltrafik lyckats fokusera till ett massmedialt slagträ mot storstadsungdomen. Många stockholmare har därför blivit djupt engagerade. Jag har fått brev från ett brett spektrum av människor som förfasar sig över dagens ungdom, vilket vuxna dock har gjort i alla tider. Den provkarta av förslag på åtgärder som målats upp i dessa brev har upprört mig mycket i en del fall, men jag skall inte gå in på detaljer.

Jag kan bara konstatera att man i många fall slår urskilningslöst mot alla ungdomar som är utrustade med en färgpenna eller sprejbuk – antingen det har bevisats att de klottrat, eller ej. Detta visar bara vad lätt det är att stämpla mot folkgrupp i dagens s.k. upplysta samhälle och få gehör för det – om man bara har massmedia på sin sida. Detta är en synnerligen beklämmande företeelse för en kultur som själv kallar sig högtstående och civiliserad.

Den ursprungliga klotterpropositionen innehöll ett antal hårda skrivningar av klart integritetskränkande slag, som miljöpartiet de gröna inte kan ställa upp på. Vi kan fortfarande inte ställa upp på skrivningar som saknar stöd i grundlagen – vilket det ursprungliga förslaget gjorde – eftersom det i princip gav enskild polisman befogenhet att på eget initiativ besluta och verkställa kroppsvisitering, utan att klotter hade förekommit och utan att den visiterade kanske ens haft en tanke på att klottra.

I klartext skulle detta innebära att det blev omöjligt för en människa att använda Stockholms tunnelbana, om man t. ex. köpt en sprejburk för att bättra på moped- eller billacken. Ty vid en visitation av en nitisk polisman skulle man kunna få dessa legalt innehavda föremål förverkade, eftersom man då kunde misstänkas vara en potentiell klottrare.

Vad jag kan förstå är det inte så man skall skriva lagar. En sådan lag ger dessutom ingen som helst effekt när det gäller att stoppa klotter. Den fördröjer endast det hela i ett par tre timmar – eftersom ingen domstol i Sverige kan utfärda en fällande dom för klotter före det att ett reellt klotter verkställts och bevisats.

Det är inte på minsta sätt straffbart – inte ens med propositionens ursprungliga skrivning i ryggen – att inneha dylika redskap. Därför kan polisen inte heller kvarhålla en ung människa för innehav av färgburkar, utan man måste släppa vederbörande igen. Är det då verkligen en kvalificerad klottrare man har att göra med, så går vederbörande omedelbart ut på stan och stjälar nya burkar och är tillbaka på tunnelbanan inom 2–3 timmar igen. Således är en sådan lag verkningslös när det gäller att stoppa klotter – den är endast fördröjande. Detta har så småningom även socialdemokraterna själva insett. De har därför kommit med en ny skrivning, som i klartext innebär ett avslag på denna punkt samt en uppmaning till regeringen att ta sig en ny funderare på hur man skall utforma preventiva åtgärder mot klottret.

Miljöpartiet de gröna har uppfattningen att problemet med klotret är värt att begrunda ur många aspekter. Man kan då bl.a. konstatera:

- att en rationaliseringsdrive gått som en löpeld genom det svenska samhället de senaste årtiondena,
- att denna effektiviseringsdrive har fått SL och andra trafikföretag att rationalisera bort en mängd personal, såsom konduktörer och spärrvakter,
- att den offentliga sektorn har trampat fram samma väg, och det har för polisen bl.a. inneburit ca 700 förlorade tjänster på 10 år, samt
- att mängder av polisvakanser uppstått, bl.a. beroende på en kombination av dåliga villkor, som ger hög avgång ur kåren, vilket i sin tur inneburit att utbildningsvolymen varit alltför liten de senaste åren.

Resultatet av dessa ting har blivit att så gott som ingen bevakning i dag finns på t.ex. SL, som har ca 10 mil tunnelbana och 99 stationer att bevaka. Det sammanlagda resultatet av dessa s.k. effektiviseringar är för SL:s del ca 35 miljoner per år i kostnader på grund av vandaliseringen. Frågan är då hur ekonomiskt effektiva dessa personalneddragningar har varit i verkligheten.

Jag har under den allmänna motionstiden lagt en motion om att få till stånd en utredning, om hur man skall kunna göra polisyrket attraktivare med hjälp av utbildning samt befördran på basis av faktiska och användbara kunskaper hos den enskilde polismannen. Dessa för jobbet attraktiva kunskaper skulle då ge effekter i lönekuvertet eller i form av kortare arbetstid. Dessutom har jag lagt en motion om att polisen skall få ta betalt för sina tjänster av företag och myndigheter, på samma premisser som väktarbolagen i dag gör. Det kan ju vara intressant att vända på privatiseringsvågen genom att låta den offentliga sektorn konkurrera med den privata för ovanlighetens skull.

Det vore troligen en lönsam investering för SL, GL och andra trafikföretag att lägga en del av vandaliseringspengarna på att hyra ett antal civila poliser,

som kan ingripa och i domstol bevisa klotteråverkan, och sedan tjäna in resten av pengarna.

Detta är den i vårt tycke rätta vägen att gå och därför har det grundlagsstridiga förslaget om kroppsvitationen av "presumtiva klottare" underkänts i utskottet, eftersom vitationen skulle ha kunnat drabba helt oskyldiga människor. I stället har utskottets majoritet nu uppmanat regeringen att ta sig en funderare på andra lösningar, varför vi kan förvänta oss en fortsättning på denna fråga i riksdagen så småningom.

Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

När det gäller de övriga diskussionerna i utskottet vill jag säga, att för mig innebär gemenskap och samarbete att man sätter sig ned i förväg och kommer överens om en gemensam ståndpunkt. Går man ut med var sin motion, blir det så småningom var sin reservation. Efter omröstningen blir en enda reservation till slut rådande. Detta är för mig inte samarbete.

Vad är då samarbete för mig? Ja, det är inte polarisering i varje fall. Låt mig exemplifiera.

Vi är 349 ledamöter "i en gemensam sandlåda". De olika partigrupperna har olika stora spänner. Om var och en bygger för sig blir det ett enahanda sandslott. I samarbete får alla påverka med sina spänner, av olika storlek, och det kan bli något väldigt fint.

Jag bedömer saken så, att socialdemokratins styrka finns inte i partiets egen storlek. Den finns i oppositionens svaghet när det gäller att samarbeta. Som miljöpartist har jag frihet i den politiska tillvaron. Jag har alltid rätt att välja bästa möjliga lösning, utan läsnings i förväg. Men jag har ingenting emot att vara med och utforma snabba åtgärder, jag har ingenting emot att vara med och söka lösningar.

Det finns någonting som heter utskottsinitiativ. Vi behöver inte fatta beslut här i kammaren för att kunna samarbeta, det kan man göra ändå. Jag anser alltså inte att denna diskussion är över, om vi inte själva vill att den skall vara det. Låt oss fundera på om det finns sätt att åstadkomma snabba lösningar vid sidan av de ordinarie vägarna.

Anf. 22 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Fru talman! Det råder inga delade meningar om betydelsen av att på allt sätt försöka motverka klottröt. Det enda jag kan säga i den delen är att om man sätter stor tilltro till de brottsförebyggande åtgärderna bör man se till att de brottsförebyggande instanserna – inte minst BRÅ – får tillräckliga resurser för att verkligen göra ökade insatser. Det finns möjligheter till detta.

Vidare är det angeläget att studera utländska erfarenheter på området. På en del håll har man nått framgångar, och erfarenheterna därifrån är väl värda att ta vara på. Men ändå uppstår frågan: Varför klottras det? Det är ungefär samma fråga som den klassiska: Varför super Jeppe?

Det är inte så lätt att besvara frågan, för den är ganska komplicerad. Men går man in på orsakerna till att ungdomar och andra klottrar kommer man fram till att det kanske fordras mycket mera genomgripande insatser på det ekonomiska fältet, liksom på det sociala fältet och på åtskilliga andra fält, för

att komma till rätta med de här problemen. Detta måste vi hela tiden ha i minne.

Men jag tar inte till orda framför allt för att säga detta. Jag vill framhålla att det gäller inte bara det lagförslag som behandlas i föreliggande utskottsbetänkande, utan det gäller också ett annat aktuellt lagförslag, som rör utlänningslagstiftningen och där det även förs en mycket tveksam diskussion om kroppsvisitering. Det finns därför all anledning att ta mycket allvarligt på denna diskussion.

Den viktigaste frågan är den som behandlas på s. 10 i betänkandet. Det står: "Arbetet på att söka en sådan konstruktion bör enligt utskottets mening fortsättas. En tanke som under detta arbete kan vara värd att pröva är att i polislagen införa en bestämmelse om ett mindre ingripande tvångsmedel än kroppsvisitation."

I nästa mening talar man uttryckligen om, vad man är ute efter, nämligen att få möjlighet till en ytlig kroppsvisitation. Man använder också uttrycket kroppsvisitation. Med kroppsvisitation avses undersökning av någons kläder eller av något som vederbörande har med sig, t.ex. i en handväska. Detta har uttalats tidigare av riksdagen.

När man nu har kommit på idén med ytlig kroppsvisitation borde man ha ställt frågan vad konstitutionsutskottet anser om ytlig kroppsvisitation. Enligt min mening kan konstitutionsutskottet knappast säga någonting annat än att det fortfarande rör sig om ett grundlagsskyddat intresse. Det betyder helt enkelt att även i detta fall gäller regeringsformens regler. Innebörden av vad man nu har kommit fram till skulle bli – vilket jag verkligen hoppas att det inte blir – att regeringen skulle lägga fram ett förslag, så kommer förslaget tillbaka hit och sedan skall justitieutskottet behandla saken på nytt och får väl fråga konstitutionsutskottet en gång till. Slutligen skall vi komma fram till ett beslut i kammaren. Det här kommer att bli ett segdraget ärende, men det är svårbegripligt att justitieutskottet inte ställde en fråga till konstitutionsutskottet härvidlag.

Men i sak är min mening den, att om det rör sig om en ytlig kroppsvisitation – det kan ju då inte vara fråga om någonting annat än att man skall ta utanpå vederbörandes kläder – skulle man se på det som vederbörande har med sig, och det kan man göra redan nu.

Effekterna av förslaget kan bli två: Antingen blir lagen helt verkningslös – detta är det sannolika – eller också kommer de som skall göra den ytliga kroppsvisitationen att gå för långt, och det är mycket allvarligt. De kommer under sådana förhållanden att gå betydligt längre än vad som avsetts. Detta kommer ganska ofta att ske utan att det finns någon som är vittne till det, och det betyder att den som blir utsatt för kroppsvisitationen kommer att stå ganska svag.

Innebörden av det jag har sagt förstärks av vad som står på s. 8 i betänkandet. Där hänvisas till att i propositionen "möjligheten till kroppsvisitation uttryckligen begränsats till fall då det finns anledning anta" att någon medför ett föremål av det slag som det här är fråga om. Det står alltså "anledning anta", och det gör att betydande svårigheter uppstår.

Jag anser därför att något förslag av den typ som utskottet avser icke bör framläggas.

Anf. 23 KARIN AHRLAND (fp):

Fru talman! Med anledning av Hans Göran Francks förundran över att vi inte på nytt hörde konstitutionsutskottet vill jag bara säga att jag delar Hans Göran Francks uppfattning att lagförslaget inte står mindre i strid med grundlagen endast därför att man talar om ytlig kroppsvisitering. Jag behöver inte höra KU en gång till, och det var faktiskt socialdemokraterna som i första vändan ville höra KU. Från borgerligt håll har vi hela tiden varit på det klara med att lagförslaget står i strid med grundlagen.

Anf. 24 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Fru talman! Jag har också den uppfattningen att KU inte behöver höras. Jag anser att frågan är klar, men det är mycket som är klart i denna fråga som inte blir klart när det kommer till beslut.

Överläggningen var härmed avslutad.

Kammaren övergick till att fatta beslut i ärendet.

Mom. 1 och 2

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 3 (åtgärder mot klotter)

Hemställan

Utskottets hemställan bifölls.

Motivering

Först biträdades den i reservation 2 av Karin Ahrland och Lars Sundin anförda motiveringen med 44 röster mot 39 för den i reservation 3 av Ingbritt Irhammar och Anders Svärd anförda motiveringen. 228 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträdades den i reservation 2 av Karin Ahrland och Lars Sundin anförda motiveringen med 78 röster mot 58 för den i reservation 1 av Jerry Martinger m.fl. anförda motiveringen. 176 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen godkändes utskottets motivering med 170 röster mot 76 för den i reservation 2 av Karin Ahrland och Lars Sundin anförda motiveringen. 65 ledamöter avstod från att rösta.

Mona Saint Cyr (m) anmälde att hon i huvudvoteringen avsett att avstå från att rösta men markerats ha röstat ja.

7 § Beträffande de på fördragningslistan närmast upptagna ärendena, kulturutskottets betänkanden 1988/89:KrU13 och KrU14, beslöt kammaren på förslag av förste vice talmannen medge att de fick företas till avgörande i ett sammanhang sedan debatten i båda ärendena avslutats.

Ärendebehandlingen avbröts för dagens informationsstund (forts. s. 38).

Anf. 25 Statsrådet LENA HJELM-WALLÉN:

Fru talman! Regeringen har i dag beslutat att bidra med ytterligare 48 milj. kr. i bistånd för insatser till förmån för det afghanska folket. 40 miljoner utgör bidrag till FN:s katastroffond för Afghanistan, och 8 milj. kr. avser stöd till Lutherhjälpen för dess flyktingarbete i gränstrakterna mellan Afghanistan och Pakistan.

I och med dagens regeringsbeslut har Sverige sammanlagt bidragit med över 200 milj. kr. till Afghanistan under de två senaste åren.

De sovjetiska trupperna har nu lämnat Afghanistan. Detta är en seger för det afghanska folket.

Det är regeringens starka förhoppning att stormaktens reträtt skall följas av en återgång till fredliga förhållanden och att afghanerna skall ena sig om en representativ regering som förmår hävda deras rätt till oavhängighet och självbestämmande. Detta är nödvändiga förutsättningar för att det sargade och plågade Afghanistan skall kunna återuppbyggas.

Det har sedan länge stått klart att återuppbyggnadsarbetet i Afghanistan kommer att bli en mycket svår uppgift som kräver ett omfattande bistånd. Situationen i Afghanistan gör det fortfarande mycket svårt att bistå det afghanska folket. En del av den humanitära hjälpen förs alltså in via Pakistan – ofta under besvärliga förhållanden. De ca 3 miljoner afghanska flyktingarna i Pakistan behöver också fortsatt hjälp i form av livsmedel och andra katastrofförnödenheter.

En allmän uppfattning bland biståndsgivarna – som i hög grad delas av Sverige – är att endast en väl fungerande och koordinerad FN-insats skulle kunna vara mäktig den enorma uppgift världssamfundet står inför i Afghanistan.

I samband med att generalsekreteraren utsåg en samordnare sommaren 1988 bildades en särskild fond för finansieringen av hjälparbetet. Sverige utfäste och utbetalade härvid ett första bidrag på 40 milj. kr.

Med dagens regeringsbeslut fördubblas detta. Därmed kan vi bidra till finansieringen av flera viktiga insatser för rehabilitering av jordbrukssektorerna, minröjning och direkta katastrofhjälpinsatser.

Utöver bidraget via FN fortsätter det svenska stödet till de enskilda organisationernas värdefulla insatser i området. Lutherhjälpen har sedan början av 1980-talet varit engagerad i nödhjälpssarbetet till förmån för det afghanska folket. Detta arbete bedrivs i nära samarbete med den norska kyrkans nödhjälpsinsatser.

Regeringen kommer även i framtiden att lämna humanitär hjälp till det afghanska folket. Utöver dagens regeringens beslut fortsätter vi stödet till Svenska Afghanistankommitténs och Röda korsets mycket förnämliga hjälparbete.

Anf. 26 KARIN AHRLAND (fp):

Fru talman! Jag tycker naturligtvis att det är utmärkt att regeringen har beviljat ytterligare medel som hjälp till Afghanistans folk. Jag tycker att det

Prot. 1988/89:91
6 april 1989

*Information om rege-
ringsbeslut om bidrag
till FN:s katastroffond
för Afghanistan*

är riktigt att den största delen av medlen går via FN.

Nu tar jag till orda eftersom det för närvarande är oro i Peshawar och inne i landet. Flyktingarna kommer fortfarande till Pakistan, eftersom striderna pågår inne i landet. Våldigt många frivillsorganisationer har också kommit till Pakistan. En del kommer först nu, medan många andra har funnits där förut. Fler kommer alltså nu när man vet att folk behöver hjälp.

Jag har läst nästan varenda bok som har skrivits om kriget i Afghanistan. I varannan bok står det berättat om olika organisationer, och sedan står det att svenskarna är bäst.

Fru talman! Vi är inte alltid bäst i världen, det vill jag inte göra gällande. Men vi har nästan det bästa ryktet i Pakistan. Jag vill därför mycket gärna ha statsrådets ord på att man även i fortsättningen kommer att säga ja till de pengar som Svenska Afghanistankommittén kommer att begära. Vi har hittills fått vad vi har önskat. Vi kommer dock att behöva mycket mer i fortsättningen.

Anf. 27 INGBRITT IRHAMMAR (c):

Fru talman! Det är bra att Sverige fortsätter att ge bidrag till Afghanistans uppbyggnad. Det behövs. Sovjetunionen bär ju huvudansvaret för situationen. Under mycket lång tid har vi från centerns sida krävt att Sverige skall agera för att Sovjet skall avkrävas krigsskadestånd. Är regeringen nu beredd att ställa upp på detta centerkrav?

Biståndsministern nämnde att det behövs stora uppgifter i minröjningsarbetet. Det är alldeles riktigt. Man tror att minorna eventuellt kan komma att kräva lika många dödsoffer som själva kriget har gjort. För att minröjningsarbetet skall kunna bli effektivt, skulle man behöva kartor från Sovjetunionens sida som talar om var man har placerat ut minorna. Ämnar regeringen ställa upp på centerkravet att Sovjetunionen skall avkrävas sådana här kartor?

Anf. 28 EVA BJÖRNE (m):

Fru talman! Jag vill instämma i Karin Ahrlands ord om att det är glädjande att ytterligare medel inom katastrofhjälpen nu ställs till förfogande för hjälp och stöd till Afghanistan. Jag vill understryka vikten av att Svenska Afghanistankommittén, som har gjort mycket stor nytta i Afghanistan, får de pengar som de behöver och att även Röda korset, som också gör stora insatser i Afghanistan, kan få del av detta stöd.

Med anledning av de strider som fortfarande pågår i Afghanistan skulle jag också vilja ställa en fråga till ministern. Kommer den svenska regeringen att i FN och andra fora verka för att Kabul-regimen inte skall få stöd från Sovjet?

Anf. 29 HANS DAU (m):

Fru talman! Jag har haft tillfälle att under de senaste veckorna besöka dessa flyktingläger och studera speciellt de handikappades situation. Det görs oerhört litet för de handikappade. Det finns en stor mängd krigsskadade men även andra handikappade. Är regeringen beredd att anvisa speciella pengar för att rehabilitera och ta hand om de handikappade afghanska flyktingarna?

Anf. 30 Statsrådet LENA HJELM-WALLÉN:

Fru talman! Det är en stor insats som behövs i Afghanistan för att bygga upp det sargade landet. Det är därför FN-insatsen är så viktig. Sovjet har ställt upp för FN-insatsen och lovat bidra ganska mycket, mest med varor. Jag tror inte att Sovjet bidrar med pengar, men landet är i alla fall bidragsgivare i detta sammanhang. Det kan vara ett positivt sätt att få Sovjet med. Sedan kan jag inte säga någonting om krigsskadestandsfrågan.

Jag utgår från att FN inom ramen för sitt övergripande ansvar försöker så gott det går att få kartor från Sovjet som skall underlätta minröjningen. Sovjets bilaterala förhållande till Kabul-regimen kan inte vi göra särskilt mycket åt. Det är en sak för dessa två att bestämma om.

Även om jag nu talar mest om FN-biståndet tror jag att de enskilda organisationerna – inte minst Svenska Afghanistankommittén – har mycket att ge också när det gäller FN:s biståndsinsatser, just därför att det bland de enskilda organisationerna finns en lång erfarenhet från mycket svårt biståndsarbete, en erfarenhet som inte FN-organen har. Vi har också sett till att skapa kontakt mellan enskilda organisationer och FN:s biståndsverksamhet. Min uppskattning av vad de enskilda organisationerna gör har också lett till att vi i samtliga fall har givit dem de bidrag de har önskat. Jag tror att det med ytterst få undantag har varit på det sättet. Jag kan inte skriva ut in-blanko-checkar till Svenska Afghanistankommittén inför framtiden. Men jag utgår från att vi också fortsättningsvis kommer att kunna ge de bidrag som Svenska Afghanistankommittén anser sig behöva för sitt goda hjälparbete.

Jag skulle också gärna se insatser för de handikappade i hjälparbetet. Jag har själv sett många handikappade människor i flyktinglägren i Peshawar. Men det är upp till de hjälporganisationer som finns där – de enskilda organisationerna, kyrkorna eller FN – att begära det av oss. Vi ställer upp i så fall.

Anf. 31 INGBRITT IRHAMMAR (c):

Fru talman! Biståndsministern utgår från att FN kommer att kräva minröjningskartor. Vore det inte bra om regeringen kunde uttala att vi också kommer att stödja det kravet?

Anf. 32 Statsrådet LENA HJELM-WALLÉN:

Fru talman! Detta är ingen bilateral fråga. Självfallet stöder vi FN och menar att FN skall få så goda verktyg som möjligt för minröjningen. Kartor är självfallet ett sådant verktyg.

Överläggningen var härmed avslutad.

9 § Information om regeringsbeslut om statens delansvar för överskottsarealer

Anf. 33 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM:

Fru talman! Enligt 1985 års livsmedelspolitiska beslut skall staten under en femårsperiod ta ett delansvar för överskottsarealen som motsvarar 40 % av

Prot. 1988/89:91
6 april 1989

*Information om rege-
ringsbeslut om statens
delansvar för över-
skottsarealer*

kostnaderna för en överskottsvolym som trappas ned enligt en viss plan. Beslutet innebär att budgetmedel fr.o.m. 1985 års skörd t.o.m. 1989 års skörd skall utgå för att avlasta en del av näringens kostnader för spannmåls-överskottet. Hittills, dvs. t.o.m. 1988 års skörd, har delansvarskostnaden uppgått till totalt 1 373 000 000 kr. Medlen har huvudsakligen utbetalats till regleringsföreningen Svensk Spannmålshandel.

Riksdagen har uttalat att det är angeläget att de medel som staten under en övergångsperiod ställer till förfogande för att underlätta produktionsanpassningen utnyttjas för att stödja en inriktning av produktionen som så snart som möjligt minskar kostnadsbelastningen på samhället och på lantbrukets ekonomi. I riksdagens beslut om reglering av priserna på jordbruksprodukter våren 1988 uttalade riksdagen att det är viktigt att medlen utnyttjas på ett sätt som även i vidare mening bidrar till uppfyllandet av de år 1985 fastställda målen för livsmedelspolitiken. Vid valet av åtgärder för att minska belastningen är det viktigt att beakta de regionala, fördelningsmässiga och miljöpåverkande effekterna av de olika former som prövats eller kan komma i fråga för att främja en ändamålsenlig produktionsstruktur, uttalade riksdagen.

I januari 1989 fastställde regeringen delansvaret för 1988 års skörd till 225 milj. kr. Beslutet innebar att 145 milj. kr. av dessa medel avsattes till ekonomiskt stöd för dels omläggning till alternativ odling, dels odling av fånggrödor.

I dag har regeringen beslutat om användningen av resterande 80 milj. kr. Enligt beslutet skall 50 milj. kr. överföras till Stiftelsen Lantbruksforskning, som är en av LRF grundad forskningsstiftelse. Pengarna skall användas för finansiering av försöks- och utvecklingsinsatser för alternativ användning av åkermark i syfte att minska kostnaderna för överskottsarealen. Därmed ges jordbruksnäringen möjlighet att satsa på olika angelägna utvecklingsprojekt som t.ex. energiodlingsprojekt. Vidare skall 30 milj. kr. användas för bidrag till jordbruksföretag som vidtar åtgärder för att öka variationsrikedomen i kulturlandskapet i framför allt slättbygder samtidigt som de bidrar till att minska kostnaderna för överskottsarealen. Stödet bör ses som en utvidgning av det stöd på 20 milj. kr. som riksdagen anslagit för olika naturvårdsåtgärder i odlingslandskapet, bl.a. i syfte att motverka en passiv nedläggning av åkermark och därmed vidmakthålla det traditionella odlingslandskapet. Tanken är att dessa 30 milj. kr. skall användas för att motverka den ensidighet i odlingslandskapets slättbygder som blivit följderna av det intensiva utnyttjandet av åkermark och göra det på ett sätt som främjar natur- och miljövårdens intressen. Det kan vara åtgärder som innebär en mer extensiv användning av marken, t.ex. som betesmark, läplanteringar, anläggning av viltvatten och randzoner mot vattendrag. Medlen kommer att ställas till lantbruksstyrelsens förfogande och fördelas enligt riktlinjer som beslutas av styrelsen efter samråd med statens naturvårdsverk och riksantikvarieämbetet.

Anf. 34 BENGTT ROSÉN (fp):

Fru talman! Jag vill fråga jordbruksministern om det har skett några överläggningar med näringen inför de beslut han nu har redovisat. Jag frågar

det därför att när riksdagen 1985 fattade beslut om hur kostnaden för överskottsarealen skulle fördelas mellan staten och näringen, antogs också ett uttalande där man lade ett speciellt ansvar på näringen för att alternativ till den för stora spannmålsarealen kom fram. Jag tycker att det är rimligt att näringen får vara med och bestämma om inriktningen av användningen av dessa medel. Fram till i år har det också varit praxis. Regeringen har betalat in sitt bidrag till Svensk Spannmålshandel. Sedan har man diskuterat åtgärder med näringen, vilket bl.a. har resulterat i trädesprogram och Omställning 90. Men när det gäller de 145 milj. av årets anslag som jordbruksministern redovisade att de hade använts för 1988 års skörd skedde inga överläggningar med näringen. Har överläggningar skett denna gång?

Anf. 35 KARL ERIK OLSSON (c):

Fru talman! Omsider redovisar nu jordbruksministern hur medlen för statens delansvar för överskottsarealens kostnader skall användas. När det gäller de första 145 miljonerna kommer vi att få tillfälle att debattera det senare. Men när det gäller det som har redovisats i dag så säger jordbruksministern att 50 milj. kr. skall överföras till Stiftelsen Lantbruksforskning. Och jag hoppas och har anledning att tro att dessa pengar skall kunna användas till något mycket nyttigt. Men eftersom jordbruksministern säger att dessa pengar skall kunna användas för finansiering av försöks- och utvecklingsinsatser vill jag ställa en fråga till jordbruksministern. Kan man i detta inbegripa teknikutveckling, t.ex. utveckling av teknik för förädling av bioråvaror, och satsningar på en marknadsuppyggnad för dessa varor?

När det gäller de 30 milj. kr. som skall användas till odlingslandskapet, är jag förvånad över att pengar nu anslås för detta, eftersom motsvarande krav tidigare inte har tillgodosetts. Det måste innebära att pengar nu tas från överskottsmedlen, vilket kanske kan bli föremål för diskussion. Men det skall vi inte diskutera nu. När skall dessa pengar användas? Skall det ske bara inom det närmaste året? Kan man i så fall räkna med en förlängning senare när det gäller detta belopp? Vi vet ju att regeringen i fråga om de 145 miljonerna för alternativ odling tänkte skjuta på användningen långt fram i tiden, till långt senare än i samband med det nuvarande jordbrukspolitiska beslutet.

Anf. 36 INGVAR ERIKSSON (m):

Fru talman! Jag konstaterar att jordbruksministern nu meddelar att regeringen beslutat om en rad åtgärder som skall finansieras inom ramen för det statliga delansvaret för spannmålsöverskottet. Det har skett, såvitt vi vet, utan direkta förhandlingar med näringen. Dock har viss information givits. Det gäller förra årets utfall. Är det detta förfaringssätt som regeringen avser att använda även för innevarande års utfall, när det blir klart? Har regeringen för avsikt att använda de pengar som staten har utfäst sig att ge för att lösa dessa problem framöver på samma användningsområden?

Anf. 37 ARNE ANDERSSON i Ljung (m):

Fru talman! Den redogörelse som jordbruksministern nyss lämnade kompletterar den bild vi genom massmedia har kunnat få av hur den framtida

Prot. 1988/89:91
6 april 1989

*Information om rege-
ringsbeslut om statens
delansvar för över-
skottsarealer*

jordbrukspolitiken i Sverige kan tänkas bli. Denna jordbrukspolitik är i ett väsentligt avseende så annorlunda än den vi nu har, att det ger mig anledning att ställa följande fråga: På vilket sätt avser jordbruksministern, i en betydligt friare handel med jordbruksprodukter över gränserna, garantera att Sverige i händelse av en krissituation har en tillräcklig livsmedelsförsörjning?

Anf. 38 PAUL CISZUK (mp):

Fru talman! Jordbruksministern nämnde att en del av de pengar som skall gå till Stiftelsen Lantbruksforskning kan användas bl.a. till forskning om energigrödor. Jag undrar om dessa pengar är styrda på något annat sätt, så att det blir möjligt att övergå mer till energigrödor och biobränslen, eftersom det är mycket viktigt med hänsyn till det riksdagsbeslut som har fattats om att koldioxidutsläppen skall minskas och att man i stället skall övergå till biobränslen. Det mest akuta i detta sammanhang kanske inte är forskning, utan det finns ett behov av stöd för att man skall kunna bygga upp en marknad för biobränslen. Men jordbruksministern säger inte något om detta, utan det är tydligen forskningsstiftelsen som i så fall får besluta om stöd till biobränslen.

Anf. 39 ANNIKA ÅHNBERG (vpk):

Fru talman! Vi får tillfälle att återkomma till diskussionen om statens delansvar för spannmålsöverskottet som helhet. Men jag vill nu ställa en fråga som rör 30 av dessa 80 milj. kr., dvs. de 30 milj. kr. som skall användas för bidrag till jordbruksföretag som vidtar åtgärder för att öka variationsrikedomen i kulturlandskapet i slättbygder.

Jordbruksministern säger att medlen kommer att ställas till lantbruksstyrelsens förfogande och fördelas enligt riktlinjer som beslutas av styrelsen efter samråd med statens naturvårdsverk och riksantikvarieämbetet. Det är ett förfaringssätt som kan väcka vissa farhågor för att det kan dröja ganska länge innan några konkreta riktlinjer har utarbetats och innan dessa pengar finns i form av bidrag som kan betalas ut.

Jag vill därför fråga jordbruksministern om regeringen kommer att vara vaksam på att detta utarbetande av riktlinjer med många olika myndigheter inblandade går snabbt, så att dessa pengar mycket snart kommer att ställas till de jordbruksföretags förfogande som de är avsedda för.

Anf. 40 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM:

Fru talman! Bengt Rosén och Ingvar Eriksson frågade om regeringen hade haft några överläggningar med näringen innan den fattade detta beslut. Svaret är ja. Regeringen har diskuterat med och informerat LRF om beslutet. Och som Bengt Rosén var inne på, är det viktigt att branschen själv får möjlighet att aktivt arbeta med omställningsfrågorna, från spannmålsfrågan till frågan om andra grödor.

50 av dessa 80 milj. kr. överförs alltså direkt till Stiftelsen Lantbruksforskning, som är en av LRF grundad forskningsstiftelse. Och man skall naturligtvis inom lantbruksnäringen diskutera hur pengarna skall användas. Det är också svar på Karl Erik Olssons fråga om teknisk utveckling, förädling och marknadsbearbetning.

Jag anser personligen, liksom Karl Erik Olsson, att dessa frågor är viktiga. Och det finns inte någon begränsning som innebär att pengarna inte skall kunna användas till det som Karl Erik Olsson tog upp. Tvärtom, detta är ju pengar som skall användas till utveckling och olika försök. Därmed har jag också svarat på Paul Ciszuks fråga.

Pengar till forskning finns ju redan. Det behövs säkert mer, men det har t.ex. avsatts 50 milj. kr. till jordbrukets och skogsbrukets forskningsråd. Detta handlar också om forskning men har även bäring på utveckling. Dessa pengar är tänkta att användas mer till försök och utveckling. Det är svar till både Karl Erik Olsson och Paul Cizuk.

Avsikten är alltså att pengarna skall användas till praktiska försök och i den anda som Karl Erik Olsson nämnde. Jag kan helt ansluta mig till den inriktning som Karl Erik Olsson anser är väsentlig. Nu är det Stiftelsen Lantbruksforskning som skall besluta om detta, men jag skulle tro att man inom stiftelsen ser på denna fråga på samma sätt som vi, nämligen att det är viktigt att ligga nära marknaden och även se över teknikutvecklingen.

Karl Erik Olsson och i viss mån Annika Åhnberg frågade under hur lång tid stöd skall utgå till de lantbrukare som vill övergå från att odla spannmål till att arbeta för att utveckla kulturlandskapet och göra det mer varierat, mer naturvårdsinriktat osv. Dessa pengar är fördelade på ett sådant sätt att de skall kunna användas under tre år för att det skall bli praktiskt möjligt för lantbrukarna att ställa om sin produktion.

Jag håller helt med Annika Åhnberg om att det är viktigt att detta arbete inte fördröjs. Tanken är inte att det skall göras upp någon gigantisk plan från dessa ämbetsverks sida så att detta arbete fördröjs. Tvärtom måste man se till att omställningsarbetet sätts i gång så fort som möjligt, även om vi vet att omställningsarbete alltid tar tid.

Avsikten är att dessa pengar skall administreras på ungefär samma sätt som de 20 milj. kr. som jag nämnde förut och som tidigare har anslagits efter beslut av riksdagen. I praktiken blir det då lantbruksnämnderna som länsvis delar ut pengarna. Avsikten är alltså inte att det skall bli en lång omgång centralt. Det kortaste svaret till Annika Åhnberg är alltså: Ja, jag har samma uppfattning som hon på denna punkt.

Slutligen vill jag svara på en fråga som Arne Andersson i Ljung ställde och som ligger något utanför frågan om de 80 miljonerna. Dessa pengar är i sig inte avsedda att användas för beredskapsändamål, men som svar på Arne Anderssons fråga kan jag säga att i den omställning av jordbrukspolitiken som den parlamentariska arbetsgruppen arbetar med är beredskapsmålet en av de viktiga frågor som har stor betydelse, och det är med bäring på precis det som Arne Andersson frågade om, nämligen hur vi i en kris- eller krigssituation skall kunna försörja svenska folket med mat.

Anf. 41 KARL ERIK OLSSON (c):

Fru talman! Jag vill fråga jordbruksministern om han verkligen anser det förenligt med beslutet 1985 om samhällets delansvar för överskottsarealens kostnader att såväl dessa 30 miljoner som de tidigare 90 miljonerna för alternativ odling kommer att disponeras av jordbruket först långt in på 1990-talet, när det ju faktiskt gäller ersättning för 1988 års skörd.

Anf. 42 INGVAR ERIKSSON (m):

Fru talman! Av jordbruksministrernas svar drar jag den slutsatsen att information till näringen har förekommit men att det inte varit några direkta överläggningar om hur man skall använda dessa medel. Svar gavs dock ej på frågan som gällde innevarande år. Eftersom det nu snart är dags att utvärdera den gångna femårsperioden, är det av mycket stort intresse hur man kommer att förfara vid periodens slut och vad som kommer att hända sedan.

Jag vill därför fråga jordbruksministern följande: Vad kommer att hända? Har man samma inriktning för det sista året, och kommer man att göra en utvärdering, som ju slagits fast i riksdagsbeslutet, inför denna femårsperiod?

Anf. 43 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM:

Fru talman! Först till Ingvar Eriksson. Det förutsattes inga förhandlingar i riksdagsbeslutet. Här har förekommit överläggningar med och fyllig information till LRF om användningen av pengarna precis som tidigare. Den framtida omställningen, Ingvar Eriksson, är föremål för diskussion inom den parlamentariska arbetsgruppen. Det har sagts från regeringens sida – något som Ingvar Eriksson efterfrågade – att det skall göras en utvärdering av det femåriga livsmedelspolitiska beslutet inför det beslut som förhoppningsvis fattas av riksdagen nästa år på grundval av regeringens proposition. Så frågan är föremål för behandling.

Till Karl Erik Olsson vill jag säga att ingen skulle vara gladare än Karl Erik Olsson och jag om omställningen till andra grödor och bort från spannmåls-överskotten kunde gå snabbare. Det finns skäl att hoppas att intresset för omställningen ökar efterhand, när informationen om verkligheten har nått ut mera att man faktiskt inte längre kan basera på verksamheten på förhoppningar om framtida överskottsfinansiering.

Mot denna bakgrund är det givet att jag vore mycket glad om det fanns beredskap till en omställning från spannmålsproduktion och att alla dessa pengar kunde förbrukas snabbt. Men jag tror att man realistiskt måste inse att det behövs praktisk tid för att kunna se över konsekvenserna av omställningen och ha beredskap att gå in i något nytt.

Jag skulle gärna se att dessa medel förbrukades så fort som möjligt och att omställningen gick precis så snabbt som riksdagen hoppades 1985. I den utvärdering av 1985 års beslut som nu görs ingår att se varför det har tagit mera tid, varför omställningen inte alls har gått så snabbt som man förutsåg och varför man har fått betala ut mycket mera. Allt detta ingår i utvärderingen inför nästa års riksdagsbeslut.

Som sagt har vi gett praktisk möjlighet till jordbrukarna att delta i omställningen när vi gett möjlighet att använda bidraget under tre års tid.

Överläggningen var härmed avslutad.

10 § Föredrogs

kulturutskottets betänkanden

1988/89:KrU13 Anslag till idrott (prop. 1988/89:100 delvis) samt

1988/89:KrU14 Anslag till turism och rekreation (prop. 1988/89:100 delvis).

Anslag till idrott

Anf. 44 LARS AHLSTRÖM (m):

Fru talman! Det viktiga med de olympiska spelen är inte att vinna utan att deltaga, ty det väsentliga i livet är inte att segra utan att kämpa väl. Så formulerade Pierre de Coubertin det olympiska valspråket för mer än 50 år sedan. Det känns i dag riktigt och tänkvärt.

De antika olympiska spelen är förebild för dagens spel och härrör ända från 776 f. Kr. Det är också från antikens tid vi har uttrycket "En sund själ i en sund kropp".

Idrott i alla dess olika former har alltid spelat och kommer alltid att spela en viktig roll i människors liv. I en tid när etik och moral tycks sättas på undantag och när känslan för rent spel minskar borde allt det fina som idrott rätt utövad står för kunna bli en inspiration för oss och en förebild för vårt sätt att leva och verka.

Man når aldrig framgångar på idrottsbanan utan en målmedveten satsning. Det krävs hård träning, anpassad efter personliga anlag och förutsättningar. Det krävs förmåga att lyssna till råd och gjorda erfarenheter. När det gäller lagsporter utvecklas känslan för att det är i samspelet med de övriga och efter lagledarens intentioner som framgångarna nås. Idrotten styrs av regler. Den som inte respekterar reglerna bestraffas. Fusk och oärlighet tolereras ej.

Engagemang inom idrottsrörelsen, som aktiv eller som ledare, är enligt min mening danande för karaktären och ökar respekten för den enskilde individen. Genom idrotten lär vi oss också vad en enda människa kan betyda som ett gott föredöme för andra.

Svensk idrott är ett gott föredöme internationellt. Vi hävdar oss väl i flera sporter. Vi gläds över och gratulerar de svenska bordtennisspelarna till deras guld i lag-VM. Vår styrka är de hundratusentals ideellt arbetande ledarna. Det är deras hängivna, engagerade arbete på alla nivåer som är själva förutsättningen för framgångarna. Vi moderater betonar återigen att det är de små, lokala föreningarna som genom sitt oförtröttliga arbete skapar alla de positiva effekterna.

Som en följd av ekonomiska svårigheter ökar pressen på alla dessa ideellt arbetande ledare. Alltför mycket tid går åt till att dra in pengar på bekostnad av den tid som de kan och skall ägna åt idrotten.

Doping är ett idrottens gissel. Världen chockades när Ben Johnson fälldes i OS – en personlig tragedi, som emellertid fick idrottsorganisationerna världen över att inse vidden av detta förkastliga missbruk.

Det är synnerligen allvarligt att idrottsmän av världsklass, som står som föredömen för många ungdomar, fälls för doping. Det är, anser jag, än mer alarmerande att missbruket på senare tid tenderat att sprida sig till allt fler idrotter och på snart sagt alla nivåer. Doping på elitnivå torde snart försvinna. Sponsorkontrakten kommer att innehålla en klausul om ett omedelbart upphörande så snart ett dopingfall uppdragas. Oanmälda dopingtest såväl på tävlingar som vid träning måste genomföras.

Det måste en gång för alla slås fast att doping är *fusk*. Den moraliska

aspekten måste betonas. Det är som att använda en för lätt kula vid kulstötning. Det är ytterst viktigt att informera om de stora hälsorisker som är förknippade med bruket av anabola steroider. Innehav och bruk av vissa preparat borde jämföras med innehav och bruk av knark och behandlas därefter. Regeringen bör därför skyndsamt utreda denna fråga och förelägga riksdagen de förslag om åtgärder som kan komma att erfordras.

All idrottsutövning ger både aktiva och ledare en stark känsla av gemenskap. Det är därför glädjande att kunna konstatera att handikappidrotten befäster sin viktiga plats i idrottsrörelsen. Vi noterar med tillfredsställelse de svenska internationella framgångarna, dokumenterade inte minst vid handikapp-OS i Seoul förra året. Vi moderater anser att de ekonomiska förutsättningarna för handikappidrotten skall förbättras genom att en del av de ytterligare medel ur Tipstjänsts överskott som enligt vad vi föreslår skall överföras till idrotten går till handikappidrotten.

Vi moderater vill värna om idrottens självständighet. Svensk idrott riskerar i dag att bli alltför beroende av den politiska makten.

Det finns ingen anledning till att regeringen skall utse två ledamöter i Riksidrottsförbundets styrelse. Det statliga stödet till de s.k. främjandeorganisationerna bör ej fördelas av RF. Deras anslagsframställning skall därför i fortsättningen lämnas direkt till regeringen genom Friluftorganisationernas samarbetsorgan. Vi har tidigare hävdat dessa ståndpunkter och gör så även i år.

Jag vill upprepa vad jag anförde i idrottsdebatten den 31 maj förra året: "Även idrottsrörelsen betungas av skatter och avgifter. Vi kan aldrig förbättra villkoren för svensk idrott utan att vi för föreningar, ledare och aktiva hittar för dem väl anpassade lösningar på dessa svärbemästrade och allvarliga problem." Det är därför vi i den moderata motionen Kr502, "Villkoren för idrotten", ägnat så stort utrymme åt ekonomi och skatter.

Jag har sagt i dag – och jag betonade det i förra årets idrottsdebatt – att vi måste ge de ideellt arbetande ledarna och tränarna bättre villkor. De måste få en helt annan uppskattning för vad de uträttar. Den ovärderliga samhällsnytta som görs av alla inom idrottsrörelsen går inte att mäta. Vi måste på alla sätt underlätta deras arbete och stödja dem. Men det är inte pengar för att avlöna ledare som är det viktigaste. Idrottens styrka och tjusning ligger ju i det ideella engagemanget. Det väsentliga är att underlätta för de små lokala föreningarna och möjliggöra för deras ledare att ägna mer tid åt idrottslig fostran och träning och mindre tid åt att dra in pengar.

För att göra idrotten mindre beroende av det statsfinansiella läget är det enligt vår uppfattning nödvändigt att införa en mer generell och uthållig form för överförande av medel från Tipstjänst till idrotten. Tipstjänsts nettovinst för 1988 uppgick till 1 297 391 000 kr. I vinstskatt inlevererades 713 580 000 kr. För verksamhetsåret 1988 erhöll staten sålunda 2 010 971 000 kr. Vi moderater föreslår att regeringen skall överlägga med RF och dess berörda förbund för att diskutera omfattning och fördelningsprinciper.

Redan budgetåret 1989/90 bör, enligt vår mening, 8 milj. kr. av det till staten inlevererade överskottet gå till idrottsrörelsen, och då i första hand till lokala föreningar och handikappidrott.

Jag vill avslutningsvis citera och instämma i några rader som står att läsa i

Riksidrottsstyrelsens berättelse 1987/88: "Idrottsrörelsens styrka ligger i dess ställning som självständig folkrörelse. Det är det ideella ledarskapet som är motorn bakom idrottens utveckling. Samhällets uppgift bör vara att på alla sätt förbättra förutsättningarna för idrottsledarna att fylla sin viktiga och samhällsnyttiga funktion."

Moderat idrottspolitik skulle ge svensk idrott ökat oberoende, stärkt ekonomi och bättre möjligheter för ledare att ägna sig åt idrott.

Fru talman! Jag yrkar bifall till de reservationer där moderaterna finns bland undertecknarna.

Anf. 45 Andre vice talman CHRISTER EIREFELT (fp):

Fru talman! För att få en aktuell och samlad bild av idrottsrörelsens situation har jag under några månader besökt ett antal idrottsföreningar. Jag bad Hallands Idrottsförbund om hjälp med urvalet för att det skulle bli så brett och allsidigt som möjligt – dvs. det skulle omfatta föreningar i tätorter och på landsbygden, och det skulle omfatta såväl föreningar med representation högt upp i seriesystemet som utpräglade bredd- och motionsidrottsklubbar.

Trots att jag inte var främmande för idrottens betydelse blev jag imponerad av det jag fick se och höra. Det är ett enastående arbete man utträttar. Och särskilt imponerad blir man av ungdomsverksamheten, som är unik i aktivitet och mångfald – det vågar jag påstå även om jag har stor respekt också för det arbete som andra ungdomsorganisationer utträttar. Bara de 12–13 idrottsföreningar som jag besökte engagerar närmare 3 000 ungdomar.

Jag skall strax återkomma, fru talman, till idrottens omfattande ungdomsverksamhet.

En annan viktig funktion fyller idrotten i sin egenskap av hälsosam fritidssysselsättning för vuxna. Det stora utbudet av aktiviteter gör det möjligt för i stort sett alla att hitta en verksamhet som passar egna förutsättningar, behov och ambitioner.

Också tävlingsidrott på toppnivå har stor betydelse. Jag ställer inte upp på de motsatsförhållanden som man ibland försöker skapa mellan bredd- och elitidrott, och som också antyds på sina håll i det här betänkandet. Tvärtom finns det ett klart samband mellan elitidrottarnas resultat och utvecklingen inom såväl motions- som ungdomsverksamheten. Elitidrottarna är förebilder och inspirationskällor, och det är påtagligt hur framgångar i en idrottsgren väcker nytt intresse, lockar fler utövare och ger nya framgångar.

Jag har ett bra exempel på det från min hemstad, Falkenberg – bordtennisens hemstad, som ju under många år har dominerat svensk bordtennis. Det har man kunnat göra just därför att framgångar för elitspelarna har lett till en mycket omfattande och välkött ungdomsverksamhet, som i sin tur har fostrat nya elitspelare – och på den vägen är det.

Man får inte heller glömma bort elitidrottens stora underhållningsvärde – en folkteater som engagerar åskådare i alla åldersgrupper. Också det är en samhällsnytta.

Fru talman! Det finns en viss risk att riksdagsdiskussioner om idrottens villkor uppfattas som litet "snusförnuftiga". När jag säger detta kritiserar jag

inte mina meddebattörer. Vad jag menar är bara att det som vi kommer in på egentligen är idrottens egna angelägenheter, som inte skall bli föremål för politiska beslut – och oftast inte heller blir det.

Dessutom är idrottsrörelsen ofta mycket väl medveten om de problem och möjligheter som vi pekar på, och de åtgärder som behövs är inte sällan redan på väg.

Men trots detta faktum, och trots att jag alltså har stark tilltro till idrottens egen förmåga både att ta till vara sina möjligheter och att lösa sina problem, anser jag att vår diskussion här i kammaren är både berättigad och angelägen. Det gör jag därför att idrotten har så stor betydelse inte bara för individen utan också för samhället, t.ex. inom så viktiga områden som ungdomsfostran och friskvård.

Mest påtaglig blir samhällsnyttan när man granskar just ungdomsverksamheten. Där får unga människor lära sig att ta hänsyn till andra och att rätta sig efter demokratins spelregler. Där förebygger man missbruk och brottslighet, stimulerar kamratskap och överbryggar generationsklyftor, och med den fysiska träningen lägger man grunden till god hälsa.

Statens viktigaste bidrag till ungdomsidrotten är det lokala aktivitetsstödet. Det diskuterade vi i kammaren för några veckor sedan, en diskussion som fick till resultat att socialdemokraterna med benäget bistånd av moderater och miljöpartister lyckades förhindra en välmotiverad höjning. Det beslutet innebär att socialdemokraterna bokstavligt talat lurade ungdomsidrotten på över 30 milj. kr. Jag säger *lurade*, därför att i en enkät som Riksidrottsförbundet gick ut med till alla politiska partier före valet lovade socialdemokraterna reservationslöst en höjning till minst 17 kr. från nuvarande 12 kr. per sammankomst.

Eftersom det anslaget och de pengar som vi nu diskuterar har ett direkt samband, hoppas jag att vi i dag kan få den förklaring till socialdemokraternas handlande som vi inte fick häromveckan. I slutskedet av den debatten sade för övrigt stätsrådet Wallström att det svar som man gav Riksidrottsförbundet avsåg valperioden och inte innevarande år, alltså att höjningen till minst 17 kr. skulle ske under valperioden. Jag misstänker att det var en efterhandskonstruktion i ett pressat läge. Men det vore naturligtvis mycket värdefullt för ungdomsidrotten och idrottsrörelsen i övrigt, om man åtminstone kunde få *det* bekräftat. Blir det en höjning av aktivitetsstödet till 17 kr. under valperioden, Anders Nilsson?

Det är kanske inte så märkvärdigt att det i en så omfattande ungdomsverksamhet som den som idrotten bedriver också finns bekymmer. Ett av dem tycker jag är att idrotten alltför ofta blir väldigt allvarlig och resultatfixerad redan för de allra yngsta. Det måste vara fel när klubbar och tränare kräver specialisering och hundraprocentig satsning av 10–12-åringar, i stället för att låta dem "leka idrott" och pröva olika idrottsgrenar utan krav på resultat och prestation. Jag vet att idrottsrörelsen är uppmärksam på det här problemet och att en hel del görs för att man skall kunna lösa det, men jag tycker fortfarande att det sker alldeles för många övertramp. Tillsammans med naturligtvis föräldrar och skola måste idrottsrörelsen medverka till att lek, öppenhet och generositet också i fortsättningen skall känneteckna svensk ungdomsidrott.

Det är möjligt att det över huvud taget inte går att helt undvika negativa inslag i en så omfattande verksamhet som idrottsrörelsens. Men framför allt inom några problemområden finns det inget som helst utrymme för kompromisser. Dit hör, tycker jag, våldet på – men också vid sidan av – idrottsarenorna. Och dit hör absolut också dopningen, som Lars Ahlström var inne på.

Vid OS i Seoul koncentrerades uppmärksamheten igen på dopningens snabba utbredning. I dag utgör den ett direkt hot mot mycket av det fina som idrotten står för.

Men trots allt är idrottens möjligheter större än dess problem. En av de klubbar som jag besökte är en av Sveriges aktivaste handikappidrottsföreningar. Den har ungefär 300 medlemmar, varav ungefär hälften idrottar aktivt, många av dem är utvecklingsstörda. Jag hade bl.a. tillfälle att se på när några av dem spelade bowling, och det var inte svårt att förstå hur mycket den aktiviteten betydde för dem.

Jag undrar, för resten om inte annan idrott har en hel del att lära av handikappidrotten. Jag tänker inte minst på hur väl man tar hand om den enskilde idrottsutövaren. Möjligen har resultatfixeringen och allvaret blivit litet för stort också inom handikappidrotten, men visst är de resultat som man uppnår imponerande.

En rimlig utgångspunkt för samhällets stöd till handikappidrotten är att den skall ges samma förutsättningar som idrotten i övrigt. Det skall inte vara dyrare eller krångligare för den handikappade än för andra att utöva sin idrott.

Slutligen några ord om idrottens ekonomi. Mitt intryck från föreningsbesöken är att ekonomin i regel inte utgör något akut problem. Men det beror framför allt på två saker:

för det första att ansvarskännande klubbledningar planerar verksamheten efter de resurser som står till förfogande,

för det andra på att uppfinningsrikedomen när det gäller att skaffa inkomster är minst sagt stor.

Man mötte en väldig flora: insamling av flaskor och papper, plantering av skog förutom de mer traditionella sätten att skaffa pengar som lotterier och bingo.

Däremot saknar föreningarna ofta resurser för att utöka verksamheten, alltså att nå ut till nya grupper och erbjuda ännu fler människor, gamla och unga, en meningsfull fritidssysselsättning. Det måste kännas ganska svårt för engagerade ungdomsledare att tvingas begränsa antalet som får vara med, därför att resurserna inte räcker till. Dess värre sker det ganska ofta i dag.

I det här sammanhanget tycker jag också att det finns skäl att poängtera att de här stora ersättningarna till spelare som man ibland läser om, och där man möjligen kan få intrycket att det gäller för var och varannan förening, det förekommer i kanske en handfull föreningar, kanske inte ens det. Det vanliga – också på elitnivå – är att spelarsättningarna är mycket blygsamma och att de knappt räcker ens till de personliga kostnaderna för idrottandet.

I folkpartiet har vi dragit den slutsatsen av idrottsrörelsens ekonomiska situation att idrottsrörelsen behöver ett ökat stöd, och att en sådan ökning för samhällets del är väl använda pengar är alldeles uppenbart. Däremot är vi inte övertygade om att den utökningen måste komma via statsbudgeten.

Vi har pekat på andra möjligheter, t.ex. att man låter en större del av Tipstjänsts överskott gå direkt och varaktigt till idrotten. Men just det kravet får vi med vår uppdelning av ärendena anledning att återkomma till.

Vi tycker också att man bör utarbeta ett långsiktigt program för hur ett ökat stöd till idrotten skall utformas. Idrottsrörelsen har rätt att veta hur den ekonomiska situationen skall se ut under en längre tid än den som omfattas av budgetåret.

Inför det nu aktuella budgetåret gjorde folkpartiet samma bedömning som idrottsrörelsen, nämligen att ungdomsidrotten i första hand måste få sitt i form av en rejäl höjning av just aktivitetsstödet. Jag tycker fortfarande att det har varit en riktig prioritering och beklagar slutligen, fru talman, än en gång att socialdemokraterna på den punkten svek idrotten.

Jag yrkar bifall till reservationerna nr 9 och 11.

Anf. 46 LARS AHLSTRÖM (m) replik:

Fru talman! Christer Eirefelt tog upp det som vi diskuterade för några veckor sedan, nämligen LOK-stödet. Det verkar som om debatten om idrottens ekonomi koncentreras just på detta lokala aktivitetsstöd. Jag gjorde i den debatten fullt klart, precis som jag hoppas har framgått av mitt anförande i dag, att moderata samlingspartiet verkligen stöder svensk idrott i alla dess former och på alla nivåer.

Jag kan inte underlåta att vid detta tillfälle citera några rader i Svensk Idrott nr 2 som Karl Frithiofson har skrivit: "– – det kan vara dags att på allvar aktualisera frågan om att överföra idrottsrörelsens del av detta anslag" – dvs. LOK-stödet – "till ett som RF får direkt ansvar för att administrera och utveckla." Det är bra.

Får jag också säga att vi moderater genom slopade skatter överför mer pengar till idrotten än de övriga partierna gör. Till skatteutskottets betänkande nr 23 finns bl.a. tre moderata reservationer, där vi beklagligtvis står helt ensamma, och de har rubrikerna Slopande av bingoskatten, En utredning om reklamskatten för idrottsföreningar och Schablonavdraget för idrottsledare och idrottsutövare.

Anf. 47 Andre vice talman CHRISTER EIREFELT (fp) replik:

Fru talman! Det här är litet besvärligt, eftersom dessa betänkanden går in i varandra och det är nästan omöjligt att undvika att delvis komma in på andra. Jag ber om ursäkt för det.

LOK-stödet är så centralt för framför allt ungdomsidrotten och de föreningar som baserar huvuddelen av sin verksamhet på det att det betyder mycket mer än de enskilda detaljer som vi diskuterar i detta betänkande. Aktivitetsstödet är egentligen det enda stöd som går direkt ut till de enskilda föreningarna, dvs. precis det som Lars Ahlström talade sig varm för. Det gick inte att ta fel på reaktionerna, bl.a. från Karl Frithiofson, som citerades, när idrotten blev lurad på anslagshöjningen.

En annan fördel med aktivitetsstödet ligger i namnet, nämligen att stödet just befrämjar aktiviteten. De klubbar som har dålig aktivitet och inte tar hand om sina ungdomar på rätt sätt kan inte få detta stöd.

Jag kan gärna gå med på att diskutera hur detta stöd administreras. Jag har

inga invändningar mot att idrottsrörelsen själv tar hand om det, ungefär på de premisser som nu gäller. Vi får då inte glömma bort att det inte bara handlar om idrottsrörelsen, utan just detta stöd går också till andra ungdomsorganisationer. Men pengarna måste ju komma någonstans ifrån, Lars Ahlström. Ökningen handlar alltså bara för idrottens del om 30 eller 35 milj. kr. på ett år. Det är avsevärt mer än de enskilda summor som vi diskuterar i dag.

Anf. 48 LARS AHLSTRÖM (m) replik:

Fru talman! Vi moderater har inte på något sätt motsatt oss, som jag sade nyss, att de lokala föreningarna får detta aktivitetsstöd. Det är formerna för utbetalningen som vi har varit något tveksamma till. Stödet är ytterst välbehövligt. Det framgår dock av Karl Frithiofsons inlägg att man vad gäller stödet till idrotten börjar luta åt att utbetalningen skall ske från ett annat håll. Vi har hela tiden hävdats att vi har det allra största förtroende för Riksidrottsförbundet, för dess möjligheter att sköta sitt fögderi och det sätt på vilket förbundet visar att man verkligen är kapabel att fördela och ta ansvar för de anslag som ges.

Anf. 49 JAN HYTTRING (c):

Fru talman! Denna idrottsdebatt kommer antagligen att vara likadan som de tidigare idrottsdebatterna här i kammaren. Det finns en stor samstämmighet mellan talarna, som understryker värdet och vikten av det uppoffrande arbete som utförs av de många ideella ledarna, som uppskattningsvis är 450 000 till antalet, i 45 000 lokala idrottsorganisationer med en mängd aktiva utövare, föräldrar och olika slags fritidsledare.

Av detta skulle man naturligtvis kunna dra den slutsatsen att det föreligger eniga betänkanterna för riksdagens behandling. Men nu gör det inte det. Det är många vackra ord som sägs om den stora betydelsen för fostran av ungdomen, men man drar inte alltid en slutsats av vad man framför när det gäller att stödja denna verksamhet och ge den möjligheter att utvecklas.

Fru talman! Jag tänkte uppehålla mig något vid frågor som kanske inte så ofta berörs. Den som inte är särskilt aktiv eller som inte deltar i denna frivilliga verksamhet kan av massmedia, sportsidor och olika tidskrifter få uppfattningen att idrottsföreningarna har det mycket gott ställt; de har ett stort stöd, får kolossalt mycket reklampengar och har många sponsorer. Det finns anledning att något rätta till den bilden.

Det är många specialförbund – 15 stycken – som över huvud taget icke får del av några som helst sponsorspengar eller reklaminkomster. Det är bara 14 specialförbund som har sådana intäkter på mer än 1 milj. kr. Sannolikt är det de förbundens idrottsutövare som vi möter i dessa stort upplagda artiklar och som väcker den största uppmärksamheten. Jag ställer dem inte emot varandra, därför att alla dessa förbund behövs. Det behövs en väl utvecklad elitidrott i vårt land, för att stimulera och ge förutsättningar också för breddidrotten.

Elitidrotten ger naturligtvis också, kanske i alltför liten omfattning i dag men åtminstone på sikt, handikappade möjligheter att utöva idrott. De får tillgång till arenor och kan ta del av den tekniska utvecklingen, som gör det lättare för dem att vara med och idrotta.

Centern har ställt sig bakom allt detta, men inte nog med det: vi ställer också upp för ökade anslag till idrotten. Någon kanske tycker att det är märkligt att centern har avlämnat en reservation när det gäller inriktningen av samhällets stöd till idrotten och den verksamhet som idrottsrörelsen bedriver, när alla är så eniga i den debatten. Vi blev tvungna att reservera oss, därför att frågan om stödets storlek också är sammankopplad med denna inriktning.

Från centerns sida har vi alltså föreslagit att det statliga stödet skall öka med 7,2 milj.kr. för nästa budgetår. Det stämmer rätt väl överens med Riksidrottsförbundets äskande. Jag vågar lova att äskandet inte är tilltaget i överkant, utan det har skett stora prutningsarbeten även inför detta budgetår, liksom tidigare budgetår när idrotten själv har varit tvungen att prioritera.

Vad är det då som det ökade stöd som centern föreslår att riksdagen beslutar om skall gå till? Jo, det är att möjliggöra ökade insatser mot doping. Jag vill bara understryka vad som tidigare har sagts, dvs. att doping naturligtvis är en skam för idrotten, en medicinsk farlighet som vi inte torde ha råd att hålla oss med. Det är naturligtvis inte heller fair play när vissa idrottsutövare använder otillåtna medel för att kunna bli bättre än sina konkurrenter, som spelar ärligt.

Regeringens förslag till stöd åt idrotten medger inte att den enligt egna planer fullt ut kan satsa på åtgärder mot doping. För ungefär fjorton dagar sedan kunde vi läsa att man inte har laboratorieresurser för att klara av de här testerna, och man var mycket ängslig över att man skulle behöva dra ner på verksamheten. Man har inom idrotten själv vidtagit åtgärder och skapat möjligheter till provtagning i alla slags idrottssammanhang och vid träning. Om dessa prov, som troligtvis är nödvändiga, inte kan analyseras på ett riktigt och tillförlitligt sätt är detta naturligtvis inte något som främjar idrottsrörelsens åtgärder mot dopingverksamheten. 1 milj.kr. bör gå till detta ändamål.

Distriktsförbunden har ett mycket litet stöd. Det är förbund med en mycket stor andel damidrott. Det är kanske också fråga om udda idrotter som inte har så många utövare, men som är mycket viktiga och främjar ungdomsuppföstran på samma sätt som de stora idrotterna. Det finns stor anledning för oss här i riksdagen att anslå extra medel till dessa föreningar. Ett sådant stöd står inte i motsatsställning till vad man inom idrottsrörelsen själv vill, utan det ökade anslaget gör det möjligt för idrottsrörelsen att satsa på sådan verksamhet.

Även om dagens debatt utgör huvuddebatten i riksdagen när det gäller idrotten, är det inte bara den här debatten som är viktig för idrotten. För fjorton dagar sedan, som nyss påpekades från talarstolen, fördes en debatt som gällde stödet till den lokala verksamheten. Man försökte från regeringens sida lugna idrottsrörelsen med att säga att frågan skulle utredas och att man skulle rätta till de orättvisor som finns i stödet. Jag för min del känner mig inte lugn, och jag vill allvarligt varna idrottsrörelsen för att känna sig lugn efter de beskedet. Dels vet vi inte hur lång tid denna utredning tar, dels vet vi inte om det egentligen kommer att innebära ett ökat stöd. Och det var ett ökat stöd vi talade om vid det tillfället.

Fru talman! Vi får senare här i kammaren tillfälle att återkomma till frågan om lotterier, frågan om sociala avgifter för spelarsättningar och andra välkända frågor som har mycket stor betydelse för idrotten.

Vi från centerns sida deltog mycket aktivt i den politiska diskussion som fördes med idrottsrörelsen inför valet i fjol. En fråga som då kom upp till diskussion var den stora ekonomiska belastning det innebar för idrottsrörelsen att försöka delta i den tävlingsverksamhet som försiggår över hela landet. Det handlar för lagidrotternas del mycket ofta om seriespel, och det handlar om friidrotts tävlingar när det är fråga om individuella idrottsprestationer. En ökad ungdomsverksamhet, speciellt när det gäller kvinnlig idrott, leder till en ökad ekonomisk belastning för idrottsföreningar.

Vad är det som blir dyrt? Jo, det är alla resor. Som bekant är Sverige ett ganska vidsträckt land. När det gäller de mindre idrotterna är det inte ovanligt att det försiggår tävlingar i samma serie ända från den norra änden till den södra änden av landet. Vi anser från centerns sida att det är mycket angeläget att regeringen får i uppdrag att tillsammans med idrottsrörelsen se över vilka möjligheter man har att på ett någorlunda rättvist sätt stödja föreningarna när det gäller de ökade resekostnaderna.

Fru talman! Det finns mycket mer att tillägga. Jag vill avslutningsvis nämna en del av idrottsverksamheten som kanske inte blir så mycket uppmärksamrad. Det gäller ridsporten. Den omfattar väldigt många flickor, det är ju framför allt flickor som håller på med ridhästar. Det pågår ett utredningsarbete om ridsporten. Vi vill från centerns sida trycka på i den här frågan. Det är mycket angeläget att utredningsarbetet påskyndas så, att ridsporten kan bibehålla ett fortsatt ansvar för utbildningen av ridinstruktörer.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 1, 2, 6, 7 och 12.

Anf. 50 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag nu har satts upp om att detta sammanträde skall fortsätta efter kl. 19.00.

Anf. 51 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Fru talman! Idrottsrörelsen är, som flera av dagens debattörer tidigare sagt, en folkrörelse. Det är en rörelse som är en del av vår kultur, och den har en betydelsefull social funktion. Den skall befrämja folkhälsan, vilket den säkert gör, men den ger framför allt möjlighet till samvaro, gemenskap, kamratskap och vänskap. Huvuddelen av idrottsrörelsen står för detta. Den delen av idrottsrörelsen har, vilket vi i vpk flera gånger har sagt, i hela sin bredd objektivt sett motsatt intresse i förhållande till företagen med deras PR-satsningar och marknadsföringspengar som leder till en kommersialisering av idrotten.

Vi ser ändå en mycket snabb kommersialisering av idrotten. När vi i riksdagen beviljar anslag till idrotten och fördelar om inkomster, tar in skatteinkomster och ger till idrotten, sker det i syfte att idrotten skall fylla denna grundläggande funktion, att den skall ha en social funktion. Om man ser att de kommersiella intressena driver idrotten åt fel håll blir man naturligtvis betänksam. Man får då fundera över på vilket sätt vi skall anslå medel.

Vi från vpk:s sida anser att man på ett mer markant sätt skall tänka på hur medlen fördelas och vilka villkor som ställs. Kommersialiseringen har ökat sitt grepp över idrottsverksamheter, och den snedvrider förhållandet mellan olika idrotter. Den hetsar hela idrottsrörelsen till handlingar som kan vara helt felaktiga. Det sker en handel med människor, och de aktiva blir investeringar. Det här greppet som de kommersiella krafterna har fått förvränger t.o.m. syftet med elitidrotten.

Vi hade i höstas mycket allvarliga exempel, som någon tidigare nämnde här, på vad som skett med elitidrotten. Samhällsutvecklingens sämsta sidor slår klorna i idrotten. Alla medel är tillåtna. Snabba klipp, egoism och hänsynslöshet – allt går före idrottsrörelsens egentliga kärna av kamratskap och gemenskap. Det är den enskildes rätt att slå sig fram som värnas.

Det är kanske inte den enskilde idrottsutövaren som i första hand skall belastas när det t.ex. gäller dopingskandalerna i OS, utan det är den idrottsvärld och det samhälle som idrottaren lever i som får ta huvuddelen av ansvaret. Det som upprör mig mest är inte det faktum att någon dopade sig och fuskade. Elitidrotten skall ge stimulans till alla våra ungdomar och barn. Jag har förut sagt från denna talarstol: Hur kan vi ta på vårt ansvar att stödja en idrott, och inte kritisera den, när vi vet att många av våra barn identifierade sig med Ben Johnson och den prestation som han gjorde när han vann hundrametersloppet, och hur de i nästa stund fick klart för sig att han fuskade? Vem tar reda på dessa barns reaktioner? Vem fortsätter att fundera över vad som händer med våra barn och deras inställning till idrotten framöver? Idrottsrörelsen har, vad jag har sett, ganska svalt funderat över det. I samhället i övrigt finns inte någon skyddsmur.

Jag är inte negativ till idrotten. Jag har inte någon negativ syn på den. Men det påstår man ofta när jag påpekar dessa utvecklingstendenser. Tvärtom ser jag positivt på idrotten. När man ser framtidsförutsättningarna för elitidrotten funderar man naturligtvis över vart idrotten är på väg. Det undrar man när man själv tillsammans med barn försöker delta i idrott och ser vilken utsortering som sker eller på vilka villkor barnen får vara med.

På längre sikt måste medel tillföras idrotten. Vi har som framtidsperspektiv och önskar även på kort sikt att tipsmedlen skall gå till idrotten. När vi nu skall anslå pengar till idrotten har regeringen "bröstat upp sig" i den här frågan och sagt: Nu är vi duktiga, nu anslår vi pengar, vi har en idrottsminister. Så blir det en ökning med 3,3 miljoner. Det är inte särskilt mycket. Ändå vet vi, som Jan Hyttring sade här, att Riksidrottsförbundet inte är den organisation som tar i allra värst i den här frågan. Riksidrottsförbundet är väl sammansmält med både staten och företagen för att klara sig och flyta vidare. Där tar man alltså inte i för mycket. Trots det vet vi att RF:s ordförande är besviken. Han sade sig vara oerhört besviken och att han hade väntat sig mer av regeringen. Regeringen prutade alltså 52 milj. kr. av RF:s äskande. Det är väl helt klart att idrotten med tanke på de knappa resurser som den har att handskas med hade behövt de här pengarna.

Inte minst behöver de förbund som ingår i Pool 2 tusen pengar. De får nu kasta sig ut i konkurrensen om sponsorerna och försöka skaffa pengar. Dessa förbund är inte så publika, men de behöver naturligtvis resurser. De har då i sina strävanden välsignats litet grand av RF och även av vår idrottsminister.

men samhället befriar sig från varje möjlighet att ta ansvar för dessa förbund. I utskottsbetänkandet sägs att man i specialförbunden har en finansieringsgrad av 30 %. Man klarar sig visst! Det är mycket elegant gjort, när vi skall omfördela i samhället, för det är ju vad det handlar om.

Sedan får jag väl också beklaga att man inte kunnat räkna upp LOK-stödet. Vi vet ju efter Christer Eirefelts anförande här vilka som i första hand bär ansvaret för att inte det blev gjort. När vi vill att Riksidrottsförbundet skall tillföras mer medel så anser vi att Riksidrottsförbundet bör använda dessa pengar till att bekämpa doping. Det räcker inte att konstatera att doping är fusk, att det är alldeles fel, att denna avart måste bort. Man måste också litet fundera över varför denna avart uppstår. Vi tycker att Riksidrottsförbundet borde ta sig en funderare: Varför dopar man sig? Varför vill man vinna till varje pris? Varför vill man vara bäst, värst och störst?

Någonstans måste det finnas ett onaturligt tävlingsmoment. Jag misstror inte människor som vill tävla och mäta sina krafter med andra, men jag har aldrig trott att människor vill göra det till varje pris. Moral, etik och ideologiska utgångspunkter måste väl finnas med någonstans i botten. Det måste väl vara något som blivit fel och som gör att det till sist blir så här. Då måste man ju fundera över om det ändå inte är de kommersiella och ekonomiska intressena som tränger sig så starkt in att det blir ett sådant här resultat.

Någon av debattörerna här sade: Nu blir det "bort med doping" i sponsorkontrakten. Då tänkte jag – efter att ha läst en viss artikel i dag i en tidning – direkt på hur det ser ut i samhället i övrigt. Företagarna tycker att det är helt okej att skattefuska för att klara sig. Så var den allmänna samhällsmoralen, hade man kommit fram till. Om man var i kris, kunde skattefusk accepteras. Detta redovisades i en av de stora fina tidningar som vi får oss tillsända för att de skall få presstöd.

Då tänker man så här: Om den samhällsmoralen är rådande, vad kommer idrottsrörelsen att göra, när också den hamnar i svårigheter? Det är väl så att idrotten i takt med samhället i övrigt har följt den här utvecklingen.

Det är riktigt som Lars Ahlström sade här att den olympiska tanken var mycket fin. Det skulle vara viktigare att delta än att vinna. Det var, som jag brukar säga, en gammal hederlig borgerlig kultur. Sedan kom arbetarrörelsen och socialisterna. De tonade ner tävlingsmomentet och betonade de gemensamma värderingarna. För att gå snabbt i historien så är det väl ändå så att de senaste årtiondenas utveckling mycket väl stämmer överens med de nyliberala idéerna om t.ex. företagsutveckling och de ideologiska värderingarna att slå sig fram i samhället till varje pris.

Detta ser vi nu inte bara på tävlingsarenan utan också runt omkring idrotten. Vi har reaktioner på många sätt. Vi har läktarbråk. Vi har idrottens svans, som har våldsinslag och hatmentalitet i sin följd. T.o.m. klubbarna måste säga ifrån att dessa bråkmakare inte får följa med, eftersom de är alldeles för besvärliga. Vad är detta utslag av för någonting?

Naturligtvis lever idrotten i den här världen. Ger vi dessa människor någon möjlighet att klara sig? Inscr de själva vad de håller på med? Vi kan ju inte säga att idrotten är trevlig, när den lever i denna omgivning. Tävlingsinriktning, resultat, vinna till varje pris är tydligen väldigt viktigt. Dessutom har

idrotten blivit en mycket viktig ekonomisk faktor.

Jag läste vad Bobby Byström skrev i Dagens Nyheter i går. Jag har inte läst den utredning det gäller, men Bobby Byström skrev följande i samband med bordtennistävlingen:

”Apropå talanger, ja. Alla som i decennier trott att det är de ungas talang som får dem att börja idrotta fick tidigare på tisdagen en knäpp på näsan i Mässans lokaler i Älvsjö.

Där ägnade sig forskaren Anders Lundkvist och GIH-professorn Lars-Magnus Engström med vällust åt att döda både den och andra myter – –.”

Det är i första hand de sociala faktorerna som avgör om ungdomar idrottar eller inte. Vi har elitidrottsmässigt förlorat många stjärnor som skulle ha kunnat finnas bland dem som inte haft sociala möjligheter. Det har varit en gallring redan där. På skolans lågstadium tillhör 59 % av eleverna, som bor i villa eller radhus och vilkas föräldrar har sommarstuga och båt, en idrottsklubb. Bara 22 % av barnen i hyreshus och med föräldrar som saknar sommarstuga och båt är medlemmar i en förening. Det är en ganska kraftig klassmarkering när det gäller dem som i dag tillhör föreningar, när det gäller dem som idrottar och rekryteras till vårt idrottsliv. Det visar att sex-, sju-, åtta-åringar som är aktiva inom någon idrott måste välja pappor och mammor som är intresserade och har bil. Det är väl så som de gamla brukade säga att barnen får välja sina föräldrar, om de vill tillhöra idrottslivet. Men det är litet av sanningen i dagens idrottsliv. Den idrott vi anslår pengar till bör fundera över om den inte skall ändra sig.

Åtminstone för socialdemokratin bör det vara viktigt att fundera över myten om idrotten. När vi nu anslår pengar till en folkrörelse bör man fundera över om det är inte är dags att starta folkrörelsedebatten utifrån de värderingarna att rättvisa, jämlikhet, solidaritet och gemenskap skall råda. I annat fall – det anser i varje fall jag utifrån arbetarrörelsens värderingar – kan det bli mycket svårt att i förlängningen bara anslå pengar utan att ställa krav på idrottsrörelsen att ta sitt sociala ansvar.

Med detta yrkar jag bifall till vpk-reservationerna.

Anf. 52 KAJ NILSSON (mp):

Fru talman! Jag avser inte att svinga mig upp till de olympiska höjderna, som Lars Ahlström gjorde. Men jag känner mig i alla fall tvungen att anföra några snusförnuftiga synpunkter, enligt Christer Eirefelts syn på saken. Han redogjorde annars för idrottsrörelsens situation på ett konkret och belysande sätt genom att beskriva pryoverksamheten i Halland.

Jag kommer i första hand att uppehålla mig kortfattat kring åtgärder mot doping, idrottsrörelsens insatser för olika grupper, främst elitidrotten, samt kommersialismen inom idrotten.

Storleksordningen av riksdagens bidrag till idrotten rör sig om ca 259 milj. kr., enligt betänkandet. Den svenska idrottsrörelsen får annars totalt i offentligt stöd – dvs. från stat, kommun och landsting – ca 5 miljarder kronor. Den svenska idrottsrörelsen är alltså en jätteindustri, som uppskattningsvis omsätter upp emot 50 miljarder kronor per år, i vart fall under 1988. Utmärkande och kanske unikt för Sverige är att elitidrott, motionsidrott och barnidrott samsas under samma paraply i ett stort riksförbund. Elit och bredd

samordnar sin verksamhet. Det har tidigare nämnts att 45 000 riksorganisationer är verksamma med tio gånger så många ideellt arbetande ledare. Det kanske rör sig om totalt 2,5 miljoner människor som är verksamma inom idrotten på ett eller annat sätt.

Miljöpartiet de gröna stöder helhjärtat denna gigantiska verksamhet som den presenteras i betänkandet. Särskilt de företeelser som avser bredd-, motions- och ungdomsverksamhet – för det mesta idrotter där människor under enkla förhållanden kan motionera och komma ut i naturen, alltså idrott för alla. Idrotten är en positiv verksamhet som ger miljoner människor tillfälle till framför allt lek, gemenskap, glädje och meningsfull sysselsättning. Risken är emellertid numera stor att elitidrotten blir alltmer affärsinriktad och kommersialiserad. Därmed hotar den att fjärmas från den breda folkrörelseidrotten. Jag citerar Fredrik Rodhe vid Riksidrottsförbundets informationsenhet, som ju bör veta bäst: "Faran är stor när idrotten i toppen drivs helt och hållet som en kommersiell verksamhet med helt andra värderingar än den övriga idrottsrörelsen".

Den ekonomiska karusellen i toppen måste begränsas för att idrotten i framtiden skall kunna hållas samman. Det rör sig egentligen om en ytterst liten del av den svenska idrotten. Antalet elitidrottare lär ju uppgå till 7 000 personer. Bland dem är det en liten grupp som tävlar på elitnivå, där de kan involveras i jätteaffärer med stora summor.

Vissa avarter leder till bruk av dopningsmedel. Som föregående talare belyste kan det föreligga ett nära samband mellan dopning, sponsring och ekonomiska intressen. Högt ställda förväntningar på framgångar och prestationshysteri i fråga om rekord kan ligga bakom. I förlängningen av industriproduktionens logik kan man kanske också skymta att den får sin tillämpning inom toppidrotten på samma sätt som prestations- och lönearbetet – *inte vid det löpande bandet utan på det löpande bandet*. Det går ju till så vid träning att man springer så fort man kan på ett band utan att komma ur fläcken. Ju fortare man springer, desto snabbare försvinner rullbandet bakom en. Jag tror att det är denna moral som fört med sig att vi har fått den här typen av elitidrott.

Vi i miljöpartiet ser positivt på breddidrotten, men allvarligt på bruket av dopningspreparat. Vi vill förstärka de åtgärder som sätts in från idrottsrörelsens och samhällets sida genom att yrka bifall till reservationerna 2 och 5.

Anf. 53 ANDERS NILSSON (s):

Fru talman! Statens anslag till Riksidrottsförbundet för innevarande år uppgår till 256 milj. kr. Av dessa pengar är nästan 14 milj. kr. engångsanslag som är avsedda för deltagande i olympiaden, handikappolympiaden samt för om- och utbyggnad av Lillsved och Vålådalen. När dessa pengar avräknats återstår det 242 milj. kr. Det anslag som vi nu diskuterar avser nästa budgetår, och det är uppräknat med 17,3 milj. kr. till nära 260 milj. kr.

I anslaget ingår en höjning med 0,5 milj. kr. till mindre idrottsanläggningar och 1 milj. kr. för att täcka ytterligare kostnader för OS-deltagandet samt pengar till en fortsatt upprustning av Lillsved. Om vi räknar bort dessa medel kvarstår det mellan 14 och 15 milj. kr. som utgör höjningen för nästa budgetår. Det är en rejäl höjning.

Jag har inledningsvis önskat markera detta på grund av den debatt som förts med anledning av anslaget storlek. Det är ju närmast en självklarhet att anslagsposter som i budgetpropositionen uttryckligen anges som engångsanslag också är ett sådant. De kan rimligen inte räknas in i den summa på vilken nästa års anslag grundas eller utgöra bas för eventuella procentberäkningar.

Fru talman! Om vi sedan vidgar perspektivet och ser till det totala statliga stödet till idrotten, finner vi att detta uppgår till nära 700 milj. kr. Jag tar då in i beräkningen kostnaden för den del av det lokala aktivitetsstödet som går till idrotten, medel till lönebidragsanställda inom idrotten, pengar till idrottsforskning, anslagen till idrottens studieförbund och folkhögskolor m.m.

Till detta skall också läggas de åtgärder som vi beslutade om beträffande folkrörelsernas lotteri- och spelverksamhet för något år sedan. Jag har det bestämda intrycket att t.ex. bingospelet upplever en ny blomstringstid sedan de nya reglerna trätt i kraft.

Fru talman! Det är således ett rejält stöd idrotten får från staten. Skulle vi här till lägga de insatser kommuner och landsting gör skulle summorna flerdubblas, vilket Kaj Nilsson visade.

Jag vill anknyta till det som Christer Eirefeldt sade om sin turné bland idrottsföreningarna i Halland, att han hade mött en omfattande verksamhet och hans respekt är stor för det arbete som där bedrivs. Jag tror att den bilden är helt riktig, men jag drar den slutsatsen att den miljö, det samhällsklimat i vilket dessa idrottsföreningar arbetar rimligen måste vara synnerligen gott, eftersom verksamheten ger ett så bra resultat.

Det stöd som vi nu diskuterar är naturligtvis helt berättigat. Idrottsrörelsen omfattar över 2 miljoner medlemmar. Fler ungdomar är aktiva inom idrotten än i någon annan folkrörelse. Idrotten ger gemenskap, samvaro och delaktighet och dessutom har den en betydelse som social funktion. Den ger möjlighet till motion för alla åldrar och alla grupper av människor och den ger underhållning.

Det är också ett mycket brett program som idrottsrörelsen arbetar med. Den bild som vi får via massmedia speglar i huvudsak endast elitidrotten och skiktet närmast under denna. Men idrotten är ju så mycket mer. I Riksidrottsförbundets verksamhetsberättelse för 1988 poängteras barn- och ungdomsidrotten. För barnen ligger tonvikten på allsidighet, lekfullhet och på anpassning till deras förutsättningar och utvecklingsbehov. I berättelsen beskrivs motionsidrottens bredd och betydelse. Kvinnoidrotten har ett särskilt kapitel och de sociala aspekterna på idrottsverksamheten belyses.

Fru talman! Jag tror att det finns en ganska bred enighet om idrottens betydelse i vårt samhälle – en enighet som ju har visats i de deklARATIONER som tidigare talare har avgivit. De finns säkert också en god samstämmighet om behovet av ett rejält samhälleligt stöd. Utfallet i den anslagspost som vi nu diskuterar har också alltsedan 1982 varit betydligt bättre än för många andra jämförbara poster.

Som en liten replik till centerns företrädare kan jag göra påpekandet att det faktiskt gjorts större påslag på idrottsanslaget sedan centern gick miste om idrottsministerposten.

Naturligtvis finns inom en så stor rörelse som idrotten en del problem. Jag

skall ta upp ett, nämligen dopningen. Den är ett problem, ett allvarligt problem ur många synpunkter. Den innebär allvarliga risker för idrottsutövarnas hälsa. Dopningen innebär ett brott mot en av idrottens grundläggande idéer, den om rent spel, tävlan på lika villkor.

Den innebär också att resurser, både ekonomiska och i form av ledare, binds för att verkställa kontrollfunktioner av olika slag. Det är ju uppenbart att alla pengar och ledare som i dag används tester, kontroller, information, utbildning och annat som hänger samman med dopning skulle kunna användas på ett mycket nyttigare och mer konstruktivt sätt om inte dopningproblemet fanns. Detta, tillsammans med det förhållandet att brottet mot den självklara regeln om rent spel riskerar att demoralisera rörelsen, gör att idrottsrörelsen själv har ett utomordentligt starkt skäl att med kraft motarbeta bruket av dopningspreparat.

Härvid är det självklart att samhället skall ställa upp och hjälpa till.

Vi har ställt statsmedel till förfogande för att bygga upp sådana laboratorieresurser som behövs för kontroll och tester. Pengar har anvisats för stickprovskontroller. Bestämmelserna för införsel av preparat till Sverige har skärpts. Socialstyrelsen har i samtal med läkemedelsindustrin fått besked om att tillverkarna kommer att återkalla registreringen av syntetiska anabola steroider.

Regeringen håller på att undersöka de regler som gäller för hantering och införsel av läkemedel. Stora insatser görs tillsammans med idrottsrörelsen i form av utbildning och information.

Jan Hyttring påpekade i sitt anförande betydelsen av att öka de ekonomiska anslagen på detta område.

Jag vill berätta att det står i propositionen att det krävs intensifierade insatser. Resurserna vid Huddinge sjukhus dopningslaboratorium behöver byggas ut. Intensifierad informationsverksamhet bör genomföras. Informationen bör utformas i samråd med socialstyrelsen och Apoteksbolaget. Gemensamma insatser ger större effektivitet. Där står också att idrottsrörelsen har begärt särskilda medel för att intensifiera kampen mot dopningen. Statsrådet har i sin anslagsberäkning beaktat dessa krav från idrottsrörelsen.

Det står icke en bestämd summa för detta ändamål. Det har att göra med idrottsrörelsens ställning som fri folkrörelse. Alternativet hade varit att inom ramen för samma anslag ange att ett visst antal miljoner kronor skulle användas för detta ändamål.

Vi ser det som väsentligt att idrottsrörelsens självständiga ställning poängteras. Vi har förtroende för idrottsrörelsens egen förmåga att avgöra var pengarna bäst behövs. Därför är inga pengar specialdestinerade till detta.

Reaktionen mot dopning är kraftfull och bestämd såväl från idrottsrörelsens sida som från regeringens och riksdagens liksom från den allmänna opinionens. Denna tveklösa reaktion mot dopningbruket markeras både i propositionen och i utskottsbetänkandet. Det finns därför inte skäl att göra ett särskilt tillkännagivande härom som centern, miljöpartiet och vpk vill. Reservationerna vill, förefaller det mig, ge intrycket att vissa partier – centern, miljöpartiet och vpk – är mer emot dopning än övriga partier. Detta är för det första inte sant. Jag tror inte det finns något parti som vill försvara

dopningen i någon form. För det andra förtar dessa båda reservationer något av styrkan och kraften i en enig front från samhällets sida mot avarten dopning. Det är synd.

Några av de reservationer som finns i betänkandet har återkommit år efter år. Det gäller det statliga stödet till främjandeorganisationerna, statens representation i Riksidrottsförbundets styrelse och vpk:s reservation om idrottens kommersialisering. Ingenting har tillkommit som förändrat styrkan i tidigare års argumentation för utskottsmajoritetens avslagsförslag. Jag yrkar därför avslag på reservationerna med hänvisning till tidigare riksdagsdebatter.

Centerpartiet har i sin första reservation förslag om ett uttalande från riksdagens sida om inriktningen av statens stöd till idrottsrörelsen. Förslagen som är inriktade på barns och ungdomars situation stämmer överens med vad riksidrottsmötet 1987 beslöt prioritera. Det finns ej heller någon motsättning mellan centerns förslag och vad både regeringen och utskottsmajoriteten anser.

Jag förstår därför inte, fru talman, finessen med att riksdagen skall göra ett uttalande som alla parter är överens om. Jag skulle förstå reservationen om centern i den här frågan hade en syn som avvek från Riksidrottsförbundets, regeringens eller utskottsmajoritetens.

Givetvis kommer Riksidrottsförbundet vid fördelningen av anslaget att följa den prioritering som det självt gjort. Det finns också anledning att påpeka idrottsrörelsens ställning som fri folkrörelse. Att vi däremot har olika syn på hur stort anslaget bör vara är en annan femma. På den punkten har ju centern i en annan reservation fört fram andra krav än dem som utskottsmajoriteten ställt sig bakom.

Folkpartiets förslag om ett program för ökning av det statliga stödet till idrotten berör till en del frågan om spel och lotterier och villkoren för folkrörelsernas spelverksamhet. Dessa frågor kommer riksdagen att behandla i höst. Dessutom är det så att anslagen till idrotten givetvis måste prövas varje år i budgetsammanhang och vägas mot krav och behov från andra organisationer och verksamheter. Vidare vill jag än en gång hänvisa till idrottsrörelsens ställning som fri och obunden folkrörelse. Initiativet till ett sådant arbete som folkpartiet föreslår bör rimligen komma från idrottsrörelsen och förutsätter dess medverkan.

Fru talman! Eftersom andra debattörer har tillåtit gå in även på frågan om lokalt aktivitetsstöd måste jag få bemöta det som har sagts.

Christer Eirefelt frågade om det löfte som socialdemokraterna gav till idrottsrörelsen och ungdomsrörelsen avsåg valperioden. Svaret är ja.

Det är också så, vilket framgick av debatten om ungdomsorganisationerna, att det har framförts kritik och synpunkter beträffande formerna för det lokala aktivitetsstödet. Hur det skall kunna anpassas till den situation som gäller inom olika folkrörelser är föremål för övervägande. Någon här har citerat Riksidrottsförbundets funderingar som Karl Frithiofson gett uttryck för. Han tänker sig att Riksidrottsförbundet eventuellt kunde ta över idrottens andel av detta.

Inom olika folkrörelser finns sannolikt många olika funderingar kring detta. En sanning är otvivelaktigt den att det är betydligt lättare, angelägnare

och enklare att förändra formerna för ett stöd om man kan förena det med en ekonomiskt mer gynnsam situation, alltså med mer pengar. Därför tror jag att det är förståndigt att avvakta översynen.

Fru talman! Det betänkande som vi behandlar nu berör en stor och betydelsefull folkrörelse med stora ambitioner för framtiden. Vi är i stort sett eniga om den betydelse rörelsen har i vårt samhälle. Vi är även i stort sett överens om att samhället, stat, kommuner och landsting har till uppgift att stödja och underlätta idrottsrörelsens arbete. Detta är en väsentlig grund för idrotten att bygga på.

Vi är också medvetna om att en rad svårigheter och problem kan uppstå i en så stor verksamhet, och att samhället har en skyldighet att medverka till bra lösningar på problemen. Jag vill också betona att samhällets stöd och medverkan måste ske med beaktande av idrottens ställning som en självständig folkrörelse.

Fru talman! Jag yrkar bifall till kulturutskottets hemställan och avslag på reservationerna.

Anf. 54 JAN HYTTRING (c) replik:

Fru talman! Anders Nilsson säger att det har blivit bättre villkor för idrotten sedan centern gick miste om idrottsministerposten. Jag tror det är ett uttalande som inte många håller med om. Jag tror inte ens att regeringen inom sig är ense om en sådan bedömning. Känner jag idrottsministern rätt, har han nog haft större ambitioner än vad som avspeglar sig i propositionen.

Jag kan ju erinra om vad som har hänt med kostnadsläget. Jag tycker Anders Nilsson har synnerligen kort minne, eftersom det bara är 14 dagar sedan vi debatterade det lokala aktivitetsstödet. Anders Nilsson minns säkert att urgröpningen av detta sedan 1982 motsvarar 5 kr. per aktivitet, skillnaden mellan 17 kr. och 12 kr.

På tal om devalveringar – titta på sociala avgifter på spelaresättningar och titta på utbredningen av statligt spel sedan regeringsskiftet! Sedan förstår säkert också Anders Nilsson att de ekonomiska villkoren för idrotten faktiskt är radikalt försämrade.

Vi är naturligtvis helt ense om att idrottsrörelsen är en fristående folkrörelse – det har aldrig varit diskussion om något annat. Men jag kan inte förstå att klubbarna blir mer fristående av att man håller med om att de skall göra insatser och prioriteringar, men sedan inte är beredd att tillskjuta medel så att de kan göra detta. Det är ju det hela diskussionen handlar om. Propositionen satsar på kraftiga åtgärder mot doping, liksom Riksidrottsförbundet, säger Anders Nilsson. Ja visst, men om man stämmer av anslagsframställan mot de anslag som beviljas och ser på de olika kontoposterna, finner man att det saknas minst 1 milj. kr. i åtgärder mot doping av det som har begärts. Då tycker jag det är otillständigt att stå i denna talarstol och begära att de skall göra allt detta, fast man inte tillskjuter några medel.

Anders Nilsson citerar helt riktigt ur propositionen – man skall vidta åtgärder för att laboratoriet skall få ökade resurser, osv. Men då måste man ju satsa på detta! Det är ingen tröst att det skall göras senare, för man går ju på knäna redan nu. Det är alltså mycket viktigt att vidta åtgärder nu.

Till sist bara en kort fråga till Anders Nilsson. Socialdemokraterna är ju i

andra sammanhang väldigt rädda för sponsring och för att denna skall påverka verksamheten och dess inriktning. Har ni aldrig några funderingar på att sponsring också kan påverka idrottens inriktning?

Anf. 55 Andre vice talman CHRISTER EIREFELT (fp) replik:

Fru talman! Får jag först med en liten siffra – fast beloppet är stort – sätta in samhällsnyttan kontra samhällets kostnader i sitt sammanhang. Om vi enbart inom idrotten t.ex. skulle betala våra ungdomsledare med fritidsledarlön, skulle det motsvara ungefär 10 miljarder kronor. Detta skall sättas i relation till de totalt 700 milj. kr. som Anders Nilsson hänvisade till.

Ja, jag var imponerad över det arbete på ungdomssidan som utträttas i föreningarna, faktiskt framför allt ute i landsorten, där de ofta betyder väldigt mycket mer än bara idrottsaktiviteter – de sköter på många håll också en massa annat av social karaktär, som är oerhört värdefullt. Men den insatsen handlar faktiskt inte enbart om ekonomiska resurser. Idrotten bygger i stor utsträckning på idealitet, och det tycker jag den skall fortsätta att göra. Samhällets uppgift är att skapa förutsättningar för att man skall kunna fortsätta, att ge litet uppmuntran för dem som lägger ner timme efter timme, utan någon som helst ersättning. De har faktiskt rätt att kunna göra detta under rimliga förutsättningar!

Så några ord om sättet att räkna, som Anders Nilsson var inne på. Jag tycker Karl Frithiofsons ord borde väga ganska tungt för socialdemokraterna. Han säger t.ex.:

”För idrottens del är regeringens budgetförslag klart otillräckligt, vilket gör oss besvikna. Vi hade ärligt talat väntat oss mera nu då regeringen ställer upp med både en idrottsminister och en ungdomsminister. Och dessutom givit löften som väckt förhoppningar.”

På tal om engångsanslaget, som diskuteras, säger han: ”Men även om ett sådant anslag, som förra året uppgick till 4,5 mkr, då kallades engångsanslag, kvarstår naturligtvis nödvändigheten av byggnadsåtgärder vid våra riksanläggningar”, och visar att pengarna nu måste tas ur det löpande anslaget.

På samma sätt är det med dopingen – där är han inte alls överens med er om sättet att räkna.

Jag medger att vi nu litet är inne på utkanterna av det som behandlas i de andra betänkandena, men det var ett värdefullt svar som Anders Nilsson på nytt gav om LOK-stödet: löftet gäller under valperioden. Så var dock varken frågan eller svaret under valrörelsen. Jag tror i alla fall idrottsrörelsen tacksamt noterar att det knappast kan bli tal om några ytterligare dribblingar på det här området.

Anf. 56 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Fru talman! När det gäller doping sade Anders Nilsson att vissa partier ville göra ännu mer eller framställa sig som bättre. Det kanske inte är så enkelt som att bara säga att det är besvärligt med doping och fusk, nu vidtar vi en och annan åtgärd för att avslöja fusket.

Jag ville gå litet längre och trodde att jag hade Anders Nilsson med mig när jag frågar: Varför uppstår denna avart? Vår reservation tar upp mycket om orsakerna bakom. I det fallet går jag väl bra mycket längre än andra, när jag

hävdar att det måste vara grundläggande att se till att vi inte har en idrott som befrämjar denna utveckling av fusk. De ståndpunkterna tycker jag Anders Nilsson åtminstone borde kunna närma sig.

Dessutom var det en intressant vinkling Anders Nilsson gjorde, att idrottsrörelsen med den inriktning den har binder upp oerhörda resurser för kontroll. Då blir det litet ologiskt igen. Vi vet ju att kontrollen har ökat länge, inte bara den kontroll som sker via laboratorier osv. utan även ledare som får syssla med detta – vaka och informera, lägga ner tid.

Anders Nilsson säger att samhället ger ett enormt stöd – och så säger man nej till 52 milj. kr. På vilket sätt är det man misstror Riksidrottsförbundet i det här sammanhanget? Det skulle vara intressant att se, för jag är helt övertygad om att Riksidrottsförbundet behöver de här pengarna.

Denna fria, obundna rörelse, hur demokratisk är den egentligen? Om samhället låter den stå fri att utnyttjas av odemokratiska krafter i samhället, ekonomiskt starka intressen som utnyttjar den, hur demokratisk blir denna rörelse då? Det är väl ett perspektiv som arbetarrörelsen borde anlägga, Anders Nilsson?

Vi skall ju ge anslag till en rörelse som idrottsministern brukar säga när alla. Nu kommer det emellertid en forskarrapport som säger att LO-kollektivets barn inte nås. I skolan var det bara 22 % av arbetarklassens barn eller dem som bor i hyreslägenhet som var med i föreningar, medan det var 59 % av dem som var litet mer välbeställda. Nog borde väl den funderingen också ligga med i den ideologiska grunden till anslagen?

Och, Anders Nilsson, inte kan detta väl vara någon särskilt bra idrottsrörelse – nog har väl Jan Hyttring ändå rätt i att vi måste kunna få kritisera den för dess inriktning? Om inte annat borde arbetarrörelsen göra det.

Anf. 57 LARS AHLSTRÖM (m) replik:

Fru talman! Anders Nilsson sade att som följd av det beslut när det gäller bingoskatt som vi fattade förra året upplever bingospelet en ny blomstrings-tid. Vi hade förra året inte förmåga att helt och fullt slopa denna bingoskatt. Men om riksdagen då hade följt det moderata förslaget, som vi för övrigt upprepar även i år, hade idrottsrörelsen haft möjlighet att plocka ännu fler vackra blommor. Det hade i så fall inneburit att de små föreningarna hade fått det ökade stöd som vi alla är överens om.

Anders Nilsson tog också fram litet siffror angående det stöd som idrottsrörelsen får. När man rör sig med de stora beloppen måste man också ha med i bilden att idrottens olika led betalar in till staten i form av reklamskatt, mervärdeskatt, arbetsgivaravgifter osv. mer än vad idrottsrörelsen får i bidrag.

Anf. 58 ANDERS NILSSON (s) replik:

Fru talman! Jag vill för andre vice talman Christer Eirefelt påpeka angående det lokala aktivitetsstödet att vid den debatt som hölls i kammaren den 15 mars med ungdomsminister Margot Wallström sade han följande:

”Margot Wallström nämnde nu i slutskedet av debatten att löftet gällde valperioden. All right – vi köper det! Kan vi då få ett konkret besked om att detta löfte skall uppfyllas under innevarande valperiod har vi vunnit mycket.”

Såvitt jag uppfattar det har Christer Eirefelt köpt detta intyg med sina egna ord i debatten den 15 mars. Jag har svårt att förstå att vi behöver använda så lång tid för detta i dag.

Till Jan Hyttring vill jag säga att om man tittar på idrottsrörelsens utveckling sedan 1982 ser man att antalet medlemmar och aktiva utövare har ökat. Det har tillkommit ett eget studieförbund, och idrottens folkhögskolor har utvecklats. Det har blivit betydligt större möjligheter till högskoleutbildning samtidigt som man utövar idrott. Vi har fått en enorm utveckling av möjligheter till studier och idrottsutövning i gymnasieskolor. Nu senast har vi hemortsalternativet. Det har satsats stora pengar på forskning och anläggningar osv. Det direkta stödet på den anslagspost vi diskuterar nu går procentuellt sett upp till större summor än under den borgerliga tiden. Jag har inte hunnit plocka fram fler saker ur minnet, men det finns säkert mer. Jag tycker att det rättfärdigar mitt påstående väl.

Jag vill också kommentera Lars-Ove Hagbergs inlägg. Han funderar på 52 milj.kr. Nog kan vi ställa upp på det, eftersom vi kanske skulle komma till rätta med en del av de svårigheter som han tycker idrottsrörelsen har.

Kaj Nilsson hade perspektivet 5 miljarder kronor i totalt samhällsstöd till idrotten. Han räknade med en omsättning som rör sig om tvåsiffriga miljardbelopp. Jag kommer inte ihåg den exakta summan. Inbillar sig verkligen Lars-Ove Hagberg att 52 milj.kr. i denna gigantiska summa pengar som samhället på olika sätt ställer till idrottsrörelsens förfogande har någon större betydelse? Det är faktiskt småpengar, Lars-Ove Hagberg! Jag tror inte att några miljoner mer eller mindre i stöd från staten har avgörande betydelse, utan det är den ideella inriktningen inom idrottsrörelsen själv.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 59 Andre vice talman CHRISTER EIREFELT (fp) replik:

Herr talman! Det är sannerligen inte konstigt. Anders Nilsson, om vi är misstänksamma mot de besked vi får från regeringshåll och socialdemokraterna här i kammaren när det gäller LOK-stödet. I t.ex. valrörelsen fick vi alldeles entydigt och utan några som helst reservationer besked genom Riksidrottsförbundets enkät att en höjning skulle ske till minst 17 kr. Då handlade det om året, inte valperioden. Är det då konstigt om vi på varje sätt försöker fästa på pränt att löftet nu åtminstone gäller valperioden? Låt oss hoppas att inte detta är ett försök till samma sorts dribbling som då. Jag hoppas verkligen inte det. Men det är alltså skälet till att vi tar upp detta igen.

Jag hann inte kommentera vårt krav på en långsiktig plan för stödet till idrotten i min förra replik. Anders Nilsson säger bl.a. att idrotten är en fri folk rörelse. Javisst, men det, Anders Nilsson, kan knappast vara ett sätt att understryka att man är så rädd att finna ett annat finansieringssätt som kan bli långsiktigt. Skälet till att vi vill ha ett sådant är just att vi tror mycket på idrotten. Vi tror att idrotten kan attrahera ytterligare grupper om man får resurser till det. Men då måste man kunna planera under en något längre tid än vad man kan i dag.

Anf. 60 JAN HYTTRING (c) replik:

Herr talman! Anders Nilsson räknade upp en rad åtgärder som naturligtvis utgjorde förbättringar för idrotten. Jag är glad för det, eftersom vi på många av dessa punkter har varit helt eniga. Mycket av förarbetet är faktiskt gjort före regeringsskiftet. Men det var egentligen inte det vi diskuterade. Det var frågan om riksdagens och regeringens andel av stödet till idrotten. Jag hävdar fortfarande att stödet har urholkats. Jag vet att jag har starkt stöd för den uppfattningen i samhället, inte minst av ordföranden i Riksidrottsförbundet. Det är väl inte minst väsentligt?

Vad har ytterligare hänt under denna tid? Idrottens självfinansieringsgrad har stigit. Det kan vara bra på sitt sätt. Det är en viktig del av folk rörelsearbetet att även kunna få in pengar att använda i verksamheten. Det är inte alls så att folk rörelser helt skall leva på anslag från statsmakter eller vara beroende av anslag från enskilda anslagsgivare. Det är mycket bra att det går att på annat sätt samla in pengar till en del av verksamheten, men det har faktiskt blivit en betungande uppgift.

Ser vi på hur man har fått in pengar finner vi att belastningen på medlemmarna har ökat och likaså på föräldrar och ledare som deltar i den breda verksamheten inom idrotten. Men framför allt har sponsordelen ökat. Det har blivit än viktigare med en hel mängd av reklam. Åtskilliga av oss ser på idrott på TV på lördagar. Det är ju inte så många som har möjlighet att vara med där idrotten utövas – jag tänker på fotbollen i England. Kring arenorna finns en mängd reklam som rimligtvis inte har något med engelsk publik att göra.

På olika sätt kanaliseras stöd till idrotten. Jag tycker att det är konstigt att socialdemokraterna, som i andra sammanhang är mycket rädda för denna påverkan och är ytterst försiktiga, tydligen inte funderar över vilken påverkansmöjlighet som finns i sponsorstöd till idrotten. Jag tror att det väl så mycket kan påverka utvecklingen där som det påverkar inom kulturområdet.

Som bekant tycker vi från centerns sida att det är rimligt med sponsorstöd. Men vi är mycket försiktiga med att stödet inte skall inverka på omfattningen och inriktningen av den verksamhet man stöder.

Anf. 61 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Herr talman! Jag höll så när på att instämma med Jan Hyttring, men i slutet av sitt anförande tog han i stort sett tillbaka vad han hade sagt om sponsring. Han sade då att sponsring bör tillåtas och glömde bort de krafter som sponsringen i sig har när det gäller att ekonomiskt utnyttja idrotten på olika fält.

Anf. 62 TREDJE VICE TALMANNEN:

Repliken gäller Anders Nilssons anförande.

Anf. 63 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Herr talman! Därmed närmar vi oss de problem som Anders Nilsson inte berör, nämligen kommersialiseringen. Anders Nilsson vill inte ta upp de problem som han erkänner finns och som han trodde att vpk skulle kunna

klara med 52 milj. kr. Jag har tidigare ställt frågan till Anders Nilsson: Hur kan ni tillåta att denna kommersialisering får fortsätta, utan att ni ens höjer rösten? Vi har också tagit upp saken i en reservation, men något nöjaktigt svar har väl inte givits, utan det verkar som om man tycker att idrottsrörelsen egentligen inte har några problem. Sponsringen är ju en förutsättning för idrottsrörelsen i dag, och det är där jag menar att Hyttring har rätt.

Det är inte så att vpk vill klara alla problem med 52 milj. kr. Vi fick av Anders Nilsson veta att det är småpengar, och det var detta jag funderade över. Riksidrottsförbundet är inte något rikt förbund, och dessa "småpengar" kunde man väl då få, tyckte jag. Men så var det inte.

Anders Nilsson vet mycket väl att vpk:s förslag för att motverka sponsringen och ge idrotten en ärlig chans härvidlag i förlängningen innebär att idrotten skall få en större andel av tipsmedlen. Hade man gjort så i tid, innan den stora boomen med sponsring och kommersiella inslag satte in, hade vi kanske fått en annan utveckling inom idrotten. Men icke – samhället har inte omfördelat pengar på detta sätt.

Anders Nilsson blev litet förargad nu på slutet. Jag vet inte om han, för att tala idrottspråk, peppade upp sig för någonting. Jag är inte säker på vad han kommer med senare, men inte behöver han väl bli så förargad över att vpk föreslår 52 milj. kr. på denna punkt.

Idrottsrörelsen lever på ideella insatser och kommer att så göra framöver. Då uppstår nästa problem, där jag tycker att en lösning borde ligga socialdemokraterna mycket nära. Ungdomarna har ju i hög grad klassindelats, som den senaste forskarrapporten visar och som vi som har ungdomar inom idrottsrörelsen redan ser. Är man förälder till sådana ungdomar måste man vara välbeställd. Man måste tillhöra över- eller mellanskiktet för att kunna vara med och åka till de centra där idrottsutövandet sker, man måste ha bil, man måste ha tid. Alltså måste man vara ganska välbeställd både socialt och ekonomiskt för att kunna utnyttja fritiden i detta avseende. Det visas också i den forskarrapport jag nämnde att de LO-anslutnas ungdomar har sämre möjligheter.

Anders Nilsson borde väl i sin sista replik kunna ställa sig bakom kraven på att man skall göra någonting åt detta, och han borde ge uttryck för en viljeyttring.

Anf. 64 ANDERS NILSSON (s) replik:

Herr talman! Lars-Ove Hagberg ställer frågan om socialdemokraternas inställning till stöd genom sponsring. Vi anser naturligtvis att idrottsrörelsen som en självständig folk rörelse rimligen skall bestämma över sin verksamhet. Det är bra om idrottsrörelsen kan göra det i så stor utsträckning som möjligt med egna pengar och med samhällsstöd. I den mån sponsring förekommer, och vi vet ju att sponsring finns, skall sponsringen ske under sådana former att idrottsrörelsen behåller bestämmanderätten över sin verksamhet. Detta tycker jag är så pass självklart att Lars-Ove Hagberg inte skulle behöva använda en mängd tid för att ställa frågor om detta axiom.

Men ambitionerna inom idrottsrörelsen är mycket större än vad de tillgängliga medlen möjliggör. I det läget framförs alltid funderingar över hur vi skall kunna finansiera verksamheten. Vi politiker älskar ju att hämta

exempel från små trevliga verksamheter som vi har erfarenhet av, och jag skall göra på det sättet. Jag är medlem i en orienteringsklubb, och vi har några företag på orten som vart och ett är berett att annonsera för 5 000 kr. på de kartor som klubbens egna medlemmar ritat. Det är företag som genom ägarna eller genom anställda har anknytning till klubben, och jag tycker inte att den formen av sponsring kan betraktas som något större ingrepp i orienteringsklubbens sätt att rita kartor, bestämma var tävlingar skall äga rum osv. Vi bör alltså se på sponsringen med en viss urskillning.

Idrottsrörelsen är en stor, målmedveten och handlingskraftig rörelse. Den är välorganiserad och har på alla nivåer kontakt med olika samhällsorgan. Motionärer och reservanter vill att vi politiker skall ta initiativ till skilda förbättringar och förändringar. Jag tror att vi med större förtroende än vad många tycks anse kan överlåta detta till idrottsrörelsen själv. Inom idrottsrörelsen förs en intensiv debatt om framtiden och om de problem som otvivelaktigt finns och som rörelsen är väl medveten om, liksom om de vägar som är möjliga att gå för att komma förbi hindren. Detta utesluter inte att samhället i olika avseenden kan och bör hjälpa till. Jag har nämnt ett exempel härvidlag, nämligen dopningen, men initiativen måste enligt mitt förmenande komma från idrottsrörelsen själv.

Tredje vice talmannen anmälde att Jan Hyttring anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 65 GUSTAV PERSSON (s):

Herr talman! I motion Kr504 tar vi upp frågan om statsbidrag till svensk korporationsidrotts kursgård Fagerudd, som ligger utanför Enköping. Idén med kursgården är att man skall kunna ge Korpen möjlighet till utbildning av instruktörer och ledare m.m.

Många tror att Korpens verksamhet fortfarande bara avser korporationsfotboll. Men numera har vi ett program med mycket bred och allsidig sport och idrott, där alla åldersgrupper är med. Vi har också startat ett projekt som kan vara intressant för kammaren, nämligen friskvård på jobbet. Eftersom Korpen har så nära kontakt med arbetsplatserna är det väldigt viktigt att vi kan bedriva en sådan här verksamhet, där alla kan vara med.

Syftet är att man skall "stimulera till en livsstil som befrämjar hälsa och välbefinnande". Det skapas också delaktighet i den sociala gemenskapen. Ofta är det fråga om enkel vardagsmotion, både med och utan tävlingsinslag. Det är viktigt att verksamheten riktar sig till alla människor, män och kvinnor i alla åldrar. Men man kanske särskilt bör betona att verksamheten är viktig för dem som har ensidiga och monotona arbeten, för vilka belastningsskador ofta är en följd av arbetet.

Det kan vara meningsfullt att erinra om den diskussion som förs i samhället i dag om den stora utslagningen från arbetslivet. Man säger att det måste göras helt andra och mera långsiktiga insatser. Jag kan erinra om vad generaldirektören i arbetsmarknadsstyrelsen Allan Larsson sade, nämligen att vi satsar ungefär 60 miljarder i det här landet på passiva insatser, dvs. vi betalar ut sjukersättning, förtidspension, arbetslöshetsersättning o.d. Vi borde på ett helt annat sätt aktivera oss. Precis som vi har fört en aktiv

arbetsmarknadspolitik bör vi också på det här området göra aktiva insatser. Då är det viktigt att diskussionen inte bara rör sig om, som fallet har varit, några karensdagar eller ett arbetsgivarinträde. Det gäller mycket långsiktiga förebyggande insatser, för de flesta av de människor som slås ut är ofta långvarigt sjuka.

Jag vill inte göra gällande att Korpen kan klara allting. Men en del av den verksamhet som bedrivs i motionssyfte är en väldigt viktig förebyggande insats. Jag skall ta ett exempel från min hemkommun Uppsala. Kommunens städerskor hade mycket stor sjukfrånvaro och blev ofta utslagna. Vi startade gymnastik två gånger i veckan på arbetstid, och vi såg genast att antalet sjukskrivningar minskade.

Jag kan t.o.m. säga att jag tror att det minskade förtidspensioneringen. Det visar hur så enkla insatser till de breda grupperna ändå kan skapa mycket bra förebyggande resultat.

Jag sysslar numera också med rehabilitering inom korporationsidrotten. Rytms- och hjärtgymnastik för människor som drabbas av besvär är en stor verksamhet. Vi har insatser i bostadsområdena. Vi skapar kvartersgrupper. Man har motionsverksamhet där hela familjen kan delta och där även handikappade kan delta. Vi har pensionärsverksamhet över hela linjen. Vi har i Uppsala t.o.m. lärt äldre människor simma, som inte fått möjlighet till det i sin ungdom. Vi ger på detta sätt bredd åt en verksamhet som också måste höra hemma inom motionsidrotten.

Låt mig avslutningsvis ge ett exempel. Maja Gräddnos-loppet, som vi har i Uppsala, är öppet enbart för kvinnor. I år har vi 21 500 startande. Det är förmodligen världens största korporationsidrottstävling och världens näst största kvinnotävling. Vi har en åldersspridning på närmare 70 år. Unga flickor och kvinnor över 70 år deltar. Även äldre kvinnor i rullstol kan delta. Det är alltså en oerhört bred verksamhet.

Detta sköts helt av frivilliga krafter. Jämför med Tjejmilen i Stockholm. Där har man sju heltidsårsanställda. Vi har enbart frivilliga krafter, och loppet byggs helt på frivilliga insatser.

Detta kräver naturligtvis utbildning, om man skall kunna hålla i gång en så stor verksamhet på ett så brett fält. Vi har skapat kursgården för att kunna utbilda ledare, inte minst kvinnor, till denna verksamhet. Kvinnorna kommer inte med i samma utsträckning som männen när det gäller idrott. Därför är det viktigt att denna kursgård kan göra en insats. Det är också viktigt att denna kursgård, på samma sätt som Bosön, Vålådalen eller Lillsved, får statligt stöd.

Utskottet säger i sin skrivning att motionen inte bör föranleda någon riksdagens åtgärd. Jag ser dock positivt på den skrivning utskottet i övrigt gjort. Jag ser det som ett fall framåt. Utskottet instämmer i våra synpunkter på Korpens verksamhet och den bredd vår verksamhet har. Det överensstämmer också med statsrådets skrivningar i propositionen om friskvårdsarbete i samhället och motionsidrottens betydelse ur folkhälsosynpunkt.

Jag vill särskilt betona att statsrådet i propositionen säger att just när det gäller motionsidrottens betydelse ur folkhälsosynpunkt bör RF beakta denna del av sin verksamhet. Det tror jag är mycket viktigt.

Herr talman! Jag har inget eget yrkande här. Utskottets positiva skrivning

och propositionens allmänna inriktning gör att vi motionärer tycker att vi kan arbeta vidare på frågan att få det stöd som vi har begärt i vår motion.

Prot. 1988/89:91
6 april 1989

Anslag till idrott

Anf. 66 YLVA JOHANSSON (vpk):

Herr talman! Jag noterar att jag är den enda kvinnan som deltar i den här idrottsdebatten.

Vi lever i ett samhälle där det på i stort sett alla områden råder ojämlikhet mellan könen. Att det finns könsorättvisor är vi ganska vana vid att konstatera efter en oöverskådligt lång tid med en patriarkal maktstruktur.

För oss i vpk är orättvisor till för att bekämpas. Kvinnor har vunnit många framgångar i vårt land, men mycket mer återstår. Stora förväntningar ställs, speciellt på den uppväxande generationen, när det gäller jämställdhet mellan könen.

Hur är det egentligen med jämställdheten mellan flickor och pojkar? Är det t.ex. i dag en rättvis fördelning av samhällets stöd till flickor och pojkar?

När det gäller det kommunala stödet till olika idrottsverksamheter finns stora orättvisor, förvånande stora, skulle nog många säga.

En tolvårig pojke som ägnar sig åt fotboll, ishockey och bad får 1 150 kr. i kommunalt stöd och behöver själv bara betala 30 kr.

En jämnårig flicka som på sin fritid ägnar sig åt ridning, bowling och bad åtnjuter 280 kr. i stöd för lika många aktivitetstillfällen, medan hon själv tvingas "hosta upp" 930 kr.

De här siffrorna är hämtade från en undersökning som Kommunförbundet gjort. Exemplet är fiktiva, för naturligtvis är verkligheten den att flickorna tvingas avstå från ridtimmar på grund av den höga kostnaden. Ridningen ligger på en ohotad andraplats på idrottens tio-i-topp-lista. Men de mer än 100 000 barn och ungdomar, de allra flesta flickor, som är intresserade av hästar och ägnar sig åt ridning har inte råd att rida alls lika ofta som t.ex. den ishockeyintresserade har råd att åka skridskor och spela ishockey. Anledningen är det orättvist fördelade samhälleliga stödet.

För att visa på ojämlikheten skulle man kunna tänka sig en ishockeyintresserad pojke som har möjlighet att spela ishockey endast en timme i veckan. Alla andra timmar, på eftermiddagar, kvällar, veckoslut och skollov var hänvisad till att slipa A-lagets skridskor, linda dess klubbor samt sopa på ståplatsläktaren.

Flickor tillbringar ofta så gott som all sin fritid i stallen, och stallen fungerar som en fritidsgård för flickor. Ridningen är en av de mycket få sporter som till allra största delen är fri från konkurrens och tävlingstänkande. Det stora flertalet barn och ungdomar som ägnar sig åt ridning gör det utan att tävla. Intresset för ridning är knappast kopplat till något tävlingsintresse.

Jag har tillsammans med Elisabeth Persson motionerat om ett ökat samhälleligt stöd till den flickdominerade ridningen. Vi menar att flickorna inte skall behöva byta till en annan fritidsverksamhet eller annan idrott för att komma i åtnjutande av samhällets stöd.

Frågan om ett ökat samhälleligt stöd och ansvar för ridhusen och ridningen är i första hand en kommunal uppgift. Det finns i dag ca 275 ridhus i landet som bedriver bred ridverksamhet för ca 100 000 flickor. Av dem är det 75 stycken som har kommunalt stöd och i bara ett ridhus bedrivs verksamheten helt av kommunen.

Vackra ord om en meningsfull fritid, om idrottens betydelse och om rättvisa mellan könen räcker inte. För att uppmuntra kommunerna att satsa på den flickdominerade verksamhet som bedrivs i ridhusen föreslår vi motionärer ett speciellt stimulansbidrag. Vi föreslår att kommunerna ges möjlighet att ansöka om statsbidrag som täcker 50 % av de kostnader kommunerna påtar sig för att stödja den breda ridverksamheten.

I vpk-reservationen nr 13 i betänkandet föreslås 25 miljoner till ett sådant stimulansbidrag. Jag vill yrka bifall till den reservationen.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.
(Beslut fattades den 12 april. Jfr 11 §!)

Kammaren övergick till att debattera kulturutskottets betänkande 14 om anslag till turism och rekreation.

Anslag till turism och rekreation

Anf. 67 LARS AHLMARK (m):

Herr talman! I sitt arbete har Sveriges turistråd såväl en kulturell som en ekonomisk uppgift. Den ekonomiska är inte oviktig. Vårt lands bytesbalans påverkas negativt av turistnettot. Det rör sig om betydande belopp. Kan fler utlänningar lockas till Sverige, exempelvis genom att charterresandet utvecklas, och kan fler svenskar fås att semestra inom landet har det ett stort ekonomiskt värde. Det har också en regionalpolitisk betydelse när människor rör sig från tätort till glesbygd, från södra delen av landet och mot norr – låt vara att det är för en kort del av året.

Turismen bör därför främjas. De ca 115 milj. kr. som vi nu skall anslå till Sveriges turistråd har naturligtvis sitt intresse i sammanhanget. Men viktigare än detta är att skapa ett näringsvänligt klimat som befrämjar insatser på turistområdet. Det är också betydelsefullt att vårt land har en väl fungerande infrastruktur.

Turism och rekreation får dock inte främst diskuteras i ekonomiska termer. Dess uppgift är att vidga horisonten, bokstavligen och bildligt, liksom att ge kulturupplevelser i vid mening.

Varför reser du? frågar Carl Jonas Love Almqvist redan år 1838 i en essä. Han svarar: För att möta nya människor, för att utbyta tankar och erfarenheter.

Skall begreppet kulturturism få en reell innebörd är det väsentligt att turistrådet nära samarbetar med regionala och lokala kulturinstitutioner och lyfter fram kulturlivet i olika regioner i sin marknadsföring. För att understryka detta har vi från moderat sida önskat ett tillkännagivande, vilket dock utskottsmajoriteten ej ställt sig bakom. Jag yrkar bifall till reservation nr 9.

Låt mig i detta sammanhang knyta an till ett uttalande som en representant för turistrådet gjorde när kulturutskottet besökte rådet för någon tid sedan. Han sade att när en ort satsar på turism lägger man ner 80 % av pengarna på att få människor till platsen och 20 % för att få dem att trivas när de väl är där.

Det borde emellertid vara tvärtom, ansåg denne branschman. Man skall lägga ner 20 % på att dra till sig folk och 80 % att ge dem utbyte av besöket. Nöjda kunder är nämligen de bästa marknadsförarna. Jag tror att det var ett mycket klokt påpekande. Det skall finnas information, verksamheter, kommunikationer och billiga övernattningsmöjligheter. Allt behöver dock inte vara så förtvivlat märkvärdigt. Där tänker vi nog i bland fel i Sverige. Vårt land kommer aldrig att kunna locka med det främsta hotellen, den godaste maten eller de snabbaste transporterna. Vi har i stället en grön sommar, vilket är mer sällsynt än de flesta anar. Vi har sjöar och djupa skogar, och vi har en tämligen orörd fjällnatur. Detta är vår styrka.

Jag skall ta ett konkret exempel för att illustrera vad jag menar. Naturvårdsverket har lagt ner stor möda på att planera en ny typ av nationalpark i Kirunafjällen. Där skall det byggas stugbyar och allehanda anläggningar, och där skall guider stå på rad. Kirunaborna själva är kraftfulla motståndare till jätteprojektet. Det specifikt svenska – den orörda vildmarken – tappas bort i hanteringen. Ett genomförande kommer att kosta mångmiljonbelopp, och det som erbjuds blir antingen dyrt eller kraftigt subventionerat. Det är skrivbordsplanerad storskalig turism- och rekreationspolitik.

Den som kommer till Torne träsk-området i dag har tillgång till de fria vidderna – i varje fall i princip. I praktiken har den reguljära båttrafiken på Torne träsk mellan bl.a. Abisko och Björkliden på sydsidan och Pålnoiken och Jebrenjokk på nordsidan upphört. Därmed är en del av den allra vackraste fjällvärlden stängd för dem som inte har råd att chartra en motorbåt eller en helikopter. Medan myndigheterna planerar för mångmiljonsatsningar och projekterar för hundratusentals kronor har ingen råd att låta en liten motorbåt trafikera en av Sveriges största sjöar, och därmed skapa de transportmöjligheter som turisterna har rätt att kräva.

Jag tror att svensk turism, för att bli framgångsrik och vara social i egentlig mening, skall bygga på vårt lands naturliga förutsättningar, på små stödjande insatser och på många enskilda initiativ. I linje med detta har vi moderater i reservationerna 3 och 12 tillsammans med centern ställt oss kallsinniga till turistrådets strukturplan och industriverkets branschstudier liksom till begreppet primära rekreatiomsområden.

Vi moderater anser också att turistrådets viktigaste uppgift under innevarande och kommande budgetår är att fullfölja och koncentrera sig på att genomföra det omfattande treårsprogram för marknadsföringsinsatser som redan har startat. Vi säger därför i reservationerna 6 och 8 nej till en höjning av anslaget till försöksverksamhet med 1,2 milj. kr.

Herr talman! Jag yrkar härmed bifall även till reservationerna 3, 6, 8 och 12.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 68 MARGARETA FOGELBERG (fp):

Herr talman! Riksdagen har redan tidigare uttalat att man önskar att många fler människor skall få bättre tillgång till rekreation och turism

hemmavid. Jag tycker dock att det förtjänar att upprepas, eftersom turistrådets ansträngningar för vad man brukar kalla social turism och rekreation ännu inte har avsatt några spår i den vägen.

Den tiden är länge sedan förbi när kommunerna med hjälp av statsstöd byggde småbåtshamnar, cykelvägar och vandringsleder. Den fysiska miljön är ju ändå den främsta förutsättningen för turismen. Nu ligger ansvaret till stor del på kommunerna och till viss del även på myndigheter såsom arbetsmarknadsstyrelsen, naturvårdsverket och riksantikvarieämbetet.

Herr talman! Jag vill i detta sammanhang passa på att uttrycka att folkpartiet tycker att det är ledsamt att dessa myndigheter får allt snålare anslag. Med hjälp av dessa anslag skall så viktiga uppgifter som naturvård, kulturmiljövård och bevarande av odlingslandskap skötas. Det är mycket värdefullt för en attraktiv rekreativmiljö. Storleken på anslagen ligger fjärran från de friska 25 milj. kr. som turistrådet förfogar över under vart och ett av tre år i rad för att användas, enligt ett mycket luftigt formulerat program, enbart för marknadsföring.

I mycket påkostade broschyrer talar man om hur fantastiskt Sverige är – och Sverige är fantastiskt. Vårt främsta konkurrensmedel är vår vackra och orörda natur. Vår allemansrätt kräver emellertid alle mans ansvar. Det är nämligen inte självklart för alla som inte växt upp med friheten att färdas var som helst till lands och till sjöss. Om vi i längden vill ha kvar en unik natur att bjuda på, får vi inte dra oss för att också tala om vad naturen inte tål.

En dag under det senaste helguppehållet turistade jag i mitt eget län, Halland. Jag promenerade några kilometer längs stränderna norr om Väröhalvön. Jag blev dock inte glad över de färgglada hälsningar från Holland, Tyskland, Danmark och Norge som jag mötte. I drivor utmed våra känsliga sanddyner låg orange, gula, blåa, gröna och rosa kartonger efter helmjök, lättmjök, juice och marmelad. Allt detta har slängts överbord från fritidsbåtar, vars ägare alljämt tycks betrakta havet som en bekväm soptipp. Sådana påskhälsningar skulle vi helst vilja slippa.

Herr talman! Jag är medveten om att riksdagens uppgift nu är att fatta beslut om en viss budget, jag tar mig dock i alla fall friheten att skicka med dessa synpunkter till turistrådet. Årets fina broschyr heter Sverige Fritidsguide 1989. Den utkommer på många språk och är väldigt vacker och visar rent förföriska bilder från vårt land. Det finns dock inte en enda ynka liten rad som talar om vad vår allemansrätt faktiskt innebär av ansvar.

En av turistrådets huvuduppgifter är att sköta marknadsföringen i utlandet så att bytesbalansen skall förbättras. Lars Ahlmark berörde detta i början av sitt anförande. Det är helt klart att underskottet i turistvalutan ökar på tok för snabbt för att i längden vara hälsosamt för vårt lands ekonomi.

I Nordamerika finns åtminstone 5 miljoner svenskättlingar som kan förväntas ha intresse av att lära känna Sverige närmare. Sedan 1985 har dock besökarna därifrån minskat ifrån 200 000 till 150 000, dvs. med en fjärdedel. USA och Kanada måste vi på alla sätt försöka återvinna.

Herr talman! Jag yrkar bifall till folkpartiets reservation nr 4.

Minst två rejäla smällar har slagit knockout på den marknad vi tidigare hade byggt upp i USA. Den första var amerikanska massmedias makalösa skräckskildringar av tillståndet i Sverige efter reaktorhaveriet i Tjernoby.

Många amerikanska turister inställde sina resor hit. Som vi ser det innebar jubileumsåret 1988 likväl en vändpunkt med New Sweden-kampanjen och TV-programmen Good Morning America. Turistströmmen har börjat vända tillbaka. Förberedelserna för en uppföljning av kampanjen var i full gång när vi drabbades av nästa smäll. Men den gången, herr talman, var den självförfädd. Det otroliga inträffade, att den nyss tillträdde chefen för Sweden Information Service i New York presenterade sig för världen genom att i ett raskt hugg sabla ned hela New Sweden-projektet. Enligt denne man var satsningen på den svenska jubileumskampanjen värdelös. Till tidningen Aftonbladet säger han den 16 februari i år att det var: "en mycket dålig kampanj som svällde ut och blev oöverskådlig och där pengar kastades i sjön". Betygsättningen av vår kung, drottning, statsminister, talman, utrikesminister, näringslivets och kulturlivets främsta företrädare sammanfattas: "Visst gjordes det massor av storstilade insatser av enskilda. Men totalt blev det ett misslyckande."

Om det nu ändå förhöll sig så att några miljoner nordamerikaner uppfattade den svenska jubileumskampanjen som positiv, lär de vid det här laget ha tagits ur den villfarelsen, sedan USA-kontorets nye chef givit offentlighet åt sitt domslut. Ett sämre utgångsläge för en ny kampanj kan jag inte tänka mig. Jag vill därför, herr talman, fråga: Känner socialdemokraterna till om regeringen överväger några åtgärder med anledning av att den person man utsett till chef för Sweden Information Service anser att satsningen på New Sweden-kampanjen var värdelös?

Anf. 69 JAN HYTTRING (c):

Herr talman! Turismen är en stor och betydande näring i landet och har när det gäller omfattningen utvecklats på ett positivt sätt. Det är bara att beklaga att lönsamheten i näringen hela tiden har varit svag och alltjämt är det. Det finns många småföretag. Man har naturligtvis begränsade resurser. Man har varit mycket beroende av kommunala planer. Som tidigare har påpekats i debatten här framförs ofta många åsikter kring näringens etablering när det gäller att skapa övernattningsmöjligheter, strövområden osv. Det torde väl inte finnas några andra näringar som råkar ut för detta ifrågasättande i den omfattningen. I olika delar av landet finns många fina planer som inte är förverkligade.

Vi har från centerns sida föreslagit att man skall utarbeta en plan för turismens utveckling och få till stånd en uttalad målsättning, vart vi syftar och vilken omfattning vi tycker att turismen skall ha. Under senare år har kanske tonläget ibland skärpts för att försöka skapa motsättningar mellan social turism och det man kallar den kommersiella turismen. Jag vågar hävda att grunden för social turism är att man också har en kommersiell turism. Det måste vara möjligt att leva på en näring. Visst är det trevligt när man kan, som har relaterats här från talarstolen, ensam ströva omkring och det inte finns mycket folk som stör. Man får fina synintryck osv. Det är klart att detta också är grunden för svensk turism. Men jag vågar påstå att det är ytterst få som orkar leva på att ge sådan service. Att man skall kunna leva på att utöva näringen är ju faktiskt en av grundvalarna. Om man kan göra det, kan man också lämna ett stort bidrag till utvecklingen av den sociala turismen, om man

med social turism menar möjligheter för människor både inom vårt land och utifrån, som inte har så stora tillgångar, kanske en stor familj, att få en vettig semester eller fritidsupplevelse till rimliga kostnader. Det förutsätter faktiskt att man har underlag för anläggningar, att man kan använda dem hela året. Om man inte är beredd att lägga ner så mycket pengar kanske man får vara beredd att utnyttja anläggningarna när det inte är högsäsong och trängsel.

Jag sade tidigare att det finns många små företag inom turistsektorn. Det gör det, enligt centerns syn, ännu mer nödvändigt att försöka utveckla en plan, att fastställa en målsättning. Om man studerar utvecklingen när det gäller det negativa turistnettot inser man att den sker i en galopperande takt. Om man mäter skillnaden mellan nettot för 1986 och det troliga nettot vid utgången av 1990, märker man att det negativa nettot kommer att fördubblas. Det är nu, under 1989, drygt 16 miljarder kronor. Detta innebär att vi måste anstränga oss ytterligare för att bli bättre.

Det gäller först och främst att skapa goda möjligheter för oss svenskar att semestra hemma. Det kanske finns vissa hinder för det, såsom vädret. Även om många av oss tycker att det är skönare att vara i länder där det mera säkert är sol på sommaren, vet jag att många skulle välja att semestra i sitt eget land om servicen vore bättre och det vore lättare att ta sig fram. Om jag t.ex. köper en resa till Mallorca kan jag utgå från att jag blir mycket väl omhändertagen. Jag har att ta mig till en flygplats varifrån ett flygplan skall gå. Jag blir mött när jag kommer fram. Jag kommer att erbjudas en mängd servicepaket och arrangemang av alla slag. Men om jag gör motsvarande resa till motsvarande kostnad, eller ofta något dyrare, i mitt hemland, kommer jag inte att erbjudas all denna service. Det är detta vi syftar på när vi i en reservation utvecklar detta med att vi måste se till att göra det lättare för människor att vara i Sverige som turister och utveckla paketarrangemang. Det gäller rese-möjligheter, spridning av semestrar osv.

Turistrådets strukturplan och industriverkets branschstudie tar vi upp i en annan reservation. Bakgrunden till det är att dessa två dokument har en styrande effekt som är betydande. Det innebär koncentration till några få områden. Vi vet att det finns turistiska förutsättningar i princip i hela vårt land. De kan vara mer eller mindre väl utvecklade, beroende på att vi i vissa delar av landet har bättre förutsättningar för bra turism såväl sommartid som vintertid och att man där också med olika slags ansträngningar försöker få bättre förutsättningar för turism under vår och höst. I andra delar av landet är det mer utpräglat att man har endera vinter- eller sommarturism. Det vanligaste är kanske att man har sommarturism, med hav, salta bad osv. Man har egentligen liten attraktionskraft under resten av året. Vi reseranter är rädda för att denna styrande effekt kommer att innebära koncentration, trängsel och otrivsel och att den kommer att försämra andra orters och andra landsdelars möjlighet att göra satsningar på turismen.

Tidigare talare har tagit upp kampanjen i Amerika, New Sweden, men jag skall inte göra några värdeomdömen om den. Jag skall bara konstatera att som vanligt när det gäller marknadsföring är värdet av speciella punktinsatser, t.ex. kampanjer under en kort tid, ibland överdrivet. Visst skapade denna kampanj mycket uppmärksamhet för Sverige, och visst fanns det många trevliga inslag i den, men marknadsföring är ett långsiktigt arbete,

vilket inte minst framgår av den statistik som utkommer varje år om utveckling när det gäller resandefrekvens, antal övernattningar på hotell, i stugbyar och på campingplatser i olika länder. Man ser då att dessa uppgifter fluktuerar. Och det som uppvisar en ökning ett år kan nästa år uppvisa en minskning.

Detta leder till slutsatsen att man måste vara mycket uthållig i marknadsföringen och vara konsekvent. Samtidigt som man utvecklar en mottagarapparat på hemmaplan, måste man vara mycket konsekvent i marknadsföringen och se till att hela tiden öka intresset för Sverige som besöksland. Hellre än att skicka ut mycket folk från Sverige i världen för att sprida propaganda, skall man kanske lita till goda kontakter och goda villkor för lokala agenter som faktiskt har en mycket god och gedigen kunskap om sin egen kundkrets och vad som passar den. Det är inte bara turistföretag som har gjort denna erfarenhet, utan alla industriföretag har gjort samma erfarenhet när det gäller att sälja sina produkter på export, vilket det handlar om.

Turistrådet har en omfattande plan för marknadsföring i Amerika. Denna marknadsföring sker tillsammans med övriga nordiska länder, och vi från centern hoppas att dessa aktiviteter skall bli mycket lyckade. Men vi har ändå föreslagit ett visst resurstillskott, eftersom det tar tid innan man på gemensam basis kommer i gång med alla aktiviteter. Det skulle innebära ett mycket gott tillskott om Sverige inledningsvis tog en något större andel genom att riksdagen bifaller centerns reservation.

Centern vill också höja anslaget i övrigt till turistrådet med 750 000 kr. Det kan tyckas vara ett blygsamt belopp, men jag vill, liksom i idrottsdebatten, erinra om att det är ett hårt bantat belopp. Det finns användning för betydligt större ekonomiska resurser för turistrådets verksamhet. Men detta belopp är vad centern för detta år är beredd att gå med på.

Herr talman! Med dessa ord yrkar jag bifall till reservationerna 2, 3, 5, 7, 11 och 12.

Anf. 70 BERITH ERIKSSON (vpk):

Herr talman! Turism och rekreation kan beskrivas från olika synvinklar. Turism innebär möjligheter för människor till en kvalitetsmässigt bra och tillgänglig rekreation, och då handlar det främst om socialpolitiska frågor. Men turism är också en näring, och då handlar det om industri- och regionalpolitiska frågor. Att förena dessa två betydelser har turistrådet hittills enligt vår mening inte lyckats med. Turistrådet har i det här fallet fått bakläxa av bl.a. riksdagens kulturutskott i betänkandet 1987/88:20. Vpk anser att det behövs en ny huvudman för rekreationspolitiken och turismens utveckling. Vpk anser att detta skall överlämnas till turistföretagen. Därmed yrkar jag bifall till reservation 1 i detta betänkande.

Reservation 10 har tillkommit med anledning av en motion från vpk om statliga insatser för turismen i området nedre Dalälven. Nedre Dalälven har av riksdagen utsetts till ett av Sveriges 25 primära rekreationsområden. Stora delar av området är förklarad som riksintressant för naturvård, kulturvård och friluftsliv. Det är med andra ord ett mycket mångfasetterat område som ligger nära befolkningskoncentrationen. Närmare en tredjedel av Sveriges befolkning har mindre än två timmars resväg till området. Att

göra detta område, med dess örika fjärdar, naturliga forsar, fiskemöjligheter, museer och campingplatser, mer åtkomligt genom en sammanhängande turistbåttrafik med bekväma övergångar förbi hindren, anser vi värt att utreda. Tankemodellen för mitt förslag har varit att man med den turistbåttrafik som finns efter exempelvis stora Lulevattnet, i likhet med vad som är fallet på en del ställen i fjällvärlden, skall kunna ta sig fram på vattenvägarna. De kommuner som finns utefter sträckan från Siljan ner till havet är många, och de flesta är små och fattiga, t.ex. min egen kommun, Älvkarleby kommun. Dessa kommuner skulle välkomna en satsning i enlighet med vpk:s motion. Men dessa kommuner har inte själva råd att göra sådana satsningar.

En satsning på ett område som nedre Dalälven skulle vara en bra satsning från statens sida just för att utveckla åtkomliga och kvalitetsmässiga rekreativmöjligheter för många människor, för de breda folklagren. Därmed yrkar jag bifall till reservation 10.

Anf. 71 MAJA BÄCKSTRÖM (s):

Herr talman! I det betänkande vi nu behandlar tas anslag till turism och rekreation upp. Med anledning av propositionen har naturligtvis ett antal motioner väckts. Vid behandlingen i utskottet har det till betänkandet fogats ett antal reservationer.

Herr talman! Jag börjar med att yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på samtliga reservationer.

Låt mig inledningsvis få uttala tillfredsställelse över att utskottet i sitt betänkande återigen har visat att det råder enighet om att utvecklingen av turismen måste utgå från såväl sociala som ekonomiska utgångspunkter.

Turism är en viktig sektor bestående av en mängd olika branscher. Turistnäringen har stor betydelse för ekonomi, sysselsättning och regional utveckling, och hela turist- och rekreativssektorn fyller en viktig välfärds-politisk uppgift.

Näringens betydelse har successivt ökat. Turistsektorn bedöms svara för ca 5 % av bruttonationalprodukten. Lika stor är dess andel av sysselsättningen. Turism och rekreation i landet bedöms omsätta ca 70 miljarder kronor per år. De utrikes resor som svenskar företar motsvarar ett utflöde av ca 25 miljarder kronor, och värdet av utländska medborgares resor i Sverige uppgår till mindre än hälften. Denna obalans måste vi naturligtvis försöka råda bot på. Enligt Turistrådets redovisning av bedömningen från internationella organ som OECD och World Travel Organization ökar världsturismen för närvarande med 5-7 % per år. Det är ytterst angeläget att vi aktivt arbetar för att en förhållandevis stor del härav vänder sig mot Norden. Det internationella resandet till Sverige visar under den senaste tioårsperioden en tillväxt på i genomsnitt ca 4 % per år, eller 40 % för hela perioden, mätt i gästnätter på kommersiella boendeanläggningar – hotell, stugbyar, vandrarhem och camping. Och där finns växtmån. Av denna tillväxt svarar de nordiska grannländerna för 84 %. Västtyskland, som också utgör en närmarknad, står för 7 % och övriga delar av världen tillsammans för 9 %.

Riksdagen beslöt våren 1988 att anslå 25 milj.kr. per år under en treårsperiod till Turistrådet för ett särskilt marknadsföringsprogram. Programmet innebär intensifierade marknadsföringsinsatser som koncentreras

på tre olika projekt, nämligen "Upptäck Sverige", "Profil Sverige" samt ett projekt rörande belönings-, konferens- och kongressresandet. I programmet ingår även en utvecklingsdel, som innebär produkt- och resmålsutveckling och utveckling av en särskild produktbank med information om det turistiska utbudet.

Utskottet och riksdagen riktade förra åren kritik mot Turistrådet som gick ut på att rådet inte tillräckligt tillgodoser de sociala aspekterna i sitt arbete. Industriministern har i årets budgetproposition beaktat denna kritik och understryker nu att de sociala aspekterna är viktiga i Turistrådets fortsatta verksamhet. Vi kommer att följa frågan noga, men jag utgår från att denna punkt nu kan avföras från dagordningen. Men det förutsätter att Turistrådets ledning förstår och arbetar utifrån sanningen, att det riksdagen och regeringen säger och anslår medel till är det som gäller. Jag vet att man bl.a. lyssnat en hel del på folk i konsultbranschen som haft sina egna idéer om detta. Men vad riksdagen vill få ut av de skattepengar som anslås här är verksamhet med den inriktning som riksdagen beslutat om, och ingenting annat.

Nu har dock utskottet uppfattningen – bl.a. efter information vid besök på Turistrådet – att man har tagit till sig kritiken och att en ändrad attityd till de här frågorna har etablerats.

Utskottet har också haft överläggningar med industridepartementet, där man tydligt markerat att rådet nu måste satsa hårt också på de rekreationspolitiska frågorna. Även detta ser utskottet som garanti för att det nu äntligen skall bli fart också på den andra "båten" – som jag i fjol sade stod stilla – i motsats till den som det var rätt bra fart på, nämligen den som har att göra med de ekonomiska frågorna kring turismen.

Turistnäringens insatser för att utveckla en turism för alla är viktiga. Det är dock fortfarande för många en kostnadsfråga om och hur man kan tillgodogöra sig olika utbud. För att bereda möjlighet till ett mera jämlikt nyttjande av rekreationsmöjligheter skall insatser framför allt från den offentliga sektorn stimuleras i syfte att på olika sätt påverka och utveckla turismen. Också fritidsutbudet skall tjäna viktiga välfärdspolitiska syften.

I vårt land har folkrörelserna stor betydelse för människans välbefinnande. Friluftsförbundet, Svenska turistföreningen m.fl. organisationer gör stora insatser på området, och deras verksamhet har mycket stor betydelse.

Inom ramen för den verksamhet som bedrivs för att stärka rekreationspolitiska mål har Turistrådet inlett ett samarbete med Landsorganisationen i Sverige både på lokal och på central nivå, bl.a. med syftet att ge ökade möjligheter för LO:s medlemmar till rekreation och fritidsresande.

I propositionen understryker industriministern att fullföljandet av det sociala målet även framdeles skall ha stor tyngd i Turistrådets arbete med att utveckla svensk turism. Man föreslår därför att de medel som står till rådets disposition för försöksverksamhet med att utveckla olika rekreationsformer skall ökas med 1,2 milj. kr. till totalt 3,5 milj. kr. Inom ramen för dessa anslag förutser fördraganden att det av LO och Turistrådet förberedda projektet för rekreation och fritidsresande kan påbörjas. Vidare föreslås en ökning av det statliga bidraget till Svenska turistföreningens verksamhet med 1 milj. kr.

Prot. 1988/89:91
6 april 1989

*Anslag till turism och
rekreation*

till drygt 2 milj. kr. För nästa budgetår föreslås ett anslag om 115 950 000 kr. till Stöd till turism och rekreation.

Det räcker inte med att vi får mer och mer fritid och allt längre semestrar. Vi måste också se till att alla ges förutsättningar att fylla fritiden med ett värdefullt innehåll.

Jag tror inte som vpk att man behöver bryta ut ansvaret för de här frågorna från Turistrådet och lägga det på någon myndighet eller bilda ett helt nytt organ. Turistrådet har en organisation som har utskottets förtroende och som mycket väl går att använda, om man bara vill och t.ex. ger delegationen de resurser den behöver. Den är ett fint instrument för att arbeta just med dessa frågor.

Av de skäl jag här anfört har utskottet – trots flera mot Turistrådet kritiska motioner på denna punkt – inte gjort något tillkännagivande.

Däremot har utskottet velat göra vissa skrivingar som understryker vad utskottet anser är särskilt viktigt i det fortsatta arbetet. Således förutsätter utskottet bl.a. "att det arbete som Turistrådet bedriver eller planerar på olika områden för att göra olika former av turism och rekreation tillgängliga för så många som möjligt i samhället fullföljs och vidareutvecklas". Vid information på industridepartementet framhölls att det internationellt sett är viktigt att vår turism ges ärliga chanser, inte minst sett mot den pågående utvecklingen inom den europeiska gemensamma marknaden. En av de tre frågor som i budgetpropositionen har anmälts på turistområdet är just EG-frågan.

Vidare förutsätter utskottet "att rådet i sin organisation kommer att ge ökat utrymme och resurser för det arbete som är inriktat på att fullfölja de sociala målen för turismen och därmed även för delegationens arbete".

Vi kommer givetvis från utskottets sida att även i fortsättningen följa verksamheten i Turistrådet. Vi är övertygade om att turist- och rekreationspolitiken, för att bli framgångsrik, även framdeles måste ha såväl ekonomiska som sociala utgångspunkter.

Jag vill från utskottsmajoritetens sida deklarerat att vi tror att Turistrådet nu skall ta tag i detta, så att vi i fortsättningen konstruktivt kan diskutera turismens stora möjligheter. Möjligheterna att genom en allsidig utveckling av turismen tillgodose såväl angelägna ekonomiska som välfärdspolitiska mål är stora. Jag vill i detta sammanhang klart deklarerat att vad jag här sagt om de sociala aspekterna på turismen inte innebär att jag vill nedvärdera behovet av insatser för turistnäringens utveckling. Det behöver inte, som en del vill göra gällande, vara ett motsatsförhållande mellan dessa två intresseområden. Jag tror snarare att de kan komplettera varandra, om de hanteras på ett riktigt sätt. Viktigt är att människan får stå i centrum och inte enbart vinstintresset.

Anf. 72 MARGARETA FOGELBERG (fp) replik:

Herr talman! Jag ställde en fråga till socialdemokraterna med anledning av ett uttalande av Torsten Nilsson, den nye USA-chefen, men jag fick inget svar.

Tjernobylikatastrofen fick kanske betecknas som ett olycksfall i arbetet. Men Torsten Nilsson verkar vara en person som är medveten om vad han säger, även om han inte har förstått konsekvenserna av sina uttalanden. Man

kommer att tänka på en kinesisk kejsare för länge sedan, som ställde till med bokbål och sade att "Kinas historia skall börja med mig".

Nu upprepar jag min fråga, eftersom industriministern har inträtt i kammaren. Jag frågar alltså industriministern: Kan detta vara en lämplig person att fungera som Sveriges ansikte utåt? Och har regeringen övervägt några åtgärder med anledning av...

Anf. 73 ANDRE VICE TALMANNEN:

Jag erinrar om att repliken gäller Maja Bäckströms anförande.

Anf. 74 MARGARETA FOGELBERG (fp) replik:

Herr talman! Förlåt – men frågan till socialdemokraterna står kvar.

Anf. 75 KAJ NILSSON (mp):

Herr talman! Jag har också läst Turistrådets flotta broschyrer. I det här betänkandet spelar ju faktiskt Sveriges turistråd en framträdande roll, om inte en huvudroll. Enligt vad jag har kunnat utröna inrättades Turistrådet på sin tid på förslag av Kjell-Olof Feldt. Genom detta renodlade han de ekonomiska argumenten för en statlig turist- och rekreationspolitik.

Anläggningarnas ekonomi och turistbranschens lönsamhet ställdes i centrum. Det gällde för den inhemska turismen att framstå som ett gott alternativ till utlandsturismen och därmed hindra valutautflöde. Den utvecklades ur ett ensidigt producentperspektiv – och detta tycks i huvudsak gälla också i det här betänkandet. Konsumentperspektivet är inte lika väl utvecklat. Kraven på social rekreation måste väl anses vara underdimensionerade och synen på miljö- och naturskydd så gott som obefintlig.

Två miljöpartister har i motion hemställt om att anslaget till Turistrådets verksamhet för budgetåret 1989/90 skall ligga kvar oförändrat – på samma nivå som för innevarande budgetår. Förslaget skulle spara 7,4 milj. kr. åt statsverket. Detta får stå som uttryck för miljöpartiet de grönas tveksamhet till Turistrådets mer eller mindre självvalda uppgift att agera branschorgan för svensk s.k. besöksnäring.

De ekonomiska argumenten står ju fortfarande kvar. Det finns emellertid andra åtgärder, t.ex. när det gäller regional utveckling, som bättre än ökad turism kan skapa permanent året-runt-arbete i glesbygd.

En stor del av turismen är motoriserad. 83 % av de långväga fritidsresorna företas i bil. Detta bidrar till miljöförstöring och energislöseri. Under sommarmånaderna är de flesta vägar i Sverige hårdare belastade än någonsin, och det är då vi inte ens kan få till stånd en liten hastighetsbegränsning till skydd för naturen. Turistrådet uppmuntrar faktiskt till bilturism. Därför ser man avsaknaden av en Öresundsbro som den viktigaste hämskon för utländska turister.

Miljöpartiets motionärer menar att turismen på lång sikt bör bära sina kostnader själv. Vi har under den här perioden som vi varit i riksdagen kunnat lära oss nytt för varje dag i detta ämne. Därför kommer miljöpartiet de gröna att återkomma med en mer övergripande motion i detta ämne nästa gång.

Naturligtvis instämmer jag med glädje i de delar av Turistrådets satsningar

Prot. 1988/89:91
6 april 1989

*Högskolans styr- och
anslagssystem, m.m.*

på turism som anknyter till kulturutbyte – kultur och turism på olika sätt. Även kultur och natur i kombination med aktiviteter kan kanske bli en grundval för åtgärder och projekt i svensk turism i grön anda i framtiden.

Med detta vill jag yrka bifall till utskottsmajoritetens förslag.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.
(Beslut fattades den 12 april. Jfr 11 §!)

11 § På förslag av andre vice talmannen medgav kammaren att kulturutskottets betänkanden 13 och 14 samt de ytterligare ärenden som hann debatteras färdigt under återstoden av dagens sammanträde skulle företas till avgörande i ett sammanhang i början av kammarens arbetsplenium onsdagen den 12 april.

12 § Kammaren beslöt kl. 17.45 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

13 § Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00 under ledning av tredje vice talmannen.

14 § Föredrogs

utbildningsutskottets betänkande

1988/89:UbU9 Högskolans styr- och anslagssystem, m.m. (prop. 1988/89:65 och förs. 1987/88:22).

Högskolans styr- och anslagssystem, m.m.

Anf. 76 BIRGER HAGÅRD (m):

Herr talman! I höst är det tio år sedan den nya högskolan satte i gång att verka på allvar. Vi har under tio år levat med den s.k. högskolereformen, som alltså baserar sig på riksdagsbesluten 1975 och 1977.

Mycken kritik har med rätta riktats mot den nya högskolan. Det har varit anklagelser för centralism och byråkrati, och man har kunnat konstatera att högskolorna och universiteten, som tidigare hade det fria kunskapsinhämtandet som ledstjärna, har förvandlats till vad man i bästa fall skulle kunna kalla inte helt dåliga yrkesskolor.

Vad var det då som man ville uppnå? Ja, det hette att man skulle få en rättvisare fördelning över landet när de mindre och medelstora högskolorna kom till. Man skulle rätta till den sociala snedrekryteringen, och man hoppades väl också att man skulle kunna bryta könsvallarna när det gällde olika typer av utbildning. Hur har det gått med allt detta?

Ja, nu har vi facit i hand. Statistiska centralbyrån redovisade för bara någon vecka sedan en undersökning som heter "10 år med den nya

högskolan". Det konstateras att det egentligen inte är mycket som har förändrats. Den sociala snedrekryteringen är densamma som förut och har snarast förstärkts. När det gäller valen av utbildningsvägar är den lika könsbunden som den någonsin har varit. Den har t.o.m. förstärkts. 78 % av dem som ägnar sig åt teknikerutbildning är män, det är en höjning. När det gäller vården är 85 % kvinnor, och i fråga om läraryrkena är 77 % kvinnor.

Till detta kommer en utredning som utskottets ordförande Lars Gustafsson har varit ansvarig för och som presenterades för någon vecka sedan. I denna utredning belyser han de allvarliga brister som finns, speciellt när det gäller de mindre och medelstora högskolorna. Av 500 högskolelektorer saknar 200 doktorsexamen. Av de 500 universitetsadjunkterna är det, helt naturligt, ytterligt få som över huvud taget har disputerat. Mot den bakgrunden kan man fråga sig om de mindre och medelstora högskolorna verkligen har en verksamhet som vilar på vetenskaplig grund.

Också när det gäller själva forskningen och forskningsutvecklingen vid de mindre och medelstora högskolorna konstaterar Lars Gustafsson stora brister.

Uppdragsverksamheten är ett krux. Det är mest uppdragsforskning som bedrivs. Ytterligt sällan kommer man i åtnjutande av de medel som utgår från forskningsråden, forskningsrådsnämnden eller riksbankens jubileumsfond. Med andra ord: Med tanke på framtiden finns det anledning att betona och göra någonting åt kvaliteten.

Det har länge stått klart att just styr- och anslagssystemen är av väsentlig betydelse i det här sammanhanget. Redan tidigt ställdes det krav från moderata samlingspartiet på en översyn. 1985 aviserades också i budgetpropositionen att det skulle komma en översyn, men tiden gick och ingenting hände. 1987 fick vi en proposition om regionstyrelsernas avskaffande, och det var sannerligen på tiden. Men den översyn som man hade talat så brett om förut tonades nu ned till att bli en fråga om, som det hette, ekonomiadministrativt utvecklingsarbete. Och tiden gick och gick, och det ställdes frågor i riksdagen: När kommer den beramade översynen? På höstriksdagens sista dag förra året kom äntligen propositionen, fyra år sedan man första gången hade aviserat att den skulle komma.

Men då är det väl också ett gigantiskt dokument som vi nu har att ta ställning till, med en verkligt genomgripande översyn och förändring av hela högskolesystemet. Ingalunda! Det finns ingen som helst analys av de tioåriga erfarenheterna av styr- och anslagssystemen. De externa medlens betydelse för högskolans frihet och för riksdagens styrfunktion berörs inte heller. De åtgärder som man förslår är främst betingade av de allmänna budgetpolitiska förändringarna i statsförvaltningen i övrigt. Ta till exempel de treåriga ramarna för den högre utbildningen och forskningen. Dessa har vi från moderata samlingspartiet efterlyst sedan 1982. Nu kommer de – okej, det är bra. Men det är ju inte så förfärligt mycket att basera en hel proposition på.

Enligt propositionens skall varje högskola få ett samlat anslag från och med budgetåret 1993/94. Medel för forskning och forskarutbildning skall portioneras ut fakultetsvis. Detta är väl verkligt radikala förslag? Ånej! Beslutsmakten ligger helt och hållet kvar hos statsmakterna. Inrättande och lokalisering av allmänna linjer, fastställande av antalet årsstudieplatser på de

lokala och individuella linjerna och de fristående kurserna samt bestämmande av antalet nybörjarplatser på de lokala linjerna – allt detta skall ligga kvar hos statsmakterna.

När det gäller forskning och forskarutbildning skall anslagen anvisas för varje fakultetsområde vid resp. högskola. Ingen omfördelning tillåts mellan fakultetsanslagen inom högskolan. I realiteten, herr talman, är väl detta en av de mest innehållslösa propositioner som vi på länge har skådat här i riksdagen. Det är bara marginella förändringar som det är fråga om, och detta är helt otillräckligt mot bakgrund av de erfarenheter som vi nu har sedan tio år tillbaka av den nya högskolan.

Vi från moderata samlingspartiet har föreslagit att riksdagens skall avvisa propositionen, att i stället en parlamentarisk beredning skall tillsättas, som ordentligt skall avväga riksdagens ansvar i förening med högskolans autonomi. Vi har med anledning av propositionen i en motion till riksdagen, liksom i reservation 1 till vilken jag yrkar bifall, påvisat vilka frågor som bör tas upp av den parlamentariska beredningen. Dit hör frågan om vilket behov som finns av att riksdagen styr medelsfördelningen. Vidare: Hur bör fördelningen ske mellan grundutbildning och forskning, om man ger ett samlat anslag per högskoleenhet? Nu har man på ett olyckligt sätt separerat forskning och grundutbildning. Hur skall man återigen kunna knyta samman de här trådarna? Hur skall man kunna åstadkomma garantier för mindre ämnen? Det gäller den s.k. minikrysslistan som nu finns. Var bör besluten fattas om dimensioneringen av den grundläggande utbildningen på högskolenivå? Behöver vi linjesystemet eller hur skall det kunna avvecklas? Inom det tidigare filosofiska fakultetsområdet har linjesystemet inte någon som helst roll att spela. Det borde försvinna rätt omgående.

Det talas i propositionen om att indelningen av grundutbildningen i yrkesutbildningssektorer vilar på en naturlig grundstruktur. Vad finns det för naturligt i detta? Dessa yrkesutbildningssektorer är bara konstlade fenomen, och de borde kunna försvinna omedelbart.

Det bör klargöras i vilken utsträckning som riksdagen kan och bör styra forskningen genom att inrätta tjänster som professor. Vi vet att extraprofessurer inrättas. Kommer man att urholka det systemet inifrån?

Hur skall man kunna åstadkomma starka incitament för att få en full kostnadstäckning för den externfinansierade verksamheten?

Hur bör ansvaret för lokalförsörjningen se ut i framtiden? Kan inte detta delegeras direkt ut till högskolestyrelserna?

Skall man differentiera styr- och anslagssystemen för t.ex. högskolor med och högskolor utan fast forskningsorganisation?

Hur bör det se ut i framtiden när det gäller antalet centrala högskolemyndigheter, och vilka roller skall de spela? Vi moderater har tidigare ställt krav på att detta skall klaras ut en gång för alla.

Detta är de väsentliga frågor som en parlamentarisk beredning skulle syssla med. Det är sådant man hade väntat att få svar på i propositionen, men vi har inte, herr talman, fått svar på en enda av dessa frågor.

Vi moderater har alltså yrkat att en parlamentarisk beredning skall ta över detta arbete. I ett särskilt yttrande säger vi att vi inte tar ställning till de övriga förändringar som föreslås i propositionen, som sammansättningen av

högskolestyrelser och liknande. Det är dags att någonting verkligen händer på högskolefronten. Alltför länge har det rått stiltje på detta område.

Prot. 1988/89:91
6 april 1989

*Högskolans styr- och
anslagssystem, m.m.*

Anf. 77 LARS LEIJONBORG (fp):

Herr talman! Denna debatt handlar om den mycket gamla och mycket intressanta frågan om makten över högskolan. Proposition 65 hade kunnat ha just den titeln: Makten över högskolan. Nu uttrycker vi oss sällan så rakt på sak i utbildningspolitiken, och rubriken för dagens debatt har en mera teknisk-administrativ ton: Högskolans styr- och anslagssystem.

Vem eller vilka skall ha makten över högskolan? Det var en av de frågor som diskuterades vid en konferens för de europeiska universiteten i Bologna i höstas, där man antog ett dokument som kallas Universitetens Magna Charta. Där heter det bl.a.:

"Universitetet är en autonom institution i hjärtat av samhällen. Det frambringar, undersöker, värderar och vidareför kulturen genom forskning och undervisning. För att tillgodose omvärldens behov måste universitetens forskning och undervisning vara moraliskt och intellektuellt oberoende av alla politiska, ideologiska och ekonomiska maktgrupperingar".

Universitetens krav på frihet har utmanats genom århundradena. Andliga och världsliga härskare har velat sätta sin prägel på sanningssökandet. Vill man i modern tid och i vårt eget land hitta en åsikt som kan betraktas som en ytterlighetsståndpunkt i debatten om makten över högskolan, kan man använda den gamla U 68-utredningen.

U 68 utgick från att staten skall ha makten över högskolan. Staten skulle centralt bedöma vilka yrken det kunde finnas behov av i framtiden och därefter inrätta utbildningslinjer med erforderligt antal platser som ledde fram till de yrkena. Högskolan skulle vara totaldimensionerad och utbildningarna alltså spärrade för alla dem som inte uppfyllde behörighetsvillkoren och inte hade tillräckliga meriter. Innehållet i utbildningarna skulle fastställas av nämnder med ett starkt inslag av företrädare för arbetsmarknaden.

Naturligtvis kan man tänka sig ännu extremare ståndpunkter, t.ex. att staten också skulle tvinga vissa medborgare att läsa på de linjer som inrättas, men torde dessbättre vara omöjlig i vårt samhällssystem.

U 68:s tankegångar förverkligades aldrig fullt ut. När beslutet fattades 1977 om högskolereformen bibehölls t.ex. en fri sektor. Den har visserligen senare avskaffats, men å andra sidan har en del andra förändringar genomförts. Det finns många fler enstaka kurser och individuella linjer, mer externt finansierad forskning och utbildning och mer lokal beslutanderätt. Alla dessa förändringar minskar möjligheterna att centralstyra systemet från riksdag och regering.

Med det beslut som riksdagen kommer att fatta med anledning av proposition 65 tas ett nytt steg bort från U 68-modellen. Det är i och för sig bra, men steget är alldeles för kort. Just med tanke på att det är så kort är det svårt att förstå varför det skall behöva dröja ända till 1993/94 innan det verkligen tas. Det var ju, som Birger Hagård påpekade, redan 1984 som statsrådet Lena Hjelm-Wallén annonserade att en omläggning av systemet var på gång. Nu, drygt fyra år och två högskoleministrar senare, kan konstateras att resultatet av den utlovade översynen blev mycket blygsamt.

Prot. 1988/89:91
6 april 1989

*Högskolans styr- och
anslagssystem, m.m.*

Proposition 65 var när den väl kom en besvikelse. Jag kan i allt väsentligt instämma i det Birger Hagård har sagt i sin kritik.

Det liberala svaret på frågan vem som skall ha makten över högskolan är att den makten är så viktig för demokratin och för välfärden att den bör vara spridd på så många händer som möjligt. Självfallet har statsmakterna ett ansvar för att angelägna utbildnings- och forskningsbehov tillgodoses, men i ett demokratiskt och pluralistiskt samhälle bör också andra krafter kunna öva inflytande på vilken utbildning och vilken forskning som bedrivs.

Jag syftar här i första hand på vetenskapliga riktningar, som i ett visst samhällsklimat eller ett visst tidsskede har svårt att få utrymme, men också på t.ex. företag och organisationer. Inte minst bör medborgarnas frihet att välja inriktning på sina studier vara mycket stor. Den ensidiga koncentration på nyttoaspekter som präglade U 68 bör motverkas.

Mot denna bakgrund är jag alltså, som redan har framgått, mycket kritisk till proposition 65 och därmed till att utbildningsutskottet i allt väsentligt har yrkat bifall till regeringens förslag. Jag skall utveckla den kritiken på två punkter.

Först vill jag ändå i förbigående notera min tillfredsställelse över att utbildningsutskottet enhälligt föreslår ett tillkännagivande om en uppluckring av linjesystemet på det humanistiska och samhällsvetenskapliga området. Det är positivt.

Min första kritikpunkt kan direkt knytas an till det tillkännagivandet. Linjesystemet är nämligen en central del av högskolans styr- och anslagssystem. I samma betänkande som utskottet ger sitt bifall till ett nytt system signalerar man alltså en ändring på denna centrala punkt. Det visar att proposition 65 är mycket ofullständig och att socialdemokratisk högskolepolitik alltså är ganska ogenomtänkt.

Jag skall ge ett andra exempel. En vecka innan regeringen till sist lade fram denna proposition fick man ett brev från det centrala ämbetsverket på området, universitets- och högskoleämbetet. I den skrivelsen, daterad den 2 december, för UHÄ fram ett antal intressanta tankar om hur den lokala friheten att föra över resurser mellan utbildningar bör öka. Men i propositionen, daterad den 8 december, följs de resonemangen inte upp.

Flexibiliteten, som t.ex. centerpartiet efterlyser i ett särskilt yttrande när det gäller högskoleenheternas rätt att omfördela platser om det är svårt att fylla utbildningarna, saknas. När centern i det särskilda yttrandet säger att man utgår från att det kommer bestämmelser som tillgodoser centerns krav på flexibilitet är det bara en from förhoppning. Också frågan om vad man gör med resurser till utbildningar när det inte går att fylla utbildningarna är ganska central i högskolans styr- och anslagssystem och borde givetvis vara löst när ett nytt system sjösätts.

Men så är inte fallet. Det förslag till nytt system som nu läggs fram ger inte den lokala frihet och den beslutsrätt som högskolorna skulle behöva för att fungera väl.

Den andra punkten jag vill ta upp gäller förhållandet mellan utbildning och forskning. Här tillämpar vi i Sverige en ordning som skiljer sig från de system som tillämpas i de flesta andra utvecklade länder. Det är ett grundläggande problem i den svenska högskolan att utbildningens forskningsanknytning är

otillräcklig, trots uttalade ambitioner att föra forskning och utbildning närmare varandra. Det är också ett problem att forskningens anknytning till utbildningen är för dålig. Anslagssystemet bidrar till en olycklig uppdelning. På den punkten innebär proposition 65 inte någon förändring. I den Universitetens Magna Charta, som jag förut citerade, säger man så här: "Såväl rekryteringen av lärare som regleringen av dessas anställningsvillkor bör vägledas av principen att forskning och undervisning är oskiljaktiga ---".

Vi menar från folkpartiets sida att anslagen till forskning och grundutbildning bör slås samman. Det bör alltså vara en lokal angelägenhet där olika behov vägs mot varandra. En sådan ordning skulle starkt underlätta en bättre forskningsanknytning när det gäller grundutbildningen. Jag anser för övrigt att våra synpunkter på detta område fått ett ytterligare stöd i och med den utredning som utbildningsutskottets ordförande, Lars Gustafsson, presenterade häromdagen. Det är en utredning som handlar om forskningen vid de mindre och medelstora högskolorna.

Vi i folkpartiet har anslutit oss till en för svensk debatt ganska ny princip, och det kommer väl att ta några år innan den har vunnit allmän anslutning. Men de senaste årens högskolepolitik leder förr eller senare till att socialdemokraterna kommer att acceptera folkpartiets synpunkter, och jag hyser ett ganska gott hopp inför framtiden.

Min slutkommentar när det gäller ärendet som vi nu diskuterar blir trots allt att det är djupt beklagligt att regeringen inte har varit beredd att gå längre i högskolepolitiken och offensivt försökt öka förutsättningarna för ett lokalt ansvarstagande och därmed, tror jag, mindre byråkrati.

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till reservation 2 som är fogad till utbildningsutskottets betänkande.

I detta anförande instämde Carl-Johan Wilson (fp).

Anf. 78 YLVA JOHANSSON (vpk):

Herr talman! Jag tänker fatta mig mycket kort.

Vi i vpk har under ett antal år drivit kravet om en vetenskaplig grundkurs som en obligatorisk del i grundutbildningen. Vi menar att studenternas förmåga till s.k. kritiskt tänkande nu blivit allt viktigare. Vårt utvecklade samhälle ställer krav på att studenterna lär sig ett kritiskt förhållningssätt till det stora fakta- och informationsflödet. Kunskap är inte statisk, utan den är relativ.

Vi menar att den s.k. gymnasifieringen av den högre utbildningen är ett stort problem. Vi har därför ställt kravet om införandet av en vetenskaplig grundkurs. Det kravet har också Sveriges förenade studentkårer instämt i. Det är därför med stor tillfredsställelse jag konstaterar att utskottet nu är enigt om att denna fråga bör övervägas närmare. Jag är glad över detta.

I övrigt delar vpk i stort sett de åsikter som är uttalade i den proposition som ligger bakom betänkandet och i utskottsmajoritetens hemställan. Vi har en reservation som handlar om lokalkostnaderna, och jag vill helt kort yrka bifall till reservation nr 4.

Anf. 79 EVA GOËS (mp):

Herr talman! Miljöpartiet de gröna anser att den viktigaste vägen till förändring av högskolan är att formulera nya mål med utgångspunkt i vår ideologi och kunskapssyn. Men man måste även decentralisera organisationen, vilket i viss mån kommer att ske i och med genomförandet av förslagen i detta betänkande. Vår ideologi innefattar en ödmjukhet inför livet och grundar sig på en solidaritet med djur, natur och det ekologiska systemet – en solidaritet med kommande generationer, med tredje världens folk och med dem som har det sämst ställt i vårt eget land.

Miljöpartiet utgår ifrån en helhetssyn. Denna helhetssyn innebär att människan inte skall ställa sig utanför det ekologiska systemet, utan fungera i ett dialektiskt samspel med detta, i ett ömsesidigt beroende.

Högskolor och universitet skall vara stimulerande, utvecklande och dynamiska centra för ett nytt vetande och en mänsklig utveckling. Sådana centra kan hjälpa oss att utveckla den djupare insikt om oss själva, vår plats i de ekologiska sammanhanget och våra möjligheter att fredligt lösa konflikter som vi behöver, och utveckla den andliga styrka som ger förmåga att lösa de problem mänskligheten står inför. Universiteten och högskolorna skall fungera som en förändrande kraft i samhället.

Vår samhällsidé grundar sig på övertygelsen att människan är aktiv och att hon kan och vill ta ansvar. I utbildningsutskottets betänkande, UbU 9, finns en ton av detta. Man vill öka självbestämmandet på högskolorna genom en övergång till ramanslag med möjligheter till sparande och kredit, och genom att medel för grundläggande utbildning anvisas högskolevis. Men det finns en del hållhakar. Det finns bl.a. en stark central styrning dels genom resursfördelning fakultetsvis, dels genom detaljstyrning av antalet platser. Att medel för forskning och forskarutbildning anvisas fakultetsvis gör att högskolor som saknar fakultetsorganisation, små och medelstora högskolor, kommer i stryckklass. Den utredning som i dagarna har presenterats, och som handlar om forskning vid de mindre och medelstora högskolorna, ger emellertid hopp om en positiv lösning på detta problem.

Miljöpartiet har avgivit tre reservationer som är fogade till betänkandet, vilka jag härmed yrkar bifall till.

I reservation 3 menar vi att det per capita skall gälla samma anslag för lokala, individuella och fristående kurser som vid utbildning på allmänna linjer. Detta har stor betydelse för de små och medelstora högskolorna som på detta sätt kan skapa och komponera egna utbildningar och överföra resurser. Det kan också vara ett steg i riktning mot en linjeupplösning, vilket vi ställer oss bakom.

Med ett lika stort anslag per capita skulle man t.ex. genom att utnyttja eventuella resurser som uppstår på grund av tomma platser på en allmän linje kunna finansiera en fristående kurs i miljövärd. Man skulle alltså fullt ut kunna utnyttja alla tilldelade utbildningsplatser på den lokala högskolan.

Ett mål för miljöpartiet är ett utökat utbud av LIF-kurser för att kunna ge högskolan en möjlighet att erbjuda kunskap för kunskaps skull och inte bara för att tillgodose ett behov av yrkesutriktad utbildning.

Vi anser dessutom att det är oerhört viktigt att få en annan sammansättning i högskolestyrelserna för att därigenom få en högskola som står för

förändring. Dagens högskola blir mer och mer näringslivs- och marknadsanpassad, eller som Svante Beckman, docent vid Linköpings universitet, skriver i Dagens Nyheter: "Basarens universitet är en marknadsplats för kunskaper där hugade spekulanter och driftiga producenter möts. På forskningssidan har Basaren sedan länge haft sitt starkaste fäste på de teknologiska fakulteterna och högskolorna. Symbiosen med industrin har här varit självklar och produktiv".

Miljöpartiet understryker i reservation 6 vikten av att de som företräder allmänna intressen skall komma från kultur-, skol- och omsorgsområdena, dvs. de mjuka sektorerna. Detta skulle kunna innebära att fler kvinnor än vad som i dag är fallet kommer in i styrelserna. Styrelserna skulle på så sätt få en annan profil. I dag är främst näringslivet företrätt i styrelserna, och då företrädesvis av män. I styrelserna representeras den offentliga sektorn i dag främst av riksdagspolitiker eller akademiker. Det är vad jag har sett vid en genomgång av alla högskolestyrelser i Sverige. Det fanns endast ett fåtal representanter för förskola, grundskola, det sociala eller det kulturella området. Detta är en brist.

Det är av mycket stor betydelse att få in "lekmän" i högskolestyrelserna, om t.ex. kvinnoflykten från Norrland skall kunna stoppas. I mitt eget län är tre av fyra utflyttade – kvinnor. Orsaken uppges vara att de vill ha bättre och fler möjligheter till studier och kulturellt utbyte både för egen del och – kanske främst – för sina barn, födda eller ofödda. Den lokala högskolan är där ett viktigt led i att få hela Sverige "vid liv" igen. Den är en kultur- och kunskapskälla för unga och gamla, för landsbygd och tätort.

Vi är givetvis tacksamma för att journalistutbildningen hamnat i ett utflyttningslän, en utbildning som både kvinnor och män får tillgång till. Men vi vill också betona att om det skall fungera med en högskola, behövs såväl kommunikation och kreativitet som kunskap och kultur. Kommunikationerna är ju inte de bästa när det gäller Härnösand, speciellt inte mellan Östersund och Härnösand eller mellan Östersund och Sundsvall.

Sammansättningen av högskolestyrelserna bör vidare ändras, så att företrädarna för å ena sidan lärare och studerande resp. å andra sidan allmänna intressen blir lika många. Det är naturligtvis viktigt att de direkt berörda, alltså lärare och studerande, har inflytande över sitt arbete. Det är en demokratisk rättighet.

Detta för mig in på reservation nr 5, där vi anser att omläggningen av lokalkostnadsanslag bör samordnas med de övriga anslagsomläggningarna, som genomförs år 1993/94 – inte som utbildningsutskottet föreslår 1990/91. Detta är också betydelsefullt av rättviseskäl. Det kan ju vara så att vissa högskolor har dåliga lokaler med låga hyror och därmed får anslag därefter, medan andra har bra lokaler med hög hyra och därför får högre anslag.

Det är viktigt att se över och rätta till detta innan anslagsomläggningen sker. Annars kan det som från början var menat att bli ett positivt instrument för den enskilda högskolan och för att öka möjligheten till rörlighet bli en börda i stället för en lättnad.

Jag yrkar bifall till samtliga reservationer som miljöpartiet står bakom.

Anf. 80 BENGT SILFVERSTRAND (s):

Herr talman! Den svenska högskolan hävdar sig väl i ett internationellt perspektiv. men det finns skäl att ständigt understryka betydelsen av att högskolan ges goda möjligheter att fullgöra sin roll som part i det internationella vetenskaps- och kunskapssamhället. Såväl i Sverige som i andra länder utgör forskning och högre utbildning viktiga instrument för angelägna samhällsmål.

Som bl.a. Lunds universitet understrukit har den ökade uppmärksamhet som kommit högskolan till del haft en vitaliserande effekt. Efter besparings-åren vid 80-talets början, som onekligen skapade en viss pessimism och oro inför framtiden, finns inom högskolan i dag en mer optimistisk grundsyn – allt som sagt enligt Lunds universitet. Det finns andra källor som understryker samma sak.

I verksamhetsberättelsen för 1985/86 konstaterade UHÄ att den tidigare stagnationen i anslagen till högskolan brutits. Under 1986/87 förbrukade den statliga högskolan inom UHÄ:s område totalt nästan 10 miljarder kronor, en ökning med ca 5 % jämfört med föregående år i fasta priser. I årets budgetproposition är resurstillskottet förvisso mindre. Det ligger på genomsnittet för hela statsbudgeten, dvs. ca 1 %, men är något högre vad gäller forskningen.

Högskolan befinner sig sedan drygt tio år tillbaka i en kraftig omdaning. Grunden lades i 1977 års högskolereform. Denna reform innebar att en övergripande och ändamålsinriktad styrning från riksdagens och regeringens sida kombinerades med ett ökat lokalt ansvar för verksamhetens genomförande. Reformen har följts av flera betydelsefulla förändringar på högskoleområdet. Vi har fått en lärartjänstreform, infört treåriga program för forskningen, givit ökad lokal självbestämmanderätt i organisatoriska frågor, avskaffat regionstyrelserna och förändrat högskolestyrelsernas sammansättning. I detta sammanhang bör också nämnas de nya reglerna för antagning till högskolan, som vi beslutade om vid förra riksmötet.

För att ytterligare markera kvalitetsaspekten – den var ju ett delvis genomgående tema i både Birger Hagårds och Lars Leijonborgs anföranden – är det kanske värt att understryka att den svenska universitetsutbildningen inom flera sektorer förlängts under 80-talet och därmed blivit mera internationellt konkurrenskraftig. Jag tänker då bl.a. på civilingenjörsutbildningen, som förlängdes för något år sedan. I årets budgetproposition går regeringen vidare och föreslår en förlängning av den naturvetenskapliga grundutbildningen, samtidigt som denna får nytt innehåll och ny form. Detsamma gäller som bekant för journalistutbildningen.

Och reformarbetet fortsätter. På riksdagens bord ligger ett regeringsförslag om ny ingenjörsutbildning. Genom denna öppnas bl.a. möjligheter för alla högskolor att utveckla och pröva nya utbildningar genom egna beslut, i form av lokala linjer. Värld att nämna i detta sammanhang är också den utredning om forskning vid de mindre och medelstora högskolorna som just i dagarna lagts fram av utskottets ordförande Lars Gustafsson. I denna understryks bl.a. högskolornas ansvar för att treårsplaner utarbetas för högskolornas och särskilt grundforskningens utveckling.

Den proposition om formerna för högskolepolitiken som vi nu skall ta

ställning till är ytterligare en viktig länk i en systematisk reformering av högskolan i riktning mot en klarare rollfördelning mellan å ena sidan regeringens och riksdagens styr- och kontrollfunktioner och å andra sidan de enskilda högskoleenheternas verksamhetsansvar.

Riktlinjer för högskolans nya styr- och anslagssystem har angivits i kompletteringspropositionen 1987/88:150. De nya formerna för styrningen av den statliga verksamheten syftar till att skapa bättre förutsättningar för en långsiktig och fördjupad verksamhetsanalys och planering.

För högskolans del innebär detta att tre grundprinciper bör gälla i framtiden:

1. En hög och likvärdig kvalitet inom hela högskolan för såväl grundutbildning som forskning.
2. En sammanhållen högskoleorganisation.
3. En mål- och resultatorienterad styrning av forskning och utbildning.

Genom att vi nu inför treåriga ramanslag för samtliga högskoleanslag fr.o.m. budgetåret 1990/91 möjliggörs såväl anslagssparande som anslagskredit, samtidigt som den rent administrativa arbetsbelastningen på högskolan minskar.

Vi bör då också observera att flerårsprogram redan gällt för forskningen och forskarutbildningen och att erfarenheterna från långsiktig planering på forskningsområdet torde kunna ge värdefulla impulser och rön även för grundutbildningen och lokalkostnaderna.

Varje högskoleenhet kommer fr.o.m. budgetåret 1993/94 att tilldelas ett samlat anslagsbelopp för grundläggande högskoleutbildning.

Propositionen innehåller också förslag om att omfattningen av resurser till resp. högskoleenhet för lokala och individuella linjer samt fristående kurser även i fortsättningen skall styras av regering och riksdag. Vad sedan gäller dimensioneringen av den grundläggande högskoleutbildningen föreslås att riksdagen också i fortsättningen skall fastställa antalet nybörjarplatser per högskola på varje allmän linje eller grupper av linjer. I fråga om lokala och individuella linjer samt fristående kurser föreslås att riksdagen skall fastställa antalet årsstudieplatser och ange en riktpunkt för antalet nybörjarplatser på lokala linjer för varje högskoleenhet.

Ett enigt utskott slår fast att möjligheterna till individuella val bör ökas ytterligare. Riksdagen har redan fattat beslut om att utbildningsplatserna för det stora flertalet utbildningslinjer i fortsättningen skall handhas av de enskilda högskolorna. Detta innebär också att det blir den enskilda högskoleenhetens sak att enskilt eller samlat överväga vilka förändringar som lämpligen bör göras inom det nuvarande linjesystemet för att detta bättre skall tillgodose de önskemål som krävts i flera motioner.

Enligt utskottets uppfattning bör UHÄ stimulera enheterna att genomföra översyner av de humanistiska och samhällsvetenskapliga områdena.

Medel för forskning och forskarutbildning anvisas fr.o.m. budgetåret 1993/94 fakultetsvis under ett anslag till vart och ett av universiteten resp. de högskolor som har fakultetsorganisation.

Decentraliseringen av ansvar från den centrala nivån till högskolorna föreslås nu också omfatta lokalerna. Detta sker genom att varje högskoleen-

het fr.o.m. budgetåret 1990/91 tilldelas ett anslag för lokalkostnader. Även inkomster från externfinansierad verksamhet kommer att kunna användas till lokalkostnader efter beslut inom varje högskoleenhet.

Ökade krav ställs också på universitets- och högskoleämbetet vad gäller planering, uppföljning och utvärdering och även i dess roll som tillsynsmyndighet för högskolan.

Som ett sammanfattande omdöme om förslaget om högskolans styr- och anslagssystem kan sägas att det innebär ytterligare ett steg mot decentralisering och ökat inflytande på den lokala nivån. Det torde ingen kunna förneka.

Samtidigt måste det klart och entydigt slås fast att det övergripande ansvaret för styrningen av den högre utbildningens och forskningens omfattning och inriktning måste ligga kvar hos regering och riksdag. Någon form av nationell planering är en absolut förutsättning, inte minst för att principerna om likvärdig kvalitet över hela högskolefältet skall kunna infrias.

Riksdagens revisorer har granskat kostnaderna för sex allmänna utbildningslinjer vid 24 högskoleenheter. Det kan i sammanhanget först vara intressant att notera att det anslags- och styrsystem som utbildningsutskottets moderater och folkpartister anser vara höjden av centralism av riksdagens revisorer befinner sig inom ett relativt stort mått av decentralisering. Av revisorernas betänkande framgår också att en moderat representant med anknytning till utbildningsutskottet ställt sig bakom detta omdöme om decentralisering.

Revisorernas granskning leder fram till slutsatsen att nuvarande anslagssystem samt återredovisningen till de beslutande organen inte ger en fullgod bild av de egentliga kostnaderna för utbildningen. I konsekvens härmed föreslår revisorerna att redovisningen av utbildningskostnaderna görs mera entydig och att den i huvudsak skall ske i form av kostnader per utbildningsplats.

Kostnaderna skall enligt revisorerna avse den faktiska resursförbrukningen, och antalet utbildningsplatser skall avse det antal studerande som faktiskt deltagit i utbildningen. Utskottet ställer sig enhälligt bakom revisorernas förslag och delar således uppfattningen att per capita-kostnaden vid uppföljningen anges som faktisk kostnad per utnyttjad årsstudieplats. Som ett komplement bör kostnaden per helårsprestation – dvs. studieresultatet 40 poäng per läsår – vara ett viktigt komplement.

Oppositionspartiernas kritik av regeringsförslaget är varken samlad eller särskilt stringent. När jag hörde Hagårds och Leijonborgs ganska våldsamma anlopp kunde jag ha trott att det rörde en proposition som en samlad opposition skulle skjuta sönder och samman. Vi kan konstatera att det inte föreligger något samlat borgerligt alternativ i den frågan heller. Centerpartiet ställer sig bakom förslaget, och man måste väl ändå i rättvisans namn säga att miljöpartiets och vpk:s invändningar är ganska modesta.

Moderaternas och folkpartiets huvudinvändningar kan sammanfattas i orden för litet och för sent. Vpk har invändningar på en punkt, medan miljöpartiet slutligen har reserverat sig på tre punkter.

Inte oväntat yrkar både moderaterna och folkpartiet avslag på propositionen.

nen samtidigt som båda vill fresta utredningsmaskineriet med ytterligare översyner av styr- och anslagssystemen.

Jag tyckte mig uppfatta en viss logisk kullerbytta i Hagårds känsla av plåga över att det inte har hänt någonting. Nu säger han att vi måste utreda frågan ytterligare. Med andra ord vill moderaterna förlänga den plåga de känner så starkt. Detta verkar något ologiskt, åtminstone för mig.

I moderaternas tappning skall detta ske i form av en parlamentarisk översyn. Det är inte alltid moderaterna har tilltro till att parlamentariska utredningar skall arbeta särskilt snabbt. I formfrågan svävar folkpartiet på målet. Noterbart är att moderaterna och folkpartiet inte ens i denna fråga kunnat enas om en gemensam reservation.

För det första kan vi slå fast att den utveckling av högskolans styr- och anslagssystem som vi nu skall fatta beslut om är en logisk fortsättning på en process som successivt gått mot ökad lokal frihet och decentralisering. Denna process är ingalunda slutförd med dagens beslut.

För det andra finns det få områden som blivit föremål för mera ingående genomlysning och problemanalyser. Därför yrkar jag avslag på reservationerna 1 och 2.

I reservation 3 kräver miljöpartiet en utvidgning av resurserna för lokala och individuella linjer och fristående kurser. Partiet anser att de per capita-resurser som tilldelas dessa utbildningar skall vara lika stora som de som beräknas för motsvarande utbildningar på allmänna linjer.

Utskottet delar uppfattningen att de enskilda högskolorna inte skall styras av alltför detaljerade föreskrifter vad gäller resurser för olika utbildningar. Emellertid är nämnda lokala och individuella linjer samt fristående kurser en så väsentlig del av den grundläggande utbildningen att de ekonomiska ramarna också i denna del bör läggas fast genom politiska beslut. Lämpligen sker detta genom att ett lägsta belopp anges för ändamålen inom varje högskoleenhets grundutbildningsanslag.

Jag yrkar avslag på reservation 3.

Vpk anför i reservation 4 betänkligheter mot att lokalkostnader skall kunna belasta även utbildning och forskning. Dessa farhågor torde vara betydligt överdrivna. Även i fortsättningen kommer dessa lokalkostnader att återfinnas under ett särskilt anslag separat från grundutbildnings- och fakultetsanslag. Men genom möjligheten att disponera dessa sistnämnda anslag för lokalkostnader erbjudes högskoleenheterna en större rörelsefrihet. Det trodde jag att vi alla eftersträvade.

Jag yrkar avslag på reservation 4.

Också miljöpartiet riktar kritik mot omläggningen av lokalkostnadsanslaget. I reservation 5 motiveras invändningarna med att en samordning med övriga anslagsomläggningar avsedda att träda i kraft 1993/94 skulle medge tid för nödvändigt förberedelsearbete som t.ex. anslagstekniska omläggningar samt den översyn av byggnadsstyrelsens hyresaviserings- och debiteringssystem som omnämns i propositionen. Miljöpartiet vill också ytterligare överväga byggnadsstyrelsens roll.

Herr talman! De frågor som här berörs har så grundligt penetrerats att några ytterligare utredningar och överväganden sannerligen inte behövs. Jag yrkar därför avslag på reservation nr 5.

Prot. 1988/89:91
6 april 1989

*Högskolans styr- och
anslagssystem, m.m.*

Slutligen föreslår miljöpartiet i reservation 6 en översyn av högskolestyrelsernas sammansättning syftande till att styrelserna skall kompletteras med företrädare för kulturell verksamhet, skola och social omsorg. Vidare anser miljöpartiet att sammansättningen av högskolestyrelserna bör ändras, så att representanterna för lärare, studerande och allmänna intressen blir lika många.

Med anledning av att riksdagen bara för något år sedan mot bakgrund av nya och utvidgade arbetsuppgifter för högskolorna fattade beslut om ändrad sammansättning av dessa styrelser finner vi nu ingen anledning att göra ytterligare ändringar i detta avseende. Jag yrkar därför avslag på reservation 6.

Herr talman! Jag ber avslutningsvis att få yrka bifall till utbildningsutskottets hemställan 1988/89:9 på samtliga punkter.

Anf. 81 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Herr talman! Bengt Silfverstrand framträder som en god försvarare av regeringen – och det är hans uppgift, det skall han göra.

Visst finns det positiva inslag i den svenska högskolebilden – alldeles självfallet! Mycket har varit skevt; det har kommit att rättas till.

Från oppositionens sida och från moderata samlingspartiets sida har vi kritiserat alltför korta utbildningar. Okej – den internationella ekonomutbildningen förlängdes, och civilingenjörsutbildningen har kommit att förlängas. Vi har kritiserat en sådan sak som regionstyrelserna. Okej – regionstyrelserna har avskaffats. Journalistutbildningen har vi också kritiserat, särskilt den längre utbildningsformen. Okej – den förändras.

Så visst tar regeringen lärdom av den kritik som kommer fram. Jag är helt övertygad om, eftersom man har anammat moderata samlingspartiets förslag i så många avseenden tidigare, att man så småningom – men det tar litet tid – kommer att acceptera de andra också.

Men, Bengt Silfverstrand, när vi nu kräver en parlamentarisk utredning så är det därför att så många frågor är obesvarade. Jag angav tio centrala problemkomplex där vi hade väntat oss att regeringen skulle rätta ut frågetecknen – i all synnerhet som man har haft över fyra år på sig sedan man aviserade översynen. Jag vill också understryka vad vi har påpekat i reservation 1, nämligen att detta på intet sätt försenar ikraftträdandet till 1993/94, utan borde gott och väl kunna hinnas med på en begränsad tidsrymd.

För litet och för sent – så sammanfattade Bengt Silfverstrand den kritik vi har riktat mot propositionen. Ja, det är för litet, och det är för sent. Det steg man har tagit mot decentralisering är ett fasligt kort steg, som skulle kunna varit betydligt längre.

Det är riktigt att man har tagit fasta på mycket av den kritik som har kommit fram, men det är fortfarande stora saker som återstår.

Språkutbildningen är inte tillräcklig. Häromdagen riktades stark kritik mot detta.

Man talar om en likvärdig utbildning i landet. Ja, men vi vet ju att utbildningen inte är likvärdig! Lars Gustafssons utredning visar att det inte finns förutsättningar för någon likvärdig utbildning under den närmaste

framtiden, om man inte vidtar alldeles exceptionella åtgärder för att komma till rätta med de mindre och medelstora högskolornas problem.

Vi vet att lärartjänstreformen inte har lett därhän som vi hade hoppats att den skulle göra. Vi har nu krävt forskning i tjänsten. Jag är helt övertygad om att Bengt Silfverstrand senast om fem tio år kommer att stå upp och säga: Det är riktigt, detta är någonting som vi måste genomföra.

Kort sagt: Det finns åtskilligt kvar att rätta till. Vi skall nu försöka ge tips till den socialdemokratiska regeringen, och efter nästa val får vi väl ta itu med problemen själva.

Anf. 82 LARS LEIJONBORG (fp) replik:

Herr talman! Bengt Silfverstrand inledde med att teckna en mycket ljus bild av situationen i högskolan i dag. Tyvärr måste jag säga att min verklighetsbild är att det finns ett antal inslag som är betydligt mer bekymmersamma. Bengt Silfverstrand tecknar en bild av frid och fröjd, där de reala resurserna växer år från år och optimismen spirar. De som tar kontakt med mig och de som jag träffar vid mina besök på högskolorna är betydligt mer bekymrade över verkligheten.

Ett skäl är att de känner sig ganska bundna av centrala direktiv. Det hade varit ett sätt att öka arbetsglädjen och optimismen att nu ta ett betydligt bestämdare steg mot autonomi för de olika högskoleenheterna.

För mig är detta det viktigaste argumentet, att det skulle skapa en bättre arbetsatmosfär i högskolan om man decentraliserade mer. Jag tror också att det finns ekonomiska motiv för att gå den vägen.

I den skrivelse från UHÄ som jag åberopade i mitt första inlägg framgår det att av de platser som riksdagen i sin visdom bestämmer skall inrättas blir 7 % obesatta. För, som jag skämtsamt noterade, i vårt samhällssystem är det ju omöjligt för staten att tvinga några elever att gå på de utbildningar som inrättas. Resultatet av att 7 % av platserna är obesatta är inte att man kan spara några 7 %, utan i själva verket är det bara någon enstaka promille av det vi har anslagit till dessa platser som man lyckas spara. Jag är rätt övertygad om att en förklaring till detta är att systemet är för oflexibelt: vi litar för litet på att man på den lokala nivån kan fatta beslut om en klok omfördelning av resurser.

Jag tycker att de treåriga budgetramarna är mycket bra. Vi har varit mycket noga med att klargöra att vårt avslagsyrkande beträffande propositionen icke omfattar övergången till treåriga budgetramar. I själva verket tycker jag att regeringens högskolepolitik präglas av alldeles för stor ryckighet. Att man i budgetpropositionen plötsligt föreslog att tre sektorer av högskolan utöver sedvanlig rationaliseringsverksamhet skulle dra ned ytterligare 2 % på sin verksamhet är ett exempel på sådant som skadar verksamheten och som vi förhoppningsvis kommer bort ifrån med treåriga budgetramar.

Tillsammans kan vi göra den svenska högskolan bättre. Utbildningsutskottet har i dag anvisat ytterligare över 40 milj. kr. för nästa budgetår för att högskolan skall bli bättre. Men det är också viktigt vilket beslutssystem vi har, och här hade vi kunnat komma mycket längre.

Anf. 83 EVA GOËS (mp) replik:

Herr talman! Ja, det togs ett beslut för ett år sedan om att ändra högskolornas sammansättning. Men vad är det för fel att ändra på ett beslut om det inte är bra?

Jag frågar mig: Vad är det för fel på miljöpartiets förslag att ha lika många representanter för de kategorier som är direkt berörda som allmänföreträdare?

Vad är det för fel att riksdagen uttalar att man bör söka folk från de mjuka sektorerna att ingå i styrelserna? Jag kan på ena handens fingrar räkna dem som kommer från de mjuka sektorerna, och jag har gått igenom varenda styrelse.

Vidare frågar jag mig hur UHÄ:s utvärdering och resultatredovisning skall ske. Vad bedöms? Hur mäts högskolans förändrande kraft i samhället, kreativitet, kritiskt tänkande? Jag ser en risk för att enbart genomströmningshastigheten och antalet examinationer mäts, eftersom detta kan kvantifieras, medan kvalitet och utveckling av individen kommer i skymundan.

Sedan till lokalkostnadsanslaget. Varför hasta? Vilka konsekvenser får det om man inför detta redan 1990/91? Det har ju gjorts en så grundlig utredning, så jag borde kunna få svar. Jag vet att Ingela Mårtensson också kommer att ta upp detta senare, så jag skall inte stanna för länge vid det.

Ja, det var några frågor jag har.

Anf. 84 BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:

Herr talman! Det är mycket intressant att höra de betydligt mera modesta och återhållsamma replikerna än de våldsamma anlopp som både Hagård och Leijonborg utförde i sina inledningsanföranden.

Birger Hagård sade visserligen att det skulle bli ordning och reda efter nästa val. Han antydde därmed att det då skulle vara en annan regering. Men universitet- och högskolämbetet hänvisar till det trendbrott som uppstod när det kom en socialdemokratisk regering. Man säger visserligen inte så, men det var just vid skiftet. Men efter att ha avslutat inlägget på detta halsbrytande sätt, och om vi ser på innehållet i övrigt i inlägget, sätter Hagård först och främst sin förhoppning till Lars Gustavssons utredning om likvärdig utbildning. Därefter avslutar Hagård med att hoppas att jag skall vara kvar i riksdagen fem till tio år till. Det är mycket intressant att det är tydligen socialdemokraterna som skall vara kvar.

Lars Leijonborg ställer ett antal frågor och hävdar hela tiden att det här är ett stelt och byråkratiskt system. Lärare är bundna och hela skolan är bunden. I vilka avscenden, Lars Leijonborg? Lars Leijonborg brukar i vissa sammanhang ha en något studentikos framtoning. Jag undrar varför han inte har lyssnat mer på Sveriges förenade studentkårer. De sätter ju en del frågetecken i kanten när det gäller en alltför långtgående decentralisering.

Slutligen när det gäller kopplingen mellan forskning och grundutbildning tycker jag att Lars Leijonborg står på något säkrare mark än för övrigt i inlägget. Jag kan bara konstatera att han fick svar på den frågan redan i fjol, den 13 oktober 1988, då Lennart Bodström sade:

”Ett treårsprogram för grundutbildningen kommer att föreläggas riksdag-

gen samtidigt med att ett treårsprogram för forskningen presenteras. De två delarna knyts därigenom ihop.”

Även på denna punkt har en socialdemokratisk regering tillmötesgått de seriösa krav som också moderaterna och folkpartiet då och då kan komma med.

Anf. 85 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Herr talman! Jag ber att få tacka Bengt Silfverstrand för de erkännssamma ord han kostade på sig på slutet. Det är roligt att också en officiell företrädare för socialdemokraterna kan bestyrka vad vi i övrigt kan läsa oss till, nämligen att man då och då rättar sig efter den kritik som kommer fram.

Jag vill i detta avslutande inlägg konstatera att Bengt Silfverstrand inte skall tro att man nu har löst problemen. Det finns många och svåra problem på högskolans område. Decentraliseringen är naturligtvis alltid ett besvärligt problem. På högskolans område har vi ändå möjligheter att dels se frågorna i ett internationellt perspektiv, dels på inomvetenskapliga grunder kunna ta ställning till och lösa diverse olika problem.

Det som tycks prägla socialdemokratin och den socialdemokratiska högskolepolitiken är en övertro på den nationella planeringens betydelse. Man har ju svårt att i förväg kunna veta vad som skall hända. Vi har sett många exempel på detta. När det gäller lärartätheten ställdes utskottet bara för något år sedan inför att de beräkningar som hade gjorts för lärarbehovet i framtiden var alldeles galna. Alltså fick utskottet rycka in och försöka rätta till det. När det gäller läkarutbildningen har det gått ryckigt fram och tillbaka. Detsamma gäller tandläkarutbildningen, och där finns det en utredning för närvarande. Detta är bara några exempel. Jag skulle kunna nämna många fler.

Men det stora problemet inför framtiden gäller just det internationella perspektivet. Det är där jag menar att de enskilda universiteten och högskolorna har större förutsättningar att lösa problemen än alla ämbetsverk i världen. Hela tiden finns det kontakter med andra utländska universitet och högskolor. På den vägen kan man mäta och se var man ligger någonstans i konkurrensen. Det är ett sätt som är överlägset vad ett byråkratiskt ämbetsverk någonsin kan åstadkomma. Därför är det angeläget att ge universiteten och högskolorna största möjliga autonomi. Sedan är det givet att man i vissa fall får föra fram önskemål och se till att behov kan bli tillgodosedda. Men i det stora hela finns kompetensen när det gäller högskolans framtid framför allt på högskolorna och universiteten.

Anf. 86 LARS LEIJONBORG (fp) replik:

Herr talman! Det nuvarande högskolesystemet är centraliserat bl.a. i betydelsen att det är riksdag och regering som fattar beslut om hur många platser när det gäller de allmänna utbildningslinjerna som skall inrättas på varje utbildning i landet och vilka resurser som skall stå till förfogande för lokala linjer och fristående kurser. På den punkten i propositionen föreslås inga förändringar.

I den skrivelse från UHÄ som jag flera gånger har åberopat konstaterar man i inledningen – jag har tyvärr inte med mig skrivelsen – att detta system

Prot. 1988/89:91
6 april 1989

*Högskolans styr- och
anslagssystem, m.m.*

är mycket centraliserat. I mina inlägg har jag också tagit upp ett annat exempel, nämligen att det är på den centrala nivån, riksdag och regering, som det bestäms vilken avvägning man på varje ort skall göra mellan hur mycket man skall forska och hur mycket man skall utbilda. Att Lennart Bodström sade till mig att propositionerna kommer samordnade innebär bara att riksnivån vid samma tillfälle utformar sin syn på hur verksamheterna skall bedrivas. Det innebär bibehållande av ett system där man i Stockholm bestämmer vilken avvägning man skall göra i Göteborg och på alla andra orter där dessa verksamheter bedrivs.

När jag är ute och reser får jag se många exempel på hur detta leder till ett dåligt utnyttjande av resurserna. Man anpassar sig till de regler som gäller, och det innebär att det är ett fasligt krånglande med hur man skall bokföra kostnader av olika slag för att de skall passa det anslagssystem som finns. Man vet att det mest optimala naturligtvis är att se dessa resurser tillsammans, dvs. forskningsresurserna och utbildningsresurserna. Men anslagssystemet uppmuntrar inte detta. Tvärtom uppmuntrar det till en rad konstigheter i systemet.

Bengt Silfverstrand sade att jag var mera modest i min kritik i repliken än i mitt huvudanförande. Det kan möjligen bero på att man har litet mindre tid till sitt förfogande i en replik. Jag hoppas att jag i detta inlägg varken har varit modest i min kritik eller studentikos.

Anf. 87 EVA GOËS (mp) replik:

Herr talman! Jag fick inget svar från Bengt Silfverstrand. Jag tolkar detta som att han instämmer i att det är bra att man inför en annan högskolesammansättning och i att det är ett misstag att man kan få ändra sig. Dessutom: Om man skall mäta och kvantifiera något så är det genomströmningshastigheten. Lokalkostnaderna spelar ingen roll. Man skall alltså förhastad det hela. Jag vill ha svar på de här punkterna.

Anf. 88 BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:

Herr talman! Helt kort ett svar till Eva Goës. Det är bara att studera utbildningsutskottets betänkande 1987/88:1 där utskottet tog ställning till högskolestyrelsernas sammansättning. Där står bl.a.:

”Därutöver bör också kunna komma ifråga t.ex. personer med förankring inom kulturlivet i vid mening. Utskottet vill slutligen uttala att det inte bör förekomma att företrädarna för allmänna intressen i en högskolestyrelse utses på andra grunder än dem som utskottet ovan redogjort för. För att skapa garantier för detta bör regeringen vid utscendet av ledamöter inte vara bunden att utse representanter för skilda intressegrupper som kan komma att kräva att få ett inflytande över högskolan.”

Det är alltså en ganska väl gjord avvägning också i det stycket som inte utesluter de synpunkter och den bredd som Eva Goës här har tagit upp. Svaret är redan avgivet – jag gav det faktiskt redan i min inledning.

Jag konstaterar att Birger Hagård och Lars Leijonborg inte preciserar sin kritik. Den är fortfarande allmänt svepande, dvs. inriktad mot centralism och byråkrati och mot att resurser inte utnyttjas. Nu har ni uppenbarligen inte någon mer replikrätt. Men jag slår fast, herr talman, att det inte har kommit

någon precisering. Man har inte fört fram synpunkterna och sagt vari det egentligen brister. Vi erkänner naturligtvis att det fortfarande finns brister. I högskolan som på alla samhällsområden får man gå fram stegvis. Det är det vi har gjort. Jag försökte i min inledning spegla detta genom att visa på en rad reformer som går i en och samma riktning, nämligen mot en ökad decentralisering.

Högskolorna skall precis som andra myndigheter få fleråriga ekonomiska ramar. Det måste väl ändå innebära att man får större möjligheter till att bättre och mera flexibelt utnyttja resurserna. Samtidigt skall regering och riksdag koncentrera sig på de mera övergripande frågorna om omfattning och inriktning.

Jag konstaterar ändå, herr talman, efter denna debatt, att vi fått vissa erkännanden. Jag tycker att det på det stora hela varit en nyanserad diskussion.

Jag förstår att moderaterna och folkpartisterna inte är riktigt nöjda, men det finns som sagt ingen borgerlig enighet, utan en stor uppslutning bakom detta regeringsförslag.

Tredje vice talmannen anmälde att Eva Goës, Lars Leijonborg och Birger Hagård anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 89 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Herr talman! Kenth Skårvik och jag har i motion Ub14 tagit upp två frågeställningar: dels lokala och individuella linjer samt fristående kurser, dels högskolans lokaler.

I det första fallet framhåller vi att regeringen mycket kortfattat berör de övergripande målen för utbildningen, och knappast säger något om samhällets behov av bildning. Propositionen fastslår endast att "den grundläggande högskoleutbildningen skall tillgodose både samhällets behov av kvalificerad arbetskraft och individernas efterfrågan på utbildning. De avvägningar i fråga om utbildningens omfattning och inriktning, som måste göras med hänsyn till bl.a. de begränsade samhälleliga resurserna måste ankomma på regering och riksdag". Hur detta skall gå till diskuteras inte alls.

Lars Leijonborg har i sitt anförande gett uttryck för kritik mot att man inte tar upp dessa övergripande mål. Han har också berört folkpartiets syn på hur den statliga styrningen av utbildningens innehåll bör gå till. Jag instämmer i det avsnittet.

I vår motion tar vi inte ställning till hur mycket resurser som skall anslås för lokala och individuella linjer samt fristående kurser. Däremot anser vi att de lokala universiteterna och politikerna måste skapa rejäla utrymmen för denna typ av utbildning.

Vår andra punkt gäller lokalförsörjningen. I propositionen föreslås att ett anslag för lokalkostnad för varje högskoleenhet skall införas redan fr.o.m. budgetåret 1990/91. Propositionen utgår ifrån att byggnadsstyrelsen även i fortsättningen är lokalthållare för högskolan och debiterar marknadsanpassade hyror.

Det kan ifrågasättas om hyrorna verkligen är marknadsanpassade, efter-

Prot. 1988/89:91
6 april 1989

*Planering och anslag
för totalförsvarets civila del, m.m.*

som byggnadsstyrelsen knappast utsatts för konkurrens.

När det gäller universitet och högskolor bör man enligt vår mening överväga att överföra fastigheterna till deras regi. I dag är det svårt att påverka byggnadsstyrelsens hyressättning. Även detta talar för att förslaget om anslag till lokalkostnad införs först budgetåret 1993/94.

Bengt Silfverstrand efterlyste konkreta förslag när det gäller minskad byråkrati och decentralisering. Detta är just ett sådant förslag.

Jag yrkar bifall till reservation 5.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

15 § Föredrags

försvarsutskottets betänkande

1988/89:FöU12 Planering och anslag för totalförsvarets civila del, m.m.
(prop. 1988/89:100 delvis.)

Planering och anslag för totalförsvarets civila del, m.m.

Anf. 90 BJÖRN KÖRLOF (m):

Herr talman! Talmannen angav rubriken för detta betänkande rätt, men under "m.m." döljer sig säkerhetspolitiken. Det är litet avigt att vi i riksdagen diskuterar olika delar av säkerhetspolitiken, totalförsvaret, totalförsvarets civila del och den militära delen styckevis och delt. I detta betänkande behandlar vi alltså säkerhetspolitiken och den civila delen av totalförsvaret.

Jag skall uppehålla mig främst vid de säkerhetspolitiska frågorna, eftersom moderata samlingspartiet har en reservation till betänkandet på denna punkt.

Jag vill understryka att det råder stor enighet i riksdagen om den svenska säkerhetspolitiska linjen. Det är inte den reservationen avser. Det handlar om konsekvenserna av den linje som vi i stor enighet valt.

Tage Erlander har en gång i en välfunnen formulering om vår säkerhetspolitik sagt att Sverige inte får genom sitt agerande väcka vare sig farhågor eller förväntningar om att vårt land ens under mycket starkt yttre tryck skulle överge sin säkerhetspolitiska linje.

Detta är ett viktigt konstaterande – inte vare sig farhågor eller förväntningar. Att döma av uttalanden som kommit från vår nära omvärld för inte så länge sedan, har uppenbarligen farhågor börjat väckas, inte om att vi vill överge vår linje, men att vi under starkt yttre tryck inte förmår hålla den.

Viktiga svenska principer för totalförsvarets uppbyggnad och styrka är bl.a. att hela landet skall försvaras, att vi bygger vårt försvar på allmän värnplikt, att vi har ett svenskt försvar som tillgodoses med kvalificerad materiel av en inhemsk försvarsindustri, att vi har ett omfattande civilt totalförsvar, som bygger upp olika metoder, materiel och resurser för att skydda civilbefolkningen och se till att vi blir försörjda. Alla dessa principer är välkända.

Samtidigt är det ett känt förhållande att det svenska försvaret nu under 20 år kraftigt försvagats under en tid då såväl stormakterna som våra grannländer stärkt sina försvarsorganisationer. Försvarets minskade andel av samhällets resurser sedan 1968 års försvarsbeslut motsvarar nära 80 miljarder kronor. ÖB konstaterar nu i FÖ 88 och FMI 2000 att verksamhet för nära 20 miljarder kronor har utgått ur planerna fram till 1997 jämfört med intentionerna i 1987 års försvarsbeslut.

Sverige står nu alldeles tydligt inför en mycket allvarlig försvarspolitisk kris med långsiktiga säkerhetspolitiska konsekvenser. Vår säkerhetspolitiska linje, alliansfrihet i fred syftande till neutralitet i krig, är inte en språklig formel varmed vi kan besvärja omvärlden. Den innebär uppenbara och tydliga förpliktelser för oss i hela vårt försvarspolitiska handlande. Totalförsvarets sammansättning och styrka måste stå i ett trovärdigt förhållande till de uppgifter det skall lösa. De uppgifterna bestäms av hotbilden och geografien, och vi kan lösa dessa uppgifter om vi på ett riktigt sätt tar till vara våra personella, industriella och geografiska tillgångar.

Överbefälhavarens underlag visar att en utveckling av ekonomin enligt 1987 års försvarsbeslut leder till att försvarsmakten inte trovärdigt klarar sin neutralitetsvakt, att tröskeln mot överraskande angrepp blir så låg att denna angreppsform i en krissituation kan bli alltmer tilltalande för en angripare, att försvarsmakten inte med någon rimlig grad av säkerhet kan avvärja invasion i någon del av landet, att de grundläggande principerna för den allmänna värnplikten måste omprövas. Vidare är det så att nedrustning av kvalitet och minskning av antalet krigsförband, bl. a. i armén, framtingar en nedläggning av nästan en fjärdedel av våra fredsregementen, att tillförsel av ny och modern materiel till försvarsmakten blir så krympande att svensk försvarsindustri i viktiga delar måste läggas ned och att utlandsberoendet kommer att öka.

Det visar sig också att det civila totalförsvaret tvingas till nästan fullständig omplanering av all verksamhet i mellersta och södra Sverige, och att civilbefolkningen i händelse av krig kommer att drabbas av förluster, skador och förstörelse i oförutsbar omfattning.

Herr talman! Det är klart att de samlade försvarspolitiska och säkerhetspolitiska konsekvenserna av en utveckling i den riktning som nu angivits är sådan att Sverige tar på sig ansvaret för att förtroendet för vår säkerhetspolitik rubbas.

Målet för den svenska säkerhetspolitiken har under lång tid slagits fast av riksdagen. Som jag sade, om dessa mål råder bred enighet i Sveriges riksdag. De olika element som sammantagna bygger upp Sveriges säkerhetspolitik brukar ofta betecknas som alliansfrihet i fred syftande till neutralitet i krig – en politik som skall stödjas av ett allsidigt sammansatt och starkt totalförsvaret.

Hur dessa olika element beskrivs från vår sida och hur de stöds av totalförsvarets olika komponenter är naturligtvis av grundläggande betydelse för trovärdigheten i vår säkerhetspolitik på sikt.

Målet för säkerhetspolitiken är kort uttryckt Sveriges överlevnad som en fri och självständig nation. Detta mål under de militärpolitiska förhållanden som råder och som kan förutses råda länge i vår omvärld kan bara nås med

Prot. 1988/89:91
6 april 1989

*Planering och anslag
för totalförsvarets civi-
la del, m.m.*

den uttalade avsikten att vi skall stå folkrättsligt neutrala i en konflikt mellan maktblocken.

Kan vi skapa en genuin trovärdighet i vår omvärld kring denna neutralitetsavsikt, är en viktig förutsättning för att uppnå målen med säkerhetspolitiken grundlagd. Neutralitetsavsikten måste emellertid även byggas upp på en militärpolitisk alliansfrihet. En paktanslutning inskränker nämligen en nations handlingsfrihet i sådan grad att nationen med automatik kan befinna sig i krigstillstånd utan att ha någon möjlighet att själv påverka ett sådant beslut.

Den svenska alliansfriheten, som är helt självvald och vars innebörd vi själva beslutar om, saknar varje form av folkrättslig bindning. De grundläggande funktionerna i alliansfriheten är att skapa förutsättningar för att stå utanför den militärpolitiska paktens förpliktelser och automatik och att lägga grunden för en folkrättsligt starkt krävande neutralitetsposition i händelse av konflikt mellan maktblocken.

Att inta en neutralitetsposition vid en konflikt ålägger däremot vårt land ett flertal förpliktelser enligt folkrätten. Alltför ofta undervärderas dessa förpliktelser i den svenska diskussionen. Bland de mera tydliga och omfattande åtaganden som folkrättsligt följer med en neutral stats position är kravet att staten skall kunna övervaka och kontrollera hela sitt territorium och kunna ingripa mot kränkningar eller försök att utnyttja territoriet. Redan i dessa folkrättsligt grundande krav ligger att en obeväpnad neutralitet för vår del är en orimlighet. Med hänsyn till omfattningen av vårt lands sjö-, luft- och landterritorium krävs en allsidigt sammansatt försvarsmakt som besitter sådan effektivitet, kvalitet och kvantitet att hela vårt territorium verkligen kan omfattas av en neutralitetsvakt. Enbart en trovärdig avsikt att inta neutralitet vid konflikt kräver alltså en betydande omfattning av det militära försvaret och totalförsvaret. Denna trovärdighet måste långsiktigt byggas upp och vidmakthållas under fredstid. En viktig punkt är naturligtvis att det sätt på vilket vårt land under fredstid reagerar och kan reagera på kränkningar är av avgörande betydelse för hur denna trovärdighet byggs upp långsiktigt.

Skulle vårt land trots allt bli angripet har den på alliansfrihet och neutralitet stödda politiken misslyckats. I den situationen kvarstår självfallet målet för säkerhetspolitiken, nämligen Sveriges överlevnad som en fri och självständig nation. De medel som statsledningen då måste nyttja för att nå detta mål kan vara av olika natur, men helt klart framstår vår egen militära förmåga att avvärja ett sådant angrepp och samhällets totala stryktålighet inför ett sådant angrepp som helt avgörande för att statsledningen skall kunna åstadkomma att Sverige har möjlighet att överleva som en fri och självständig nation. Under 1950- och 1960-talen hade Sverige ett totalförsvaret som utgjorde denna fast komponent i säkerhetspolitiken. De riktlinjer för utvecklingen av försvaret som moderata samlingspartiet står för syftar till att garantera att denna relativa styrka gentemot omvärlden även framgent skall kunna föreligga. Det är innebörden i den reservation som vi har avgivit på denna punkt.

Herr talman! Som jag redan har framhållit blir konsekvenserna för det civila totalförsvaret av en inriktning av det militära försvaret med nuvarande

ekonomi dramatiska. En inriktning av det militära försvaret som från början vid invasion måste gå ut på en strid över stora ytor medför drastiska omplanläggningar för snart sagt alla funktioner inom det civila totalförsvaret. Konsekvenserna för vår långsiktiga uthållighet blir också förändrade.

Det är svårt att nu ta ställning till och värdera alla dessa frågor. Vi kan bara konstatera att det ömsesidiga beroendet mellan det militära försvarets inriktning och förmåga och det civila totalförsvaret, befolkningens överlevnad, nu har ställts i blyxtbelysning.

Det är för oss moderater naturligtvis omöjligt att acceptera de långtgående konsekvenserna för det civila samhället av det militära försvarets oförmåga att freda landet. Enligt vår uppfattning behövs en mer nyanserad syn på olika konfliktförlopp än den som lades fast av 1984 års försvarskommitté. Vi kan således inte acceptera de "enhetliga" normer för totalförsvaret i dess helhet när det gäller planeringen som lades fast då. Olika delar av totalförsvaret måste möta delvis olika typer av situationer. Det är inte alls säkert att det civila totalförsvaret skall ha samma planeringsförutsättningar i den meningen som det militära. Även på den punkten har vi avgivit en reservation.

Herr talman! Det har för oss inte tett sig helt meningsfullt att lägga fram en totalt ny ram för det civila totalförsvaret inför det försvarsbeslut som vi nu skall fatta. Vi konstaterar att det finns brister på olika områden, och vi har i vårt förslag räknat upp den civila totalförsvarsramen med ungefär 21 milj. kr. Det innebär att de mest väsentliga av ÖCB:s bedömningar om vad som behövs nu kan tillgodoses. Även på den punkten föreligger reservationer ifrån vår sida. Dessa frågor måste naturligtvis få en långsiktig och trovärdig lösning i nästa försvarsbeslut.

Med det anförda, herr talman, yrkar jag bifall till de moderata reservationerna i föreliggande betänkande.

Anf. 91 GUNHILD BOLANDER (c):

Herr talman! De nordiska länderna har som gemensamt mål att åstadkomma stabilitet och avspänning i norra Europa, även om vi valt olika säkerhetspolitiska lösningar. Denna gemensamma strävan har varit framgångsrik. Sveriges neutralitetspolitik måste därför fullföljas med fasthet och konsekvens.

Nordeuropa är ett strategiskt viktigt område. Vi kan tyvärr också konstatera ökad militär aktivitet i Östersjön. Ubåtskränkningarna fortsätter i betydande omfattning. Det är allvarligt och oacceptabelt.

Centern medverkade under 1988 till att förstärka resurserna till ubåtsbevakning och incidentberedskap. Vi har i partipolitisk enighet medverkat till uppstramning av IFKN-förordningen om bestämmelser för ingripande mot främmande ubåtar.

Vi måste ha kraft att vid varje läge hävda vår integritet. Omvärlden måste ha klart för sig, att vi både har vilja och förmåga att hävda vår neutralitetspolitik. Den svenska neutralitetspolitiken är den främsta garanten för vår fred och vårt oberoende. Den bästa förutsättningen för att uppnå trovärdighet är om vi kan visa omvärlden att Sveriges folk och de politiska partierna står enade kring värnet av vårt lands oavhängighet och frihet.

Jag vill gärna hoppas att enigheten kring vår säkerhetspolitik skall bli

Prot. 1988/89:91
6 april 1989

*Planering och anslag
för totalförsvarets civila del, m.m.*

bestående. Dock kan man hos några partier skönja en viss vilja att skilja ut sig i form av reservationer till nu föreliggande betänkande. Jag räknar ändå med att försvarskommittén i sitt arbete inför 1991 års beslut lägger fram förslag som kan omfattas av alla partier. så att den långsiktiga stabiliserande och fredsbevarande roll det svenska försvaret spelar för vår säkerhetspolitik och för omvärldens trovärdighet gentemot vårt land kan bibehållas.

I nu föreliggande betänkande behandlas förutom säkerhetspolitiken också den fortsatta utvecklingen av totalförsvarets civila del.

Samhällets sårbarhet ökar ständigt både tekniskt och organisatoriskt. Det växer fram en hotbild som bl.a. rymmer ett ökat intresse att störa sådana samhällsfunktioner som är av betydelse för säkerheten. Utvecklingen talar för att stormakternas förmåga att genomföra angrepp med kort förvarning ökar. ÖB skriver bl.a. i FMI 2000: "Möjligheterna att utveckla biologiska stridsmedel för förtäckt användning har ökat med gentekniken."

Beroendet mellan civila och militära delar av totalförsvaret blir alltmer påtagligt och kräver ökad uppmärksamhet. Förändringar i samhället görs för att öka den fredstida effektiviteten, men samtidigt minskar de förmågan att motstå störningar av olika slag som kan vara aktuella i kris eller krig.

Samhällets strukturförändringar, med koncentration av befolkning och verksamhet till vissa områden och avfolkning av andra, ökar i många avseenden sårbarhet och känslighet. Störningar, även enstaka sådana, kan få allvarliga konsekvenser för hela samhället. Ett typiskt exempel på sådan sårbarhet är vårt ökade elberoende. Närmare hälften av Sveriges befolkning bor i de tre storstadsområdena. En lång rad livsviktiga funktioner för hela landet finns samlade där. Det är därför viktigt att beredskapshänsyn skall beaktas redan under förutsättningar som gäller i fredstid.

Vi menar också att fredskriserna är undervärderade i dagens planering. Sårbarhetsproblem i samhället har det gemensamt med miljöfrågorna att de är mycket lättare att bemästra om man tar hänsyn till dem från början. I dag bygger vi in sårbarheten i samhället i stället för att skapa flexibla och hållbara system. Det finns i dag en betydande oro för detta.

Myndigheten för civil beredskap, ÖCB, har ansvaret för planering i kris- och krigstid. Det finns ingen lagstiftning som möjliggör för exempelvis myndigheter att ålägga kommuner att vidta vissa åtgärder. Statliga bidrag kan utgå för beredskapsåtgärder om det är förenat med krigsnytta, men inte för fredsnytta.

Genom att beredskapshänsyn beaktas i den normala, fredstida samhällsutvecklingen kan beredskapen tillgodoseas på samhällsekonomiskt billigast sätt, vilket innebär att man skapar ett stabilt och uthålligt samhälle. Beredskapshänsyn måste därför bli en naturlig del av samhällplaneringen.

Kommunernas faktiska roll måste ytterligare stärkas i civilförsvaret. Kommunerna har genomfört en beredskapsplanering, och i samarbete mellan ÖCB, FOA och Kommunförbundet har en försöksverksamhet genomförts med riskanalys av kommunernas verksamhet för såväl freds- som krigsrisk.

Vi anser att försöksverksamheten med kommunal riskanalys nu bör genomföras i samtliga kommuner.

Regeringen aviserar i budgetpropositionen att en översyn skall göras av

samtliga statliga verk. Vi anser att man i denna översyn skall göra en genomgång av hur beredskapshänsynen i samhällsplaneringen fungerar inom verkets arbetsområde och hur den kan effektiviseras.

Utskottets majoritet har inte visat någon förståelse för vårt krav, men vi anser att detta är ett utomordentligt tillfälle att få en kartläggning av just hur man hanterar beredskapshänsynen.

En försvarskommitté är sedan i december i arbete. Vi anser, bl.a. utifrån vad ÖB har anfört i FMI 2000, att det är viktigt att en särskild parlamentarisk sårbarhetsutredning får till uppgift att utreda sårbarheten i samhället. I det sammanhanget bör prövas vilka åtgärder som bör vidtas för att skapa en uthållig utveckling. Utredningen bör också studera behovet av lagstiftning och bidrag.

När nu utskottsmajoriteten avstyrkt vårt förslag om en sårbarhetsutredning, vill jag fråga främst socialdemokraterna hur de tänker ge sårbarhetsfrågorna den plats i totalförsvaret de förtjänar.

Energisystemets uppbyggnad och inriktning påverkar på ett avgörande sätt samhällsutvecklingen.

Vi har i annat sammanhang föreslagit en omläggning av energipolitiken utifrån ett decentralistiskt synsätt, för hushållning med tillgängliga resurser och övergång till förnybara inhemska energikällor. Regeringen måste visa att den är beredd att ge stöd för detta och inte bara föra ett fagert tal.

När det gäller beredskapen i fråga om livsmedel fastslogs i det jordbrukspolitiska beslutet från 1985, att minimibehovet av livsmedel måste kunna tillgodoses med hög säkerhet även vid långvariga kriser. I beslutet förutsattes en treårig planeringshorisont för en omställning av jordbruket, så att det därefter kan klara sig med enbart inhemska resurser.

I det försvarspolitiska beslutet 1987, det berömda, som havererade alldeles efter start, var livsmedelsförsörjningen av underordnad betydelse. 1987 års försvarsbeslut innebär i grunden att någon långsiktig försörjningsförmåga inte längre kommer att finnas. Det pågår en omställningsprocess inom det fredstida jordbruket med en neddragning av antalet nötkreatur, speciellt mjölkkor. Därmed minskar en viktig proteinbas i kriskosten. Anslagen till krislagring räcker inte till att klara ens den låga nivå som förutsattes i försvarsbeslutet.

Jordbruket är i dag beroende av import av viktiga varor: maskiner, reservdelar, drivmedel och andra s.k. insatsvaror. Alternativ odling innebär en minskad sårbarhet. Åkermarken framstår som en trygghetsfaktor som blir allt viktigare, ju sämre beredskap vi har när det gäller lager och egen produktion av insatsmedel som protein och ammoniak. Den åkerareal vi har måste vi därför vara rädda om. Det senaste försvarsbeslutet ger tyvärr inget stöd för en sådan ambition.

Storstadslän som Stockholm och Göteborgs och Bohus län har en självförsörjningsgrad kring 20 %.

Försörjningen av övre Norrland utgör också ett speciellt problem. Redan i fredstid behövs kontinuerlig daglig tillförsel motsvarande 50 långtradar per dygn.

I det jordbrukspolitiska beslutet 1985 betonades vikten av en geografiskt väl differentierad jordbruksproduktion för att kunna trygga försörjningsbe-

redskapen. Vi kan nu se hur den socialdemokratiska jordbrukspolitiken styrt åt motsatt håll.

Ett annat hot är att radioaktivt nedfall kan slå ut en del områden för livsmedelsproduktion. Tjernobyloolyckans konsekvenser visar att spridningen av det radioaktiva nedfallet kan få omfattande effekter. Miljöhoten genom försurning och klimatpåverkan samt annan storskalig miljöförstörelse kan också påverka ekosystemets produktionsförmåga.

Vattenförsörjningen tenderar att bli ett allt större problem i takt med koncentrationen. Trots att vatten är vårt viktigaste livsmedel är kontrollen bristfällig. Den är splittrad och vattensystemen är sårbara. Centerpartiet har under flera år krävt en systematisk genomgång av vattensystemen och att statliga bidrag skall utgå för förnyelse av va-nätet. De studier som hittills genomförts i Malmö, Göteborg och Storstockholm visar på allvarliga sårbarhetsproblem. Bl.a. mot denna bakgrund bör vattenförsörjningsområdet i sin helhet bli föremål för analyser och studier.

Den ökade datoranvändningen skapar nya former av sårbarhet. Allt fler system i vårt samhälle är beroende av datorer för att alls fungera. Datasystemen är utsatta för en rad hot i kris- och krigssituationer. Det är nödvändigt att alternativa system behålls och byggs upp inom för samhället väsentliga områden.

Det ökande beroendet av omvärlden har ett försvarspolitiskt pris. En god försörjningsberedskap är en förutsättning för ett väl fungerande totalförsvaret. Kostnaden för detta är att se som en försäkringspremie.

S- och fp-majoritetens planeringsförutsättningar i 1987 års beslut innebar förändringar som vi inte kunde acceptera. Ett synsätt där man lägger fast hur långt ett krigsskede kan vara för att det skall stämma med den ekonomiska ram man är beredd att sätta, tycker vi är ett cyniskt resonemang som leder till att det blir möjligt att sälja ut fredskrislager, banta ner vårt ekonomiska försvar och allmänt reducera vår uthållighet. Detta menar vi är ett betydande risktagande.

Centerpartiet föreslog till förra årets riksmöte att ÖCB skulle få i uppdrag att särskilt utreda sårbarheten i storstäderna. Riksdagen avslög förslaget. Trots detta gick ÖCB till regeringen och bad att få genomföra en sådan studie. ÖCB har nu påbörjat sitt arbete, och det är viktigt att detta fullföljs så att beredskapshänsynen inarbetas i samhällsplaneringen. Detta arbete borde ha så offentlig karaktär som det är möjligt av säkerhetsskäl. Det är också viktigt att övningar genomförs, så att man får testa hur beredskapsplaneringen fungerar i förhållanden som är jämförbara med kristider.

När det gäller planeringsramen för den civila delen har vi från centern föreslagit en uppräknig med 96 miljoner utöver propositionens förslag till beredskapslagring av exempelvis kvävegödsel och industriella åtgärder. Därför finns det ingen anledning för oss att stödja moderatreservationen nr 19.

Vi har dessutom föreslagit en omfördelning av medelsanvisningen inom ramen, så att de 4 miljoner som regeringen anvisat till ÖCB, utöver vad överstyrelsen anmält behov av, i stället fördelas med 3 miljoner till de frivilliga försvarsorganisationerna över anslaget B 8 i tionde huvudtiteln. Återstående 1 miljon förs till anslaget G 1 för ÖCB att användas för

samhällets ADB-säkerhet, uppgifter som riksdagen ålagt ÖCB, som regeringen inte varit beredd att ge pengar till. Denna omfördelning har accepterats av övriga partier i utskottet. Centerpartiets yrkanden har i detta sammanhang vunnit bifall, vilket inte minst är till glädje för frivilligorganisationerna, vilka vi anser fyller viktiga uppgifter.

Herr talman! Med det anförda vill jag härmed yrka bifall till samtliga centerreservationer i detta betänkande.

Anf. 92 JAN JENNEHAG (vpk):

Herr talman! Svenska folket och samtliga ledamöter i denna kammare, även om de just nu inte är så många, är överens om att Sverige skall bevara sitt oberoende. Vad innebär då detta oberoende, och vad är det som hotar oberoendet? Vilka av hoten är militära och vilka är handelspolitiska, eller finns det andra typer av hot? Vilka av de militära hoten skall mötas med militära medel, och vilka bör mötas med andra medel? Hur påverkar vi hoten i vår omvärld? Sker det med egna rustningar eller med andra medel? Är den utveckling som vi under senare år har kunnat se i Europa, och i förlängningen förhoppningsvis kommer att se även i andra delar av världen, något tillfälligt eller något som för första gången sedan andra världskriget tyder på en radikalt förändrad bild, och en ny och hoppfull situation? Vad kan vi i så fall göra för att understödja den utvecklingen och för att undanröja hot i stället för att söka medel enbart för att möta dem?

Jag menar att det som händer i Centraleuropa, det som händer på initiativ av Sovjetunionen när det gäller nedrustning, är hoppfulla tecken, tecken som vi bör ta till vara och som vi bör understödja. Vi bör på alla sätt visa att detta är en utveckling som vi önskar och vill gynna. Mot den bakgrunden är minskningen av den svenska krigsmaktens slagkraft, som Björn Körlof fann beklaglig, kanske inte beklaglig utan helt i linje med vad vi önskar av den internationella utvecklingen.

Det svenska totalförsvaret har alltså behov av en balans som vi i andra sammanhang eftersträvar inom det militära försvaret. Arméns, marinens och flygvapnets kraft skall vara i balans. Det gäller naturligtvis också det militära försvarets del av totalförsvaret.

Den säkerhetspolitik och den säkerhetspolitiska analys som vi grundar utformningen av vårt totalförsvaret på bygger naturligtvis till stor del på historisk tradition, på schabloner och på det som vi kan kalla beroendet av militärindustrin. En utvecklad industrination som Sverige har naturligtvis behov av utvecklingsprojekt för att kunna fortsätta att vara en utvecklad nation. Militärindustrin fyller i varje utvecklad industristat funktionen av att förse samhället med kvalificerade forskningsuppgifter. Den skall vara politiskt accepterad för att mycket pengar skall kunna pumpas in i den. Det finns knappast några civila utvecklingsprojekt, som t.ex. JAS-projektet, av motsvarande kvalificerade karaktär. Det finns inte ett område inom metallurgin, hydrauliken, elektroniken, osv. som inte finner en tillämpning i ett sådant kvalificerat projekt. Säkerhetspolitiken måste alltså ta till vara de tecken till avspänning som finns och gynna och understödja dem. Det är endast på detta sätt som vi på sikt undanröjer hot.

Till propositionen om totalförsvarets civila del har det väckts en del

motioner i fråga om detta, bl.a. en alldeles utmärkt socialdemokratisk motion av Hans Göran Franck m.fl. Även miljöpartiet och vpk väckte motioner i fråga om detta, vilka ligger till grund för reservation 3 som är fogad till detta betänkande och som jag yrkar bifall till.

Gunhild Bolander uppehöll sig en hel del kring en beskrivning av det sårbara samhället. Den beskrivningen kan jag instämma i. Det är inte bara Sverige som är sårbart utan det gäller alla utvecklade industrinationer. Och det är precis som Gunhild Bolander sade, nämligen att det är när man bygger strukturer som man kan göra dem mindre sårbara, inte efteråt. Det har också betydelse hur man hanterar möjligheterna att göra verksamheter och delar av landet oberoende och självständiga – energisystemen och livsmedelsproduktionen, precis som Gunhild Bolander sade.

Sverige är en liten nation men till ytan stor. Det finns alltså möjlighet och behov av en decentraliserad organisation av vårt samhällsliv, av vår industriproduktion och av vår livsmedelsproduktion. Den del av det vi kallar civilförsvaret och som får anslag via riksdagen är högst försumbar i detta perspektiv. Det är den totala uppbyggnaden av vårt samhälle det handlar om. Vi bör i 1988 års försvarsutredning mycket noga överväga inriktningen av totalförsvaret. Gunhild Bolander och centern föreslår en ny sårbarhetsutredning. Mot bakgrund av vad vi faktiskt skall syssla med i försvarskommittén tycker jag inte att en sådan behövs.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall även till reservation 8.

Anf. 93 PAUL CISZUK (mp):

Herr talman! Vi skall nu ta ställning till ett betänkande som handlar om planering och anslag för totalförsvarets civila del. Som vi från miljöpartiet många gånger framhållit är denna del värd de mest omsorgsfulla tankar, men inte bara tankar utan också konkreta åtgärder. En del kostar skattepengar, och det är viktigt att vi lägger dessa där de gör bäst nytta. I är erbjuds riksdagen att lägga 31 miljarder på de militära försvarsåtgärderna, dvs. krigsmakten, medan den föreslås lägga 1,7 miljarder, dvs. ungefär 5 % av försvarskostnaderna, på de civila åtgärderna. Vi menar att den fördelningen är mycket sned. Varför?

Det är logiskt att börja med säkerhetspolitiken och hotbilden, vilket görs i betänkandet. Hotbilden förändras. Det allt överskuggande hotet mot vårt samhälles fortbestånd kommer i dag från den förstörelse av luft, vatten och mark som pågår och som ger sig till känna genom växthuseffekter, ozonhål, markförsurning, skogsdöd, säldöd och cancer hos människor. Insikten om detta sprider sig – kanske har den rent av spritt sig till stormakternas beslutsfattare. De börjar inse att resurshushållning och miljöriktig teknik måste prioriteras framför stridsvagnar och missiler.

Hänger vi med i hotbilsbedömningen? Visst finns resurserna i allt väsentligt kvar hos stormakterna för att vid en konflikt militärt invadera Sverige, och vi i Sverige tvingas definitivt alltjämt att hålla en krigsmakt som vårt yttersta försvar. Men, återigen, kan det vara en rimlig fördelning med 5 % till civila försvarsåtgärder och 95 % till krigsmakten?

Även den militära hotbilden har förändrats. Det civila samhällets sårbarhet har ökat drastiskt genom att vi gått över till storskaliga system för

livsmedel, värme, elström och data. Systemen kan slås ut med små militära insatser, och våra brigader kan inte mobilisera och verka i ett samhälle där basförsörjningen har kollapsat. Därtill har vi blivit oerhört känsliga för ekonomisk utpressning. Vi får t.ex. anpassa oss till amerikansk utrikespolitik därför att vi behöver datorer. Värst av allt är kanske att vi minerat våra kustområden i Ringhals, Barsebäck, Oskarshamn och Forsmark med atomminor som en fiende lätt kan använda i utpressningssyfte. Det stora militära hotet mot vårt rikaste landskap kommer inte från stridsvagnar på andra sidan Östersjön utan från det plutonium, det cesium och det strontium som ständigt finns i Barsebäck och relativt lätt kan läggas ut över sydvästra Skånes människor och jordbruksbygder.

Jag har på flera sätt förstått att det är opassande att tala om kärnkraftens sårbarhet, men för övrigt kan man konstatera att insikten om samhällets sårbarhet finns hos alla partier. I regeringens proposition talas om den, moderaterna motionerar om elsystemets sårbarhet och centerpartiet har en utförlig och välskrivna motion i ämnet. Men vad föreslår man för åtgärder?

Regeringens linje synes vara att skynda långsamt. Det största oppositionspartiet pläderar för mera pengar till de militära delarna med hänvisning till alla militära resurser i öster men kanske även med tanke på vår sårbarhet och ubåtskränkningar, TIR-bilar och Spetzsnasförband. Det är naturligtvis en metod att göra så att om sårbarheten ökar så lägger vi på mera militära resurser för avskräckning och skydd.

Miljöpartiet de gröna vill föreslå en annan metod. Låt oss bygga ett samhälle som är mera robust och lättare att försvara. Vi ser den möjligheten i ett ekologiskt anpassat samhälle. En övergång till förnybara energikällor, ekologiskt lantbruk och god hushållning ger ett samhälle som avvärjer de stora och verkliga miljöhoten. Samtidigt blir det ett samhälle som även är mycket lättare att försvara mot fientliga militära företag än dagens Sverige genom att vi får befolkning och näringsliv mera utspritt över hela landet. Vi får då också en realistisk möjlighet att i grunden minska på militära kostnader, även om deras storlek naturligtvis även beror på den internationella hotbilden.

Alltså föreslår vi en metod att försvara vårt samhälles fortbestånd som vi vet är nödvändig med tanke på miljöhoten och som på köpet ger oss en realistisk möjlighet att skydda vårt land mot krig och fientlig invasion. Ett land som är svårt att ockupera avskräcker en eventuell angripelse.

Totalförsvaret fordrar då faktiskt omtanke på nästan alla samhällsområden, något som vi gett uttryck för i vår partimotion Fö210. Tyvärr har genom riksdagens beslut flertalet av våra konkreta yrkanden beträffande sårbarhet remitterats till andra utskott – de återfinns nu i ett särskilt yttrande. Jag kan bara hoppas att näringsutskott, jordbruksutskott, bostadsutskott och utrikesutskott skall vara lyhörda för försvarsaspekterna.

Jag vill säga något mera om olika reservationer till betänkandet. Jag kan dela den moderata tanken i reservation 1 beträffande säkerhetspolitikens grunder, att vi har fått en succésviv försvagning av det svenska försvaret, men jag menar att det beror på den ökade sårbarheten i det civila samhället. Åtgärderna bör sättas in där i stället för i utökad krigsmakt. Vi önskar givetvis som andra en bred enighet om ett trovärdigt försvar. Vi kommer att

Prot. 1988/89:91
6 april 1989

*Planering och anslag
för totalförsvarets civi-
la del, m.m.*

avstå vid omröstningen om denna reservation.

Beträffande mom. 3 yrkar jag bifall till reservation 2. Mycket är otillfredsställande vad gäller främmande undervattensverksamhet vid våra kuster: vi har inte fått stopp på den, vi har inte kunnat artbestämma den, och uttalanden har gjorts i massmedia som skadar vår neutralitetspolitik. När vi inte lyckas med egna medel kan det vara värt att pröva internationell hjälp, inte av något block men väl av Haagdomstolen eller FN.

Beträffande mom. 5 yrkar jag bifall till reservation 3, som var föranledd av motioner från socialdemokrater, vpk och miljöpartiet. Frågan om hur stort det militära hotet mot oss egentligen är och vilka krigsrisker som kan finnas engagerar naturligt nog väldigt många människor. Militär och utrikespolitisk sakkunskap finns förvisso inom departement och staber, men nog skulle det vara mycket värdefullt om fredsörelsen fick förtroendet och ekonomisk möjlighet att med hjälp av freds- och konfliktforskare göra en parallell utredning, en utredning som fick mera tyngd än enstaka föredrag, debattartiklar och seminarierapporter.

I moment 6 har vi att ta ställning till hur långa krigs- och avspärrningsperioder vi skall planera för. 1987 års beslut innebär planering för ett år med minskad import och några månaders krigstillstånd, men det anser vi inom miljöpartiet helt otillräckligt. Visst skall detta utredas nu av den sittande försvarskommittén, men vi anser att nuvarande situation är oförsvarlig. Jag yrkar därför bifall till reservation 5, där man föreslår att vår beredskap byggs upp med tanke på en treårig krigs- och avspärrningsperiod.

Sedan finns det tre reservationer angående samhällets sårbarhet. Som framgår av ett särskilt yttrande kommer miljöpartiets förslag upp i annat sammanhang. I föreliggande betänkande yrkar jag bifall till reservation 8 från vpk, och i andra hand reservation 7 från centern. Vidare yrkar jag bifall till centerreservationerna 15, 16 och 17.

När det gäller planeringsramarna för den verksamhet som budgeteras över i huvudsak ÖCB och räddningsverket bör det ske en rejäl uppräknig. Vi föreslår 390 miljoner för kommande budgetår, plus ytterligare 300 miljoner i en annan motion, för landsbygdsutveckling av ur försvarssynpunkt hög angelägenhetsgrad.

Utbyggnaden av befolkningsskyddet – skyddsrummen – måste skyndas på. Hemskyddsverksamheten i Civilförsvarsförbundets regi bör få ytterligare medel. Beredskapshänsyn i samhällsplaneringen måste stödjas ekonomiskt, inte bara den kommunaltekniska. Vi föreslår att 80 miljoner avsätts för att ÖCB skall kunna göra akuta insatser exempelvis inom livsmedelsförädlingen för att främja en försvarbar struktur. Det skall inte vara så att mejerier försvinner i Enköping och Eskilstuna utan att beredskapshänsyn tas. Jag yrkar bifall till reservationerna 11 och 14 som gäller uppräknig av ramen för de civila försvarsmyndigheterna.

I ett flertal motioner från olika partier föreslås åtgärder mot miljöfarliga transporter till lands och sjöss. Utskottet understryker vikten av åtgärder men avstyrker motionerna med hänvisning till fjolårets behandling av ärendet. Därmed kan man i år låta sig nöjas med förhoppningen att rejäla förslag till åtgärder snart kommer från berörda myndigheter, exempelvis sjöfartsverket.

Så hälsar jag med tillfredsställelse att vår motion och en liknande socialdemokratisk motion om en stående svensk styrka för internationell räddningstjänst redan blivit rätt väl tillgodosedda genom att räddningsverket nyligen fick ett utredningsuppdrag. Saken borde ligga rätt väl till efter erfarenheterna från Armenien och med tanke på arméns kommande omorganisation.

Till sist, herr talman! Sverige kan försvaras om vi får ett samhällsbygge som är försvarbart ur ekologisk synpunkt och samtidigt blir mera resistent mot militära angrepp. Låt oss börja flytta resurser från JAS-projektet till robusta och trovärdiga försörjningssystem.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 94 ROLAND BRÄNNSTRÖM (s):

Herr talman! Vi behandlar nu försvarsutskottets betänkande 12 som berör en begränsad del av totalförsvaret, nämligen den civila delen. Detta till trots har ett stort antal reservationer fogats till betänkandet. Två av dessa hör enligt min mening mera hemma under frågor som rör det militära försvaret och dess utveckling i framtiden. Jag avser då den moderata reservationen 1 om säkerhetspolitikens grunder och reservation 2 av miljöpartiet som gäller granskning av bevis angående ubåtskränkningar. Utöver behandlingen av dessa reservationer kommer jag att redovisa utskottsmajoritetens syn på de frågor som föranlett reservationerna 3, 4 och 5. Resterande delar av betänkandet kommer för vår del att behandlas av Iréne Vestlund.

Bakom utskottets skrivning står en bred majoritet. Inte i något fall har oppositionen samlat mer än tre av utskottets 17 ledamöter bakom samma reservationer. Det är ett bevis så gott som något att inriktningen av regeringens politik har ett brett stöd och ger garantier för stabilitet i planeringen av det civila försvarets fortsatta utveckling. Samma breda stöd finns för svensk säkerhetspolitik, men trots detta har moderaterna ansett sig tvungna att markera en annan mening under avsnittet som handlar om säkerhetspolitiken. Detta är anmärkningsvärt med tanke på att vårt senaste försvarsbeslut i fråga om de säkerhetspolitiska grunderna utgick ifrån 1984 års försvarskommittés säkerhetspolitiska rapport, som framlades under politisk enighet.

I denna säkerhetspolitiska rapport redovisades en inträngande analys bl.a. av de strategiska förhållandena i Sveriges närområde, varvid inte minst de militärstrategiska relationerna mellan nord- och centraleuropeiska områden belystes i olika avseenden. I direktiven för 1988 års försvarskommitté hänvisas till den förra försvarskommitténs arbete med dessa frågor såsom i allt väsentligt giltigt som underlag för nästa försvarsbeslut. Enligt direktiven bör 1988 års försvarskommitté "granska den tidigare analysen och med utgångspunkt i denna ta hänsyn till sådana förändringar i säkerhetspolitiskt, militärstrategiskt, försörjningsmässigt, tekniskt eller annat avseende som kan förutses få konsekvenser för vår framtida säkerhet".

1988 års försvarskommitté ges alltså i regeringens direktiv uppdraget att vidareutveckla den föregående kommitténs analyser och slutsatser. Av dessa

Prot. 1988/89:91
6 april 1989

*Planering och anslag
för totalförsvarets civila del, m.m.*

skäl finns det enligt utskottets mening ingen anledning för riksdagen att göra ett uttalande av det slag som yrkas i motionen Fö204 och reservation 1. Yrkandet bör således avslås.

Herr talman! I en motion från miljöpartiet tas frågan om svenskt agerande med anledning av ubåtskränkningarna upp. Motionen följs upp i en reservation.

Här konstateras att frågan om undervattenskränkningarna och andra kränkningarna av svenskt territorium är av grundläggande och vital betydelse för Sveriges samlade säkerhetspolitik. Vår förmåga att i fredstid avhålla främmande makter från att kränka Sveriges territoriella integritet har uppenbart en avgörande betydelse för tilltron i omvärlden till vår vilja och förmåga att fullfölja vår neutralitetspolitik vid kris och krig i vår omvärld. Av avgörande betydelse för vår säkerhetspolitik är, så som fastslagits av regering och riksdag vid flera tillfällen, att vi förbehåller oss rätten att själva utforma dess mål och medel. Vår samlade säkerhetspolitik förutsätter också att vi förbehåller oss rätten att själva bedöma faktiska och möjliga hot och själva göra den lämpliga avvägningen mellan säkerhetspolitikens olika instrument. Härvid är, som nämnts i det föregående, den breda enighet som finns i vårt land i sig en betydande säkerhetspolitisk tillgång. Denna enighet omfattar de konstateranden som gjorts av regering och riksdag vid olika tillfällen på grundval av överbefälhavarens rapportering om förekomsten av kränkningarna av Sveriges territoriella integritet.

Utskottet anser mot denna bakgrund att det vore olämpligt och i strid med grunderna för den svenska säkerhetspolitiken att såsom motionärerna yrkar överlämna underlaget för svenska uttalanden och åtgärder rörande undervattenskränkningarna under 1980-talet till internationell granskning och skiljedom. Det är en självklarhet att för svensk säkerhet viktiga frågor inte kan avgöras av utländska instanser. Det är likaledes en självklarhet att misstänkt säkerhetshotande företeelser måste tillmätas vikt inom ramen för beredningsplaneringen. Utskottet anser följaktligen att riksdagen bör avslå samtliga yrkanden i motion Fö205 och i reservation nr 2.

I ett antal motioner berörs frågor om säkerhetspolitiskt underlag för 1988 års försvarskommitté inför nästa försvarsbeslut. Det finns, menar motionärerna, stora behov av att bedriva studier i frågor rörande avspänningen, beroenden och Sveriges position i det globala samfundet, m.m., för att vi med ny kunskap som underlag skall kunna utforma en ny och bättre svensk försvarspolitik.

För att bidra till detta bör utöver militären även oberoende forskare, institutioner i Sverige och utomlands, politiker och andra delta. Motionärerna föreslår riksdagen att besluta att ge den arbetande försvarskommittén i uppdrag att utföra sådana säkerhetspolitiska studier och verka för ett sådant allsidigt sammansatt säkerhetspolitiskt underlag och beslut.

Genom försvarskommitténs arbete säkerställs ett parlamentariskt inflytande över hela förberedelseprocessen inför ett sådant beslut.

Till försvarskommitténs förfogande står civil och militär expertis från departement och myndigheter, och det står kommittén fritt att härutöver inhämta all den information och det underlag den bedömer som erforderlig. I direktiven för sittande försvarskommitté förutsätts att kommitténs förslag

avseende säkerhetspolitikens grunder och inriktningen av totalförsvarets fortsatta utveckling kommer att undergå en bred remissbehandling. Kommittén kommer dessutom, enligt vad utskottet erfarit, att i likhet med tidigare försvarskommittéer inhjuda oberoende forskare och experter att vid ett särskilt seminarium inför kommittén redovisa sin syn på olika säkerhetspolitiska frågor, varefter bidragen kommer att utges i bokform. Dessa olika förhållanden och åtgärder torde enligt utskottets mening motsvara även mycket högt ställda krav på brett och förutsättningslöst säkerhetspolitiskt underlag för försvarskommitténs förslag i olika skeden och inför riksdagens slutliga ställningstagande till ett nytt försvarsbeslut.

Berörda motioner och reservation 3 bör med hänsyn till det anförda avslås.

Med anledning av reservationerna 4 och 5 av moderata samlingspartiet resp. miljöpartiet vill jag erinra om att riksdagen två gånger tidigare på förslag av utskottet avslagit framförda motionsförslag om en omprövning av de i det senaste försvarsbeslutet fastlagda planeringsförutsättningarna rörande krisers och krigs varaktighet och karaktär och därmed sammanhängande importantaganden. Utöver de skäl som då angavs mot en sådan omprövning under löpande försvarsbeslutsperiod har sedan dess tillkommit att 1988 års försvarskommitté nyligen påbörjat sitt arbete. I kommitténs uppgifter ingår bl. a. att ange planeringsmålen för beredskapen inom det civila totalförsvaret och dess olika funktioner.

Även nu bör riksdagen med hänvisning till det anförda avslå reservationerna.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag slutligen bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Anf. 95 BJÖRN KÖRLOF (m) replik:

Herr talman! För att det inte skall råda något tvivel eller kvarstå någon missuppfattning om vad den moderata reservationen nr 1 angående säkerhetspolitiken handlar om vill jag gärna säga följande.

Roland Brännström beskrev framför allt den säkerhetspolitiska utvecklingen i omvärlden. Det är riktigt som Roland Brännström säger att den tidigare försvarsutredningen var enig om vilka slutsatser man skulle dra av omvärldsutvecklingen. Men vad reservation nr 1 handlar om är vilka konsekvenser vi skall dra av vår egen deklarerade säkerhetspolitiska linje och vilka krav den linjen ställer på sammansättningen av vårt totalförsvaret. Reservationen går alltså ut på att den politik som under lång tid förts här i landet har medfört att det militära försvaret relativt omvärlden blivit allt svagare. Det gäller också de civila delarna av totalförsvaret. Detta är en politik som på lång sikt kan rubba tilltron till vår egen deklarerade säkerhetspolitiska linje.

Det är detta som är innebörden i reservationen. Jag vill gärna säga att vi fortfarande är helt överens om de slutsatser som den förra försvarskommittén drog av omvärldsutvecklingen. På den punkten finns det, såvitt jag förstår, goda förutsättningar att vi skall komma fram till samstämmiga bedömningar även i det utredningsarbete som nu förestår.

Prot. 1988/89:91
6 april 1989

*Planering och anslag
för totalförsvarets civila del, m.m.*

Anf. 96 ROLAND BRÄNNSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Det gläder mig att Björn Körlof ger uttryck för att han står fast vid den ståndpunkt han hade om den säkerhetspolitiska bakgrundsbedömningen när vi fattade det senaste försvarsbeslutet. Vad som ändå nu kan vara viktigt att ha med sig i bedömningen är att någon förändring i negativ riktning inte kan avläsas i den omvärld vi diskuterar. I varje fall kan jag inte göra det, utan det är snarare tvärtom. Då borde det vara rimligt att man ger sig till tåls till dess kommittéarbetet kommit in i det skede där kommittén enligt direktiven har att bedöma den aktuella omvärldsutvecklingen och slutgiltigt göra de säkerhetspolitiska bedömningarna inför ett nytt beslut år 1991.

Jag tycker att det hade varit klädsamt om Björn Körlof hade gett uttryck för att en sådan möjlighet finns i stället för att alltför kritiskt granska nuläget när det ändå skett en positiv förändring av omvärldsutvecklingen.

Anf. 97 BJÖRN KÖRLOF (m) replik:

Herr talman! Jag delar i och för sig Roland Brännströms positiva syn på de senaste 1 1/2-2 årens utveckling i omvärlden. Det råder inga tvivel om att denna utveckling har inneburit avspänning som också kommer oss till godo. Men både Roland Brännström och jag vet att man inte bygger upp ett totalförsvaret på några år, utan det är en verksamhet som tar 15, 20, kanske 30 år att genomföra om alla system skall fungera.

Därför vill jag faktiskt hänvisa till det som såväl Roine Carlsson som Pierre Schori har sagt, nämligen att trots att utvecklingen är positiv – vilket vi skall vara glada över – så gäller det att sitta stilla i båten. Vi måste som stöd för vår säkerhetspolitik bibehålla en konsekvent, stabil och långsiktig försvarspolitik. Vi moderater menar i vår reservation att vårt land kanske inte har gjort på det viset under lång tid, eftersom totalförsvaret har blivit relativt försvagat jämfört med omvärlden. Detta kan innebära trovärdighetsförluster, om vi inte nu genom nästa års försvarsbeslut rättar till en hel del av de brister som finns.

Anf. 98 ROLAND BRÄNNSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Om Björn Körlof hade yttrat detta i anslutning till en debatt senare i vår om det militära försvaret, hade jag haft större förståelse för att reservationen ser ut som den gör. Det vi nu behandlar är ju de civila delarna av totalförsvaret. Såvitt jag har förstått är skillnaden mellan majoriteten i utskottet och reservanterna i detta avseende 21 milj. kr. på årsbasis, vilket inte torde utgöra den stora skillnaden som allvarligt förändrar bedömningen av i varje fall dessa delar av totalförsvaret.

När vi senare i vår återkommer för att diskutera den militära delen av totalförsvaret där skillnaden säkert är större, hade det också funnits starkare skäl att från moderat håll markera den här skillnaden.

När det gäller den militära delen, delar jag det synsätt som vi från socialdemokratiskt håll alltid har företrätt. Man skall akta sig för att med snabba svängningar förändra den långsiktiga politiken. I detta sammanhang vill jag framhålla de uttalanden som gjorts av försvarsministern och från

annat håll. En långsiktig, stabil inriktning är av värde för tilltron till vår säkerhetspolitik.

Det som vi i dag behandlar ger egentligen uttryck för mycket små skillnader. Det hade varit värdefullt om också moderata samlingspartiet utan markeringar hade slutit upp bakom de säkerhetspolitiska grunder som har möjliggjort en bred enighet vid bedömningen av förutsättningarna.

Andre vice talmannen anmälde att Björn Körlof anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 99 IRÉNE VESTLUND (s):

Herr talman! Försvarsutskottets betänkande 12 behandlar planering och anslag för totalförsvarets civila del. Sammantaget har 96 motionsyrkanden behandlats av utskottet. Jag har tolkat antalet motioner som indikation på ett ökat intresse för det civila försvaret och för hur det civila samhället kan och skall ta beredskapshänsyn i sin planering så, att sårbarheten minskas.

Vi kan självfallet inte skapa ett samhälle anpassat för krig och kris. Men med gemensam planering kan vi anpassa de fredstida önskemålen om minskad sårbarhet så, att de passar in i en kommunal handlingsplan. I detta avseende delar jag Gunhild Bolanders syn, att det är bättre att planera i tid, för då behövs det mindre ekonomiska satsningar när krisen kommer.

Jag avser att kortfattat beröra motionsbehandlingen, speciellt de avsnitt där det finns reservationer och särskilda yttranden. Jag börjar med motionerna angående utländska långtradares trafik i Sverige, de s.k. TIR-bilarna, trots att utskottet i två betänkanden under de senaste åren behandlat frågan och därmed uttalat sig för en skärpning av de befintliga reglerna för TIR-bilarnas trafik och uppföljning av denna.

Anledningen till att jag tar upp denna fråga är att det ånyo avgetts motioner i detta ämne. Gudrun Norberg har som varit en flitig motionär och debattör när det gäller TIR-bilarna har också vunnit en framgång genom sin argumentation när vi under den senaste tiden har diskuterat dessa långtradarbilar. Nu återkommer Gudrun Norberg med ett yrkande i sin motion, att allmänheten skall ges periodiska och samlade redovisningar kring iakttagelser rörande misstänkt verksamhet i Sverige från utländska långtradares.

Utskottet anser att en föreskrift från riksdagens sida inte är ändamålsenlig. Det bör i stället ankomma på resp. myndighet att bedöma hur allmänhetens information skall ske. Därmed avstyrker utskottet motionerna som rör TIR-bilarna.

Utskottet behandlar sårbarheten i samhället i två avsnitt: dels de övergripande målen, dels den kommunaltekniska försörjningen. Till dessa avsnitt finns ett antal reservationer fogade. Utskottet ägnar ett stort intresse åt dessa frågor och har i olika sammanhang behandlat dem. Under denna behandling har vi också naturligtvis uppmärksammat att 1987 års försvarskommitté initierade viktiga beslut för att se till att minska sårbarheten, t.ex. när det gäller sjukvården, teletrafiken och annat.

Överstyrelsen för civil beredskap, ÖCB, och räddningsverket har också fått i uppgift att ägna särskild uppmärksamhet åt sårbarhetsfrågorna. Jag

Prot. 1988/89:91
6 april 1989

*Planering och anslag
för totalförsvarets civila del, m.m.*

Prot. 1988/89:91
6 april 1989

*Planering och anslag
för totalförsvarets civila del, m.m.*

tycker att det är bra att vi har två verk som med särskild uppmärksamhet kan arbeta med detta. Vi lägger också över ett stort ansvar på dessa verk, samtidigt som också den ny tillsatta försvarskommittén behandlar dessa frågor.

Man har ägnat storstädernas sårbarhet särskild uppmärksamhet och studier, vilket även Gunhild Bolander tog upp. Man har undersökt följden av befolkningskoncentrationerna och hur man skall klara vattenförsörjningen och elförsörjningen. I ÖCB:s plan är dessa frågor högt prioriterade. Man har tagit ett särskilt initiativ just när det gäller storstädernas sårbarhet.

Beträffande kommunerna och kommunernas arbete med de kommunaltekniska försörjningen har det i någon reservation tagits upp någonting som kallas för KRAS-projektet – vi är ju mycket för det här med förkortningar – vilket innebär kommunal riskanalys för fred, kris och krig. Där utvecklats metoder för en integrerad riskhantering för att tillgodose behovet av reservanordningar och för att öka uthålligheten när det gäller försörjningen. Dessa projekt bedrivs i samarbete med Svenska kommunförbundet, socialstyrelsen, statens energiverk och statens vattenfallsverk. Det är nog förnuftigt att vänta på resultatet av detta arbete och se vart det leder. Därför har vi avstyrkt de motioner som behandlar dessa frågor.

Det är ofta så, att när kommunerna talar om att man behöver ha beredskapsåtgärder i händelse av krig, handlar det egentligen om beredskapsåtgärder inför kriser i fredstid som ju är lika resurskrävande. Dessa diskussioner har inte alltid den dignitet som vi, som arbetar med totalförsvarets civila del, kanske skulle önska. Men vi vet också att när det händer någonting som berör många människor, t.ex. ett elavbrott, sätts det i gång en hög aktivitet även ute i kommunerna. Jag önskar självfallet inte några elavbrott, men vi kanske skulle nyttja dessa situationer för information om vad som kan hända även i fredstid.

Den civila beredskapen handlar mycket om sårbarhetsfrågorna. Flera av de talare som sitter i utskottet har också berört dessa frågor. I stort sett har vi inte några delade meningar.

Uppdragen i dessa frågor, till ÖCB i första hand, räknar vi med att bli redovisade för utskottet. Och de uppdrag som försvarskommittén har kommer vi självfallet att redovisa för riksdagen vid ett senare tillfälle.

I det här betänkandet behandlas också de motioner som berör befolkningskydd och räddningstjänst. Som tidigare framhållits har vi sett allvarligt på de påtalade bristerna i undsättningsenheterna, som skall kunna göra omedelbara insatser efter mobilisering. Men vi hoppas också att olika åtgärder, bl.a. fler övningar, skall åstadkomma en förbättring, utan att riksdagen behöver uttala sig i frågan.

Sedan finns det också ett avsnitt där vissa utbildnings- och personalfrågor beträffande brandpersonal och räddningstjänst behandlas. Utskottsmajoriteten har avstyrkt motionerna dels på grund av den ambitionshöjning som åsyftas med den nya räddningstjänstlagstiftningen, dels på grund av det nya utbildningssystemet för räddningstjänstpersonalen. Vi avvaktar ytterligare erfarenhet när det gäller dessa frågor.

Räddningsverket har ju också bland sina ordinarie arbetsuppgifter många som berör t.ex. räddningstjänst i glesbygd. Därför avvisar vi också de

motionsyrkanden som har att göra med räddningstjänsten i glesbygd. SRV har redan fått i uppdrag att senast vid utgången av år 1989 redovisa de åtgärder som man avser att vidta för att förbättra räddningstjänsten i våra glesbygder.

Även frågan om katastrofhjälp har tagits upp, och SRV har fått uppgiften att utreda framtida katastrofhjälp.

Över huvud taget har vi lagt många av uppgifterna på SRV och ÖCB. Som tidigare har framhållits sköter försvarskommittén många av de utredningar som rör det civila försvaret.

Vi har alltså behandlat det civila försvaret med den respekt som det kräver. I de flesta fall har också utskottet enats om skrivningarna. När det gäller reservationerna har inte flera partier gått samman. Vi kan nog säga att utskottsmajoriteten står bakom förslagen i betänkandet.

Med det sagda yrkar jag avslag på reservationerna och bifall till utskottets hemställan.

Anf. 100 GUNHILD BOLANDER (c) replik:

Herr talman! Iréne Vestlund stod här och sade att det inte råder några delade meningar om det civila försvaret. Men det handlar ju ändå om att för myndigheternas räkning ställa resurser till förfogande, så att myndigheterna kan utöva sitt myndighetsansvar och klara de uppgifter som riksdag och regering har ålagt dem. Det gäller både ÖCB och SRV.

Det måste ändå förefalla utskottsmajoriteten egendomligt att myndigheten ÖCB måste gå till regeringen och begära att få pengar för att utföra de studier som vi föreslog i en motion till fjolårets riksmöte.

Det sker nu en redovisning i rapporter. Storstadsrapporten har några av oss sett, och det kommer fler. Studiearbetet är en direkt följd av de förslag som vi har framlagt i den motion som riksdagens majoritet avlog vid det ifrågavarande tillfället. Jag undrar om det inte känns litet egendomligt att myndigheten sedan måste vända sig till regeringen för att få särskilda pengar. Man fick pengarna, och nu känns det bra att de sårbarhetsstudier som vi har pekat på kommer till stånd, studier som är så nödvändiga att göra. Det handlar alltså om att ge resurser för de uppgifter som har ålagts en myndighet. Här har regeringen brustit i vissa avseenden, och det måste ändå påtalas.

Anf. 101 IRÉNE VESTLUND (s) replik:

Herr talman! Det är väl bra, Gunhild Bolander, att det kan bli en positiv förändring. Jag förstod också att Gunhild Bolander tycker detsamma. Det kan väl också vara bra för en förvaltning, i detta fall en myndighet som ÖCB, att göra en omfördelning inom ramen och fullgöra de arbetsuppgifter som man själv prioriterar.

Anf. 102 MONA SAINT CYR (m):

Herr talman! Min motion 1988/89:F6719 tycks inte rätt ha kunnat klargöra innebörden av räddningstjänstförordningens effekter på de små kommunernas möjligheter att klara av räddningstjänstens befälsproblem.

Riksdagen antog den nya räddningstjänstlagen den 11 december 1986. I

Prot. 1988/89:91
6 april 1989

*Planering och anslag
för totalförsvarets civi-
la del, m.m.*

samband med detta underströk utskottet vikten av att det finns kompetent befäl för räddningsverksamheten i kommunerna och förutsatte då att detta skulle nogga övervägas i arbetet med tillämpningsföreskrifterna.

Utskottet säger nu att det vill avvakta ytterligare erfarenhet av det nya utbildningssystemet och avstyrker därför min motion.

Jag känner väl till det ställningstagande som SRV:s utbildningsdelegation och dess dispensgrupp har bestämt sig för i detta ärende, men sakförhållanden blir inte klarare för den skull.

Bara två år har gått sedan utbildningsreformen genomfördes – det är helt riktigt. Därmed närmar vi oss också tidpunkten för den oro som utgör grunden för min motion. Vad händer nämligen i de drygt 200 kommuner i Sverige som inte har heltidskårer? Det är med andra ord merparten av landets kommuner. Deltidsbrandförmän med den gamla avskaffade A-utbildningen försvinner successivt ur kårerna. Kvar finns då det faktum att dessa kommuner med deltidskårer därefter saknar föreskriven befälstäckning. Flera kommuner har redan hunnit till denna kritiska punkt.

Kommunerna har då två alternativ att välja på. Antingen tecknar de avtal med en grannkommun, som lånar ut ett heltidsbefäl, eller också tvingas de att utbilda en egen heltidsbrandman till heltidsbefäl. Det tar nio år! Det är alltså ingen tillämplig lösning i dag. Dessutom, vilket jag har framhållit i motionen, har små kommuner inte råd med ytterligare en heltidsanställd. Jag utgår nämligen ifrån att avsikten med den här reformen inte bara har varit att smyga på våra kommuner ytterligare tjänster och kostnader, detta sagt med frågetecken efter.

Då återstår alltså alternativet att teckna avtal. Bara i min del av Sverige, den södra, kan det faktiskt inträffa – och det har det för övrigt redan gjort – att befäl som hyrs in på föreslaget sätt befinner sig tiotals mil från platsen där brand utbryter eller annan olycka inträffar. I de norra delarna av landet torde avstånd på 20 mil inte vara ovanliga i motsvarande fall. När alltså eldsvådan utbryter eller någon annan olycka sker och deltidskåren skall rycka ut får den först invänta sin räddningsledare från avtalskommunen med heltidskår. Det tar en timme eller mer. Vad hjälper det då med heltidskompetens?

Jag kan tyvärr inte inse att vi med detta nya system skulle ha löst framtidens problem i räddningstjänsten för flertalet av kommunerna. I min motion har jag velat peka på just den anförda problematiken. Jag har föreslagit en lösning, där de små kommunerna med sina deltidskårer kunde tillgodoses medelst en kompetensutbildning också för deltidsbefälet, som därmed skulle medges att fungera som räddningsledare. Karriärväxling var ju tidigare möjlig för de s.k. A-kursarna. Onekligen skulle kompetensen höjas också hos framtida deltidsbefäl om en möjlighet öppnades till den lösning som inte bara jag utan också Brandbefälens riksförbund har föreslagit.

Därför yrkar jag bifall till min motion Fö719.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

16 § Föredrogs

finansutskottets betänkanden

1988/89:FiU15 Anslag till riksdagens revisorer och deras kansli (prop. 1988/89:100 delvis) samt

1988/89:FiU19 Granskningen av riksgäldskontorets förvaltning under budgetåret 1987/88 (redog. 1988/89:3 och 1988/89:10).

Anslag till vissa nya tjänster inom finansdepartementet

Beträffande dessa betänkanden konstaterade andre vice talmannen att ingen talare var anmäld.

(Beslut i ärendena skulle fattas vid nästa arbetsplenium.)

17 § Föredrogs

finansutskottets betänkande

1988/89:FiU14 Vissa anslag inom finansdepartementets verksamhetsområde (prop. 1988/89:100 delvis).

Anslag till vissa nya tjänster inom finansdepartementet

Anf. 103 ANNE WIBBLE (fp):

Herr talman! Detta betänkande gäller vissa anslag inom finansdepartementet. Det är förhållandevis ovanligt att budgetpropositionens förslag på denna punkt föranleder motioner och reservationer, men så är det i år.

Folkpartiet har väckt en motion, och det beror på att finansdepartementet har begärt anslag för inte mindre än tolv nya tjänster med en synnerligen ofullständig motivering. Så ofullständigt är underlaget att t.o.m. majoriteten i finansutskottet har funnit sig föranlåten att begära kompletterande underlag från departementet. Detta underlag finns bifogat till betänkandet.

Hela utskottet "delar motionärernas uppfattning att motiveringen till anslaget under A 1 borde ha gjorts utförligare".

Av det kompletterande underlaget framgår t.ex. att finansdepartementets personal ökar, inte med 12 utan med 28 heltidstjänster, varav dock 16 är överflyttningar från andra departement.

I den nya, något mer utförliga motiveringen för utökningen sägs att finansdepartementet har haft en ovanligt hög personalomsättning på handläggsarsidan. Det skulle enligt min uppfattning möjligen kunna bero på att personalen slutar när den lär sig vad den socialdemokratiska skattepolitiken och ekonomiska politiken innehåller.

Det sägs också i det kompletterande underlaget att personalen har varit hårt belastad med övertidsarbete. Sannolikt har en hel del av ersättningen för detta övertidsarbete tagits ut i kompensationsledighet i stället för i pengar, och därför påstås det att det behövs mera folk.

Detta är enligt min uppfattning ett lysande exempel på hur en ny skattepolitik med sänkta marginalskatter skulle kunna leda till ökade arbetsinsatser och ökat arbetsutbud. Det gläder mig faktiskt att finansdepartementet har konkreta exempel på dessa dynamiska effekter på så nära håll.

Herr talman! Folkpartiet och moderaterna har inte ansett sig kunna tillstyrka en så stor ökning av den centrala byråkratin som begärs från

departementet. utan vi har i reservationen föreslagit en något mindre ökning. Jag yrkar bifall till denna reservation och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 104 MARIANNE CARLSTRÖM (s):

Herr talman! Utskottet är i stort enigt om betänkandet FiU14, som behandlar anslag till finansdepartementet. Men det finns en gemensam reservation från folkpartiet och moderaterna, som tar upp antalet nya tjänster till departementet.

Anslagsframställningen från finansdepartementet anser vi vara ofullständig, och därför har utskottet begärt en komplettering från departementet med precisering av tjänstefördelning och orsaken till ökningen. Det yttrandet finns som en bilaga till betänkandet.

Till finansdepartementets verksamhetsområde hör frågor om ekonomisk politik, skattepolitik och frågor som rör statens budget och resursfördelningen inom den offentliga sektorn. Departementet utarbetar riktlinjerna för den ekonomiska politiken och de budgetpolitiska riktlinjerna på kort och lång sikt. Regeringskansliets arbete med budgetförslaget leds och samordnas av finansdepartementet.

Finansdepartementet handhar också skatteutjämningsbidrag och andra kommunalekonomiska frågor. I och med den ändrade arbetsfördelningen i regeringen fr.o.m. den 1 januari 1989 har frågor om konsolidering av utländska skulder samt om Världsbanksgruppen, utom vissa biståndspolitiska frågor rörande de fattigaste u-länderna, bl.a. programländer för svenskt bistånd, tillförts finansdepartementet från utrikesdepartementet. Statens löne- och pensionsfrågor samt pris-, konkurrens- och konsumentfrågor har överförts från finansdepartementet till civildepartementet.

Folkpartiet och moderaterna anser att varje utgift som finansieras med skattemedel måste synas mycket noga av riksdagen. Den åsikten delas av utskottets majoritet, men vi har uppenbarligen dragit olika slutsatser.

Vi står nu inför den mest genomgripande skattereformen i vår tid, och den reformen kräver naturligtvis ett omfattande förberedelsearbete, som innebär en extra arbetsbelastning på departementet. Bland mycket annat är det viktigt att göra omfattande studier av fördelningseffekterna av olika förslag.

Andra nya uppgifter är en förändrad lagstiftning inom kredit- och värdepappersmarknaderna samt bevakning av EG-frågorna.

Dessa nya arbetsuppgifter är en av anledningarna till omorganisationen av arbetet på finansdepartementet. En annan anledning är den för kanslihuset höga personalomsättningen, nära 30 %. Skälen till den personalomsättningen är hög arbetsbelastning och låga löner, jämfört med i näringslivet. Trots en förbättring i samband med införandet av nytt ADB-system krävdes fler åtgärder. För att effektivisera verksamheten ytterligare och klara den förväntade ökade arbetsbelastningen förordades alltså en förändring.

Omorganisationen innebär att departementet delas upp på sex avdelningar.

Efter den omfördelning av arbetsuppgifter som skett mellan departementen föreslås finansdepartementets personal ökas med 28 tjänster. Ökningen sker inom följande avdelningar: tre tjänster tillförs ekonomiska avdelningen för arbetet med fördelningsstudier, fem tjänster tillförs finansmarknadsav-

delningen för arbete med förändrad kredit- och värdepappersmarknadslagstiftning, åtta tjänster tillförs internationella avdelningen för arbete med bl.a. internationella skuldfrågor och EG-frågorna, sju tjänster tillförs skatteavdelningen för arbetet med skattelagstiftningen och fem tjänster tillförs administrativa avdelningen för ökade personalutvecklingsinsatser och ökade arbetsinsatser vad gäller de statliga bolagen.

Med dessa kompletterande uppgifter från finansdepartementet om de önskade tjänsterna anser utskottsmajoriteten att behovet är väl motiverat, och vi biträder förslaget.

Herr talman! Med det anförda vill jag yrka avslag på reservationen och bifall till utskottets hemställan.

Anf. 105 ANNE WIBBLE (fp):

Herr talman! Allt detta som Marianne Carlström säger står att läsa i betänkandet, och hon har naturligtvis återgivit det på ett korrekt sätt. Jag har några invändningar.

Marianne Carlström anförde utredningsarbetet, men det bör rimligen inte gå på detta anslag, då det finns ett särskilt utredningsanslag.

Det exempel hon tog om arbetsuppgifter med statliga bolag bör lättast åtgärdas genom att ett stort antal statliga bolag säljs, i stället för att man jobbar mycket med dem på finansdepartementet.

Jag vill med detta vidhålla mitt yrkande om bifall till reservationen. Den innehåller, som Marianne Carlström väl vet, förslag om en utökning av personalen på departementet, om än något mindre än den som begärs. Det får vara mätta i allt.

Anf. 106 MARIANNE CARLSTRÖM (s):

Herr talman! En effektiv offentlig sektor kräver ett bra förarbete. Det är finansdepartementet som skall skapa förutsättningar för en förnyelse av den offentliga sektorn. I det statliga MBA-avtalet definierar man effektivitet så här: "Med effektivitet avses att myndigheten når målet för sin verksamhet under god hushållning med resurserna med beaktande av service-, offentlighets- och rättssäkerhetskraven och med beaktande av personalens behov av arbetstillfredsställelse, god arbetsmiljö, anställningstrygghet och möjligheter till medbestämmande och personlig utveckling."

Detta är en annorlunda definition av begreppet effektivitet, i vilken man frångår ett ensidigt företagsekonomiskt betraktelsesätt i rationaliseringsfrågor. Skillnaden mellan oss socialdemokrater och reservanterna är att vi socialdemokrater tror på den offentliga sektorn och på att en förnyelse och utveckling inom den offentliga sektorn är möjlig.

Anf. 107 ANNE WIBBLE (fp):

Herr talman! Det har inte med saken att göra om man tror eller inte tror på den offentliga sektorn. Jag tror också på mycket av det arbete som utförs inom den offentliga sektorn.

En effektivitet i det arbete som bedrivs inom finansdepartementet borde resultera i en skattepolitik och en ekonomisk politik som är bra för landet.

Prot. 1988/89:91
6 april 1989

*Anslag för utökning av
personalen inom civil-
departementet*

Enligt min uppfattning finns det för närvarande mycket stora brister vad gäller effektivitet inom departementet, och jag kan inte förstå att en personalökning som är tre gånger så stor som den som vi reserverar föreslår skulle hjälpa saken det allra minsta.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenium.)

18 § Fördrogs

finansutskottets betänkande

1988/89:FiU16 Anslag till civildepartementet och kammarkollegiet (prop. 1988/89:100 delvis).

Anslag för utökning av personalen inom civildepartementet

Anf. 108 ANNE WIBBLE (fp):

Herr talman! Även detta ärende gäller en föreslagen utökning av den centrala byråkratin inom regeringskansliet. Det handlar nu om en utökning av personalen inom civildepartementet. I budgetpropositionen föreslås en utökning med 48 tjänster, vilka, av texten i budgetpropositionen att döma, alla är överföringar från andra departement. När man försöker läsa anslagsäskandena från dessa andra departement är det däremot mycket svårt, för att inte säga omöjligt, att där finna motsvarande minskningar. Det intryck man får är att det är fråga om en ganska rejäl expansion av den centrala administrationen. Vi har därför från folkpartiets sida avgett en motion i vilken vi kräver en mindre ökning än den begärda.

Utskottet har även i detta fall sett sig föranlåtet att begära kompletterande underlag från departementet. Denna komplettering är bilagd betänkandet. Den är inte så väldigt mycket lättare att förstå. Det tycks vara så, att personalförstärkningarna delvis motiveras av nya uppgifter inom civildepartementet, delvis av arbetet med omläggningen av budgetprocessen och de kostnader för nya tjänster som tillkommit i och med det nya statsrådet.

Den nya budgetprocessen innebär en successiv övergång till treåriga budgetramar. Detta borde, enligt min uppfattning, rimligen betyda att det årliga budgetarbetet minskar. Uppföljning och utvärdering kräver naturligtvis mer arbete, men det är faktiskt obegripligt varför detta totalt sett skall dra större resurser. En sådan här omläggning borde i stället rimligen dra totalt sett mindre resurser.

Civildepartementets verksamhet rör själva kärnan i den offentliga sektorn. Det gnetas och snålas med anslag och resurser när det gäller verksamhet inom skolan, på daghemmen och inom sjukvården, samtidigt som man inom den centrala byråkratin kräver mer resurser utan att man ens har rimliga motiveringar. Detta kan jag inte acceptera.

Jag kan i och för sig förstå att det krävs en mängd tjänster för att försöka motivera det socialdemokratiska vaktsläendet om de offentliga monopolerna. Men enligt min uppfattning är detta är fullständigt onödigt arbetsuppgift. Det är bättre att ta bort de offentliga monopolerna än att skapa nya tjänster.

Eftersom många nya uppgifter har samlats på civildepartementet kan man möjligen förstå att det finns en viss osäkerhet vad gäller personalbehovet. Vi reserverar oss därför därför anfört att om det tillskott som skulle bli följden av ett bifall till reservationen inte är tillräckligt, får regeringen återkomma i kompletteringspropositionen med en klart och utförligt angiven motivering till en eventuell begäran om resurstillskott.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till folkpartiets och moderaternas reservation.

Anf. 109 SONIA KARLSSON (s):

Herr talman! Finansutskottets betänkande 16 behandlar de anslag till civildepartementet och kammarkollegiet som återfinns i civildepartementets bilaga till budgetpropositionen.

För budgetåret 1989/90 begärs en ökning av civildepartementets förvaltningsanslag med nära 19 milj. kr. Ökningen förklaras till största delen av att 48 tjänster förts över från andra departement till civildepartementet i samband med den ändrade arbetsfördelningen mellan departementen som trädde i kraft den 1 januari 1989:

Från justitiedepartementet (polisfrågor) 6 tjänster.

Från finansdepartementen (löne-, pensions-, konsument- och konkurrensfrågor) 23 tjänster.

Från jordbruksdepartementet (ungdomsfrågor) 5 tjänster.

Från arbetsmarknadsdepartementet (jämförbarhetsfrågor) 9 tjänster.

Resurser för ökad administration 5 tjänster.

Därutöver ingår det resurstillskott som krävs för en omläggning och utveckling av budgetprocessen, framför allt för en övergång till treåriga budgetperioder. Detta resurstillskott är beräknat för 7 tjänster.

Till det betänkande som vi nu behandlar finns en reservation från folkpartiet och moderaterna som innebär att anslaget till civildepartementet föreslås bli minskat med 8 milj.kr. Enligt reserverarnas motivering skall tydligen omläggningen av budgetprocessen belasta andra anslag, och de nya tjänsterna till det nya statsrådet bör klaras genom effektivisering och rationalisering.

Herr talman! En övergång till en mer långsiktig och flexibel resursstyrning skall nu genomföras genom de s.k. treåriga budgetramarna och den nya anslagsformen ramanslag. Denna budgetteknik innebär emellertid också att kraven på uppföljning och utvärdering skärps.

Det arbete som krävs för omläggningen av budgetprocessen och därmed sammanhängande uppgifter är definitivt en tillkommande uppgift för civildepartementet. Den förutsätter inte minst ett omfattande utvecklings- och informationsarbete. För detta ändamål krävs sju tjänster jämte vissa konsultinsatser.

Enligt utskottets uppfattning är arbetet med en ny budgetprocess en viktig del i arbetet med att utveckla och förnya den offentliga sektorn. Utskottet anser det därför motiverat att departementet erhåller de resurser som krävs för att den nya budgetprocessen skall fungera effektivt.

Vad gäller kostnaderna för det nya statsrådets statssekreterare, två sakkunniga samt en assistent, så har dessa i huvudsak kunnat täckas inom

ramen för de tidigare förvaltningsanslagen, varför reservanternas önskan i denna del redan kan anses vara uppfylld.

Sammanfattningsvis kan konstateras att av den begärda totala lönekostnadsökningen för civildepartementet på drygt 15,5 milj. kr. som anges i budgetpropositionen, svarar överföringen av lönekostnadsmedel till följd av den ändradc departementsindelningen för drygt 13 milj. kr.

Det verkliga tillskottet motsvarar en ökning av lönekostnaderna med 2,3 milj. kr., vilket motiveras av omläggningen av budgetprocessen samt till viss del av de kostnader för nya tjänster som tillkommit för det nya statsrådet.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationen.

Anne Wibble framförde i sitt anförande att underlaget varit bristfälligt. Men vi var ju överens i utskottet och, som Anne Wibble också sade, framgår det av betänkandet att underlaget i budgetpropositionen kunde ha varit något fylligare. Därför begärde utskottet kompletterande uppgifter till motiveringstexten under littera A i budgetpropositionens bilaga 15. Utskottet erhöll dessa kommentarer inför beslutstillfället, och de finns med som bilaga till betänkandet.

Av reservationen framgår att reservanterna egentligen inte tror att det går att minska anslaget till civildepartementet med 8 miljoner, som föreslås i motionsyrkandet, eftersom reservanterna enligt min mening lagt in en brasklapp:

”Om den i motionen angivna reduceringen av ökningen under anslaget A 1 leder till att förelagda uppgifter inte kan genomföras får regeringen återkomma till riksdagen i tilläggsbudget.”

Att från ett begärt anslag på 49 761 000 kr. ta bort 8 miljoner måste ofrånkomligen innebära att vissa förelagda arbetsuppgifter inte kommer att kunna utföras. Utskottet yrkar, som jag tidigare sagt, avslag på motionen.

Sedan tog Anne Wibble upp personalexpansionen. Som jag redan sagt motsvarar för civildepartementets del de begärda förstärkningarna de nytillkommande uppgifterna. Motsvarande neddragningar görs på de avlämnande departementen. Vissa av dessa övertar i sin tur uppgifter från andra departement, vilket inte gör det möjligt att endast jämföra justitiedepartementet, finansdepartementet, jordbruksdepartementet, arbetsmarknadsdepartementet och civildepartementet på det sätt som görs i motionen. Sålunda övertar exempelvis finansdepartementet uppgifter från UD och arbetsmarknadsdepartementet uppgifter från industridepartementet. Det är detta – och där kan jag väl dela Anne Wibbles uppfattning att det kanske inte var så lätt att se det – som är det sakliga underlaget.

Anf. 110 ANNE WIBBLE (fp):

Herr talman! Det som Sonia Karlsson sade sist instämmer jag helt i. Det går helt enkelt inte att av det material som regeringen har presenterat – inte ens med det kompletterande underlaget – utläsa vilken personalexpansion som föreslås på de olika departementen. Det är enligt min uppfattning otillräckligt, ja, rent av otillständigt att förse riksdagen med så dåligt underlag. Därför har vi i reservationen poängterat att om den förändring som vi anser väl motiverad inte skulle motsvara de krav som departementet har,

så får man återkomma men då faktiskt vara snäll att klart och utförligt ange skälen till de olika resursförändringarna. Får jag sedan säga att arbetet med budgetprocessen, som Sonia Karlsson till en del uppehöll sig vid, enligt min uppfattning är en av de mest normala, om jag så får säga, arbetsuppgifterna på departementet. Jag kunde inte i Sonia Karlssons anförande någonstans hitta ett försvar för varför arbetet med de treåriga budgetprocesserna totalt sett skulle innebära en utökning av personalen på den centrala nivån.

Låt mig också säga att arbetet med att förnya den offentliga sektorn, som Sonia Karlsson såg som ett motiv för personalexpansionen på civildepartementet, enligt min mening handlar om helt andra saker än central personalökning inom regeringskansliet. Vad som då krävs är ett helt nytt synsätt, där man slopar offentliga monopol, där man ger större ansvar och befogenheter åt personalen i verksamheterna – inte utökar personalen på departementen.

Anf. 111 SONIA KARLSSON (s):

Herr talman! Ja, Anne Wibble, det är ju civildepartementets budget vi diskuterar, och för civildepartementet är det klart utsagt vilka tjänster som förs över dit. De tjänsterna krävs för de arbetsuppgifter som tillkommer. Det finns klart redovisat. Det fanns med vid beslutstillfället.

Jag vill gå in på minskningen av anslaget med 8 milj. kr., som reservanterna vill göra. Det har vi också diskuterat. Anne Wibble sade att civildepartementet var kärnan. Det är en nog så viktig kärna med stor omfattning. I och för sig behöver jag inte för Anne Wibble tala om alla delarna: styrning av organisation av den statliga verksamheten, formerna för myndigheternas anslagsframställning, resultatredovisning, budgetutveckling, statistik, datafrågor, statlig löne- och personalpolitik, polisväsendet samt pris-, konkurrens- och konsumentfrågor och dessutom länsstyrelserna, landstingen och kommunerna. En minskning av anslaget med 8 milj. kr. skulle kräva en neddragning av antalet anställda på civildepartementet med ungefär 30 personer. En beräkning grundad på en genomsnittlig lön på ca 16 000 kr. per månad, inkl. lönekostnader, gör 266 880 kr. per år och tjänst. dvs. för 30 tjänster drygt 8 milj. kr. En personalminskning med 30 tjänster innebär givetvis att civildepartementet ej har möjlighet att sköta förelagda arbetsuppgifter på det sätt som dessa viktiga uppgifter kräver.

Anf. 112 ANNE WIBBLE (fp):

Herr talman! Det finns ganska många mer angelägna verksamhetsområden än civildepartementets som har fått vidkännas personalminskningar. Vi har diskuterat flera av dem i riksdagen. Det har handlat om anslag till skolan, till lärtjänster. Det handlar ibland om personalbrist på daghemmen. Det handlar om stora personalbrister inom sjukvården. För min del gör jag den bedömningen att de arbetsuppgifter som jag anser att civildepartementet har att sköta bör kunna skötas med det resurstillskott som vi reservanter har föreslagit.

Sonia Karlsson sade att civildepartementet är kärnan i den offentliga verksamheten. Jag skulle kanske inte uttrycka mig riktigt på det viset, utan jag menar att en del av de uppgifter som kärnan i den offentliga verksamheten handlar om sköts eller övervakas delvis från civildepartementet. Enligt

min uppfattning finns goda skäl för att ha betydligt mindre av övervakning från centrala institutioner och i stället låta dem som arbetar med verksamheterna utveckla dessa på bästa sätt.

Anf. 113 SONIA KARLSSON (s):

Herr talman! Jag uppfattade att det var Anne Wibble som sade att civildepartementet var kärnan – det var det jag citerade. Det var inte mitt eget uttryck.

För att återgå till vad som sägs om indragning på andra håll vill jag framhålla att det är så, som jag tidigare har redovisat, som det också står i betänkandet och som vi har diskuterat i utskottet, att civildepartementet tillförs nya arbetsuppgifter och flera nya områden. Det är underlaget till att dessa tjänster behövs.

Min bedömning är den att man i motionen entydigt föreslagit att 8 miljoner skulle tas bort från anslaget men att man i reservationen har lagt in en brasklapp, där man säger att om detta inte kommer att fungera, så skall pengar tillföras i efterhand. Detta kan jag inte se som ett bra sätt att få en effektiv och rationell offentlig sektor, som folkpartiet och moderaterna så ofta talar om att vi skall ha – en offentlig sektor som skall ha möjlighet till långsiktig planering och styrning.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenium.)

19 § Fördrogs

finansutskottets betänkande

1988/89:FiU17 Den statliga rationaliseringsverksamheten m.m. (prop. 1988/89:100 delvis).

Den statliga rationaliseringsverksamheten m.m.

Anf. 114 RUNE RYDÉN (m):

Herr talman! Det är knappt ett år sedan den statliga datapolitiken debatterades här i kammaren, och jag skall därför bara beröra några viktiga punkter där vi moderater har en annan uppfattning än regeringen.

Den vilja till samförstånd som socialdemokraterna framförde i fjolårets debatt har inte blivit synlig i propositionen. Det tycker jag är beklagligt. Därför har vi åter framfört våra ståndpunkter. Vad som nu behövs från regeringens sida är att utskottets tankar och idéer konkretiseras och att regeringen visar litet lyhördhet för vad vi framfört i reservationerna.

Enligt min uppfattning är avstånden i många frågor inte så stora, och det här viktiga, men för många delvis främmande, området behöver nu handling och åtgärder. Detta är något som ännu inte i alltför stor utsträckning syns efter fjolårets beslut.

Vi i moderata samlingspartiet anser att en politik där man på bästa sätt utnyttjar den nya informationsteknologin måste bygga på följande principer.

För det första ställer det ökande användandet av datorer och dataregister krav på ett förstärkt skydd av den enskildes integritet.

För det andra måste offentlighetsprincipen hållas levande även i en tid då en stor del av offentliga uppgifter registreras på datamedier.

För det tredje måste sårbarheten i olika system och register beaktas.

För det fjärde måste strävan vara att vi skall skapa största möjliga frihet och samtidigt öppna möjligheten att Sverige skall bli ett land som på bästa sätt inom olika samhällsområden tar till vara de fördelar och möjligheter som den nya teknologin ger.

Herr talman! Jag övergår nu till att beröra några av frågorna om säkerhet och sekretess. Alla myndigheter som har ansvar för ADB-system bör ha en klar uppfattning om säkerheten i ADB-verksamheten. Det har de inte alltid.

Dessutom behandlas fortfarande myndigheterna som om de vore lika i detta avseende. Så är emellertid inte fallet. Myndigheterna bedriver verksamhet av starkt skiftande slag, och följaktligen får ADB-säkerhetsarbetet relateras till dessa skiftande förutsättningar.

I det av riksdagen fattade beslutet om styrningen och ledningen av affärsverken har marknadsanpassningen markerats liksom en ökad delegering under ett samlat ökat ansvar. Detta innebär att det av affärsverken krävs bl.a. ett större ansvar för valet av medel för att uppnå de av statsmakterna fastställda målen.

För de flesta affärsverk är informationsteknologi och ADB helt avgörande hjälpmedel för verksamhetens effektivitet och servicegrad. De säkerhetskrav som ställs på affärsverken är därför till sin karaktär delvis annorlunda och i sitt innehåll helt annorlunda än de krav på ADB-säkerhet som förvaltningsmyndigheter har att beakta. Det är därför enligt oss reservanter klart olämpligt att inordna deras arbete med säkerhet och sekretess i statskontorets uppgifter.

En sådan ordning strider dessutom mot de av riksdagen beslutade principerna för ledning och styrning av affärsverken.

Statens användning av informationsteknologi i ADB-verksamheten har hittills i vissa avseenden inte varit särskilt framgångsrik. Betydande kostnadsöverskridanden, förseningar och tekniska problem har snarare varit regel än undantag. Detta beror dock mer på brister i inblandade myndigheters förmåga att utnyttja hjälpmedlet samt på en förkärlek för komplexa, centraliserade systemlösningar än på hjälpmedlet som sådant och de möjligheter som det erbjuder.

Nu behöver en betydande del av de stora statliga ADB-systemen som är i drift genomgå omläggning i större eller mindre grad. Flera orsaker kan anges till detta. Systemlösningarna är gamla, i flera fall från 1960-talet. Successiva, mindre förändringar har medfört att underhållskostnaderna nu är mycket höga. Systemen tillfredsställer inte nuvarande krav på användarvänlighet och arbetsmiljö. Datorerna är oekonomiska, och sårbarhets- och säkerhetskydd är inte alltid tillfredsställande etc.

Mot denna bakgrund är det tillfredsställande att regeringen nu arbetar på en omprövning och förnyelse av vissa ADB-system. Däremot är enligt vår uppfattning formen för översynen inte helt tillfredsställande.

Det behövs en betydligt effektivare organisation för att denna mycket

omfattande och kvalificerade uppgift skall kunna genomföras med acceptabelt resultat.

Motsvarande situationer har inträffat i andra länder. Det normala sättet att söka lösa problemet är att tillsätta en speciell insatsgrupp med mycket hög kompetens och fristående ställning. En första åtgärd bör vara att utarbeta ett åtgärdsprogram. Detta bör begränsas till att omfatta ett fåtal större datakommunikationsanvändare såsom riksrevisionsverket, riksskatteverket, löne- och pensionsverket och arbetsmarknadsverket. En större ambition leder sannolikt till en ogenomförbar lösningsidé.

Eftersom ingen myndighet har till uppgift att stödja den administrativa utvecklingen på nationell nivå har STU delvis tagit upp sådana frågor. Men det har tydligt framgått att STU:s intresse främst är knutet till industripolitiska insatser. Detta är helt naturligt, enligt STU:s allmänna regler och intentioner.

Resultatet har därigenom blivit att de s.k. mjuka delarna är eftersatta och lågt prioriterade vad gäller forsknings- och utvecklingsinsatser. En rad åtgärder behövs därför.

Ett utvecklingsråd av den nu prövade typen är inte tillräckligt. Uppgifterna bör anförtros åt ett särskilt organ. Det kan i princip ske genom att befintligt organ med förtroende och lämplig kompetens erhåller förändrade, vidgade och delvis nya arbetsuppgifter eller också genom att ett nytt organ skapas.

Oavsett vilken av dessa metoder som används kommer det att påverka arbetsuppgifterna för andra befintliga myndigheter och organisationer.

Vi borgerliga reserwanter anser att ett sådant nytt organ bör ges en inriktning mot administrativ teknik och ADB i vidare mening.

Herr talman! Det centralt förda statliga person- och adressregistret SPAR tillkom 1976 genom beslut av riksdagen. Registeransvarig för SPAR var tidigare DAFA som också svarade för driften. DAFA hade ensamrätt till denna typ av befolkningsregister.

I samband med att DAFA:s associationsform ändrades 1986 då DAFA Data AB bildades förändrades även registeransvaret. Statens person- och adressregisternämnd bildades, och denna blev huvudman för SPAR. Genom att ett treårigt avtal tecknades mellan den s.k. sparnämnden och DAFA Data AB fortsätter driften nu hos DAFA i dess nya form. Genom detta arrangemang tillförsäkras DAFA Data AB en fortsatt favoriserad ställning på personregistermarknaden.

Vi reserwanter anser att frågan om SPAR-registret förutsättningslöst bör prövas liksom DAFA Data AB:s driftansvar i samband med att sparnämnden skall teckna nytt avtal om driften av registret.

Vi moderater har tidigare föreslagit att DAFA helt eller delvis skall privatiseras. Regeringen bör därför enligt vår uppfattning göra en utredning för att ta reda på om det finns några vägande skäl för att någon del av DAFA Data AB:s nuvarande verksamhet bör kvarligga i statlig ägo. Samtidigt bör regeringen göra en förutsättningslös utredning av den statliga ESKA-koncernens uppgifter, omfattning och ägarförhållanden.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till samtliga reservationer fogade till finansutskottets betänkande nr 17.

Anf. 115 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Herr talman! När man en gång började registrera människor via datorer var det ekonomiskt motiverat att välja system med stora centrala register. I dag finns knappast dessa motiv längre. Dessutom börjar äldre stora dataregister medföra ökande underhållskostnader. Mot denna bakgrund är det nu dags att mer planmässigt arbeta för en decentralisering av olika offentliga register.

Liksom Runc Rydén menar vi i folkpartiet att för att en sådan omfattande och kvalificerad uppgift skall kunna genomföras med gott resultat fordras en effektiv organisation. Det räcker inte med beredningsgrupper av det slag som regeringen tillsatt. Därför föreslår vi tillsammans med moderaterna och centern att en särskild insatsgrupp skapas med uppgift att se över de befintliga datasystemen.

Målet att sträva efter måste vara så enkla och generella regelsystem som möjligt. Det är de komplicerade regelsystemen som motiverar att stora mängder personuppgifter samlas in och att de mest integritetsstörande kontrollerna utförs.

I dag finns en omfattande verksamhet med försäljning av personuppgifter från flera myndigheter. Det har hittills varit oklart vilka lagar och regler som gäller för utlämnandet av i och för sig offentliga uppgifter ur myndigheternas olika register.

Den av DOK föreslagna lagen inleds med ett uttryckligt förbud för myndigheterna att sälja personuppgifter utan riksdagens bemyndigande. Till den föreslagna lagen har dock utredningens majoritet fogat en lista med register ur vilka försäljningsverksamhet kan tillåtas. I praktiken innebär förslaget således att det inte blir något förbud utan ett tillståndsförfarande genom lagreglering av riksdagen.

Redan nu skall nio register tillåtas sälja personuppgifter. I huvudsak accepteras kommersiellt utnyttjande av de register som i dag har försäljning i en viss omfattning och som säljer mest. Så kommer t.ex. SPAR-registret att kunna fortsätta att sälja uppgifter om inkomst, personnummer, civilstånd, barn, förmögenhet, adress, m.m. De myndigheter som förbjuds sälja är de som säljer bara någon gång då och då.

Lagreglering av vilka uppgifter som får säljas ur registren föreslås inte. Inte heller regleras eventuellt tillkommande uppgifter. Från integritetssynpunkt är det emellertid mer intressant att veta vilka uppgifter som säljs och hur dessa sammanställs än vilken myndighet som säljer dem. Någon analys till grund för en sådan reglering har utredningen inte presenterat.

Slutsatsen är att försäljningen kan fortgå i stort sett som tidigare, om majoritetens förslag genomförs.

Principen om att uppgifter som insamlats endast skall användas för sitt ändamål kommer att förhindra försäljning. Eventuella undantag skall regleras i de av oss föreslagna registerlagarna.

Nu när avtalet mellan SPAR-nämnden och DAFA löper ut bör man enligt vår mening förutsättningslöst pröva SPAR-registrets framtida utnyttjande. SPAR skulle t.ex. kunna omvandlas till ett renodlat adressregister, som i vanlig ordning lyder under datalagen.

Folkpartiet har i motion Fi722 tagit upp anslagen B10 och C8, som båda är

reservationsanslag avsedda för olika informations- och utbildningsinsatser. Eftersom anslagen har likartade syften anser vi att de bör föras ihop. På så sätt kan resurserna användas friare, vilket borde tilltala alla. Vi är för att kommunerna inte skall detaljstyras av riksdagen, och detsamma bör gälla staten.

Jag yrkar bifall till reservationerna 1, 2, 4 och 5.

Anf. 116 CARL FRICK (mp):

Herr talman! Miljöpartiet de gröna har ställt sig bakom en reservation som vill att SPAR-registret skall slopas. Vi måste kunna befrias från det intrång i vårt privatliv som det innebär att få mängder av oönskad reklam och erbjudanden i våra brevlådor. Om företag och andra intressenter vill arbeta med denna typ av mental nedsmutsning, är det deras ensak. Det finns ingen anledning att den skall bedrivas med hjälp av statliga dataregister, som har tagits fram i helt andra syften. Den skall över huvud taget inte bedrivas med hjälp av offentliga register.

Systemet är inte enbart en hjälp till mental nedsmutsning – det hjälper också till med att öka den materiella förbrukningen i samhället, dels genom ett omfattande papperslöseri, dels genom att locka människor till köp.

Vi måste i vårt land komma in i ett skede där vi aktivt arbetar för att minska den materiella förbrukningen. Sker icke detta, kan vi skrinlägga allt tal om att vi tar ansvar för miljön och för en framtid för barn och barnbarn. Det är den ständigt stigande materiella förbrukningen som är det stora hotet mot vår framtid. Det som vi förbrukar blir till olika sorters avfall, som ger oss grava miljöstörningar, som nu stadigt ökar som följd av den slösande livsstil som vi har valt.

Att inte begränsa användningen av SPAR-registret innebär att man inte tar de miljöpolitiska besluten från maj 1988 på allvar. Det är så att vår framtid stakas ut av många små, till synes osammanhängande beslut. Vi måste bli varse dessa frågor och ta besluten när de blir aktuella. Att stoppa användningen av SPAR-registret är ett av de många nödvändiga små stegen för vår framtid.

Bifall till reservation 4! Tack för ordet.

Anf. 117 PER OLOF HÅKANSSON (s):

Herr talman! I vissa situationer tror jag att vi alla hamnar i ett känsloläge av den karaktären att man varken vill provocera eller låta sig provoceras. Jag befinner mig i ett sådant stämningsläge just nu. Jag uppfattade faktiskt Rune Rydéns, Ingela Mårtenssons och Carl Fricks anföranden som att tonläget hade ungefär samma karaktär.

Jag kan, av samma skäl som Rune Rydén, avstå från att referera intagna ståndpunkter, som finns redovisade i betänkandet – bara med den skillnaden att jag faktiskt också skall göra det. Men detta är ingen sidovörnad mot sakfrågan, utan det är därför att de här frågorna är väl genomgångna och grundligt debatterade ganska nyligen. Vid den förnyade prövning som finansutskottet har gjort har det visat sig att de intagna ståndpunkterna håller.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till finansutskottets hemställan i dess helhet.

Anf. 118 RUNE RYDÉN (m):

Herr talman! Det är klart att man med tillfredsställelse noterar Per Olof Håkanssons sinnesstämning. Vad man möjligen kan beklaga är att han inte också i handling litet mera kunde visa vad den innebär. Vi har från reservanternas sida efterlyst en större förståelse för våra ståndpunkter, eftersom de ligger relativt nära regeringens förslag, men det har vi inte märkt någonting av. Det tycker vi är beklagligt.

Anf. 119 PER OLOF HÅKANSSON (s):

Herr talman! Rune Rydén begär att jag i praktisk handling skall visa saker och ting. Jag har faktiskt utgått från att Rune Rydén och hans medreservanter är läskunniga.

Anf. 120 RUNE RYDÉN (m):

Herr talman! Ja, naturligtvis är vi läskunniga, men det är skönt att få höra vad Per Olof Håkansson säger, och det var det jag menade med handling. Det har vi inte upplevt här!

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenium.)

20 § Föredrogs

finansutskottets betänkande

1988/89:FiU18 Den statliga redovisningen och revisionen (prop. 1988/89:100 delvis).

Den statliga redovisningen och revisionen

Anf. 121 RUNE RYDÉN (m):

Herr talman! Älderspresidenten i finansutskottet, Filip Fridolfsson, är förhindrad att förhöja kammarens stämning vid den här sena timmen, varför det har fallit på min lott att tala för nya organisationsformer för statens förvaltningsrevision.

”Makten över statsfinanserna tillkommer grundlagsenligt riksdagen. Det är riksdagen som beslutar om skatt till staten och ansvarar för statsupplåningen. Riksdagen bestämmer vidare till vilka belopp statsinkomsterna skall beräknas och anvisar anslag till angivna ändamål. Anvisade medel får inte användas på annat sätt än vad riksdagen har bestämt. Riksdagen fastställer också grunderna för förvaltning och förfogande över statens egendom.”

Jag har här citerat ur den moderata motionens inledning. Jag tycker det finns skäl till det, eftersom den sammanfattar vad som är uppgiften.

För att fullgöra det nu nämnda ansvaret har riksdagen enligt grundlagen tilldelats en kontrollmakt. Riksdagens revisorers förvaltningsrevision skall följa den statsfinansiella och förvaltningsekonomiska utvecklingen.

Riksdagens revisorer och deras verksamhet har i stort sett behållit den organisation och de verksamhetsformer som beslutades vid deras tillkomst genom 1809 års regeringsform. Det är anmärkningsvärt mot bakgrund av de

revolutionära förändringar som statsförvaltningen och det allmänna har undergått sedan dess.

Revision av statens verksamhet har i stället successivt kommit att få sin tyngdpunkt på regeringens förvaltningsorgan riksrevisionsverket. Även om detta verk hittills i stort sett har kunnat arbeta oberoende och självständigt finns det inga garantier för att så kommer att kunna ske även i framtiden. Regeringen har i princip rätt att utnyttja RRV på det sätt man finner det angeläget utifrån egna utgångspunkter. Detta kan utläsas både av riksdagsbesluten 1986 och 1987, som tilldelade RRV nya och vidgade uppgifter, liksom av RRV:s anslagsäskanden för det senaste budgetåret. RRV måste nu ses som ett stabsorgan åt regeringen. Samarbetet dem emellan kommer ytterligare att stärkas och utvecklas.

Nej, herr talman, Sverige behöver liksom andra demokratiska stater en oberoende och självständig granskning av den offentliga verksamheten, dess resultat och välfärdseffekter. Det alternativ som moderata samlingspartiet och reservanterna har förespråkat under en följd av år, nämligen en stark och oberoende revision av riksdagen, är nu nödvändigare än någonsin att genomföra. Det går inte längre att hävda att RRV är ett oberoende och självständigt kontrollorgan. Det är därför angeläget att riksdagens ansvar för den statliga förvaltningsrevisionen stärks.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den borgerliga reservation som är fogad till finansutskottets betänkande nr 18.

Anf. 122 PER OLOF HÅKANSSON (s):

Herr talman! Jag tror att det finns skäl att lyfta fram huvudtanken i den borgerliga reservationen. I reservationen säger man att det är en intressant lösning att stärka riksdagens ansvar för just den statliga revisionen. Det kan vi i och för sig vara med på. Riksdagen skall enligt reservanternas mening ta ett helt ansvar för förvaltningsrevisionen. De resurser som man behöver för att stärka riksdagens ansvarstagande skall tas från regeringen. Detta tycker vi socialdemokrater är en alldeles galen ordning. Vi tycker i och för sig att det är intressant att diskutera och resonera om hur man skall stärka riksdagens roll i detta sammanhang. Men det får inte ske så att man beskär regeringens operativa resurser i sammanhanget. Den huvudtanke som förs fram i den borgerliga reservationen är vi alltså bestämda motståndare till. Med hänvisning till den majoritetsskrivning som finns redovisad i utskottets betänkande ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 123 RUNE RYDÉN (m):

Herr talman! Jag vill till Per Olof Håkansson säga att vi moderater vill naturligtvis stärka riksdagens ansvar vad gäller förvaltningsrevisionen. Detta kan delvis ske såsom Per Olof Håkansson säger, nämligen att man överför resurser från den förvaltningsrevision som regeringen nu har utfört med hjälp av riksrevisionsverket. Men det behöver inte innebära, vilket Per Olof Håkansson antydde, att man i praktiken lägger ned regeringens förvaltningsrevision. Vad vi vill uppnå är att riksdagen skall kunna få en fristående kraftfull revision som har möjlighet att på ett effektivt sätt kontrollera att det riksdagen har beslutat verkligen har utförts. Så är det inte i dagsläget. Vi vill

alltså ha en förvaltningsrevision som liknar den som finns exempelvis i Danmark eller i andra länder.

Prot. 1988/89:91
6 april 1989

Den statliga redovisningen och revisionen

Anf. 124 PER OLOF HÅKANSSON (s):

Herr talman! Det är möjligt att Rune Rydén tanke är användbar. Men det är inte detta som står i reservationen. I reservationen står det att "det erforderliga resursbehovet bör åstadkommas genom att resurser och kompetens förs över från riksrevisionsverket till riksdagens förvaltningsrevision". Detta måste enligt mitt sätt att se på saken, Rune Rydén, innebära att man tar resurser från riksrevisionsverket – vilket betyder att man urholkar regeringens organ för förvaltningsrevision. Det tycker vi socialdemokrater är fel.

Anf. 125 RUNE RYDÉN (m):

Herr talman! Det är alldeles riktigt som Per Olof Håkansson säger att man överför resurser. Men det innebär inte att man överför alla resurser, vilket Per Olof Håkansson ville försöka göra gällande i sitt första inlägg. Det bör vara så att man klart förstärker riksdagens revisorers kompetens och omfattning. Omfattningen är i dagsläget alldeles för liten. Den överföring av resurser som sker från riksrevisionsverket behöver inte ha så stor omfattning att det avsevärt försvårar regeringens arbete på detta område. Däremot kommer det otvivelaktigt att innebära en klar förstärkning för riksdagens revisorers verksamhet.

Anf. 126 PER OLOF HÅKANSSON (s):

Herr talman! I den förra debatten utgick jag från att Rune Rydén var läskunnig. Nu har jag mina tvivel. Jag vill be att återigen få citera. I reservationen står det att "enligt utskottets mening bör reformen syfta till att riksdagen tar hela ansvaret för förvaltningsrevisionen". Varför skall vi ha ett riksrevisionsverk med begränsade resurser om riksdagen skall ta hela ansvaret, Rune Rydén? En rimlig tolkning är väl ändå att ni vill skrota riksrevisionsverket och lägga allt hos riksdagen. Det ställer vi socialdemokrater inte upp på.

Anf. 127 RUNE RYDÉN (m):

Herr talman! Den form av revisionsverksamhet som vi vill lägga på riksdagens revisorer är den förvaltningsrevision som har klart samband med riksdagens förvaltningsansvar för de områden som jag inledningsvis i mitt anförande läste om ur motionen. Ja, det innebär en viss minskning av riksrevisionsverkets förvaltningsansvar. Riksrevisionsverket skall ha direkt samband med vad regeringen gör. Men det innebär inte det som Per Olof Håkansson har antytt, nämligen att man helt och hållet skall lägga ned riksrevisionsverket. Det är att illvilligt övertyda en text.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenium.)

Kapitalbeskattning

Anf. 128 KARL-GÖSTA SVENSON (m):

Herr talman! Sverige har den fria världens högsta skattetryck. Även beträffande kapitalbeskattning, som behandlas i betänkandet SkU22, intar vi en topposition.

Vi är i Sverige förhoppningsvis på väg in i ett nära samarbete med EG. Enligt moderat uppfattning är det självklart att vi måste få delta i ett sådant samarbete som också ger oss möjlighet till att få ta del av de fyra friheterna. Den dynamik som ligger i att varor, tjänster, kapital och människor får fritt passera gränserna mellan länderna inom EG måste vi också komma i åtnjutande av.

Mot bakgrund härav är det märkligt att socialdemokraterna i Sveriges riksdag inte med en min försöker åstadkomma en anpassning till förhållanden som gäller i EG-länderna. Fria kapitalströmmar i Europa kräver givetvis att vi måste anpassa vår skattelagstiftning till vad som gäller i dessa länder – annars hamnar vi på efterkälken.

I detta betänkande slås i stället fast att det höga skatteläget inom kapitalbeskattningens område skall bibehållas. Propåerna i de omtalade PM 50 och PM 100 gör i detta avseende inte heller någon människa glad.

På område efter område inom beskattningen fjärrar vi oss från vad som gäller inom EG eller vad som kan förväntas gälla inom EG. En sådan inriktning är tvärt emot de uttalanden om harmonisering med förhållandena inom EG som regering och riksdag har uttalat.

Ett tydligt exempel på vilka negativa effekter som kan uppkomma om beskattningen avviker från vad som gäller i andra länder är omsättningsskatten på aktier och andra värdepapper. Omsättningen på Stockholms fondbörs har kraftigt minskat sedan dessa skatter infördes. Samtidigt har handeln med svenska aktier i utlandet ökat kraftigt. Utländska köp och försäljningar på den svenska aktiemarknaden har minskat från 41 miljarder kronor 1986 till ca 15 miljarder kronor 1988. Under den tidsperiod den socialistiska majoriteten i vårt land har höjt och utvidgat omsättningsskatten har utländska aktiemarknader vidtagit flera åtgärder för att i stället sänka sina transaktionskostnader.

Herr talman! Den höga beskattningen av inkomster i vårt land drabbar särskilt hårt avkastningen av sparande. Vid en inflationstakt på 5 % måste en inkomsttagare med 50 procents marginalsatt ha en avkastning på sitt sparande som uppgår till 10 % om det sparade beloppet inte skall urholkas. Det är ju uppenbart att ett sådant skattesystem motverkar ett ökat sparande. Härtill kommer effekterna av förmögenhets- och arvs- och gåvoskatter.

En genomgripande skattereform måste enligt moderat uppfattning innefatta en lägre beskattning av sparandeavkastningen. Vi har i vår reservation nr 1 angett inriktningen av en ny kapitalbeskattning i vårt land.

Kapitalvinster efter avräkning av inflationen under innehavstiden och

kapitalinkomster skall enligt vår uppfattning i framtiden beskattas med en enhetlig statlig skattesats på 30 %. Det är i detta sammanhang viktigt att poängtera att den i en realisationsvinst ingående inflationen inte skall bli föremål för beskattning.

Vi vill successivt införa en ny kapitalbeskattning i vårt land. Redan 1990 bör ett första steg tas beträffande kapitalinkomster och kapitalvinster. De bör enligt vår mening beskattas separat med en statlig skattesats på 4 % och gällande kommunal utdebitering. En sådan åtgärd skulle underlätta övergången till det nya system avseende kapitalbeskattningen som vi vill se genomfört fullt ut 1991. Hushållssparandet skulle samtidigt stimuleras.

Jag har tidigare nämnt de snedvridande effekter som omsättningsskatten på aktier och värdepapper orsakat. I en studie av Ragnar Lindgren och Anders Westlund (EFI, november 1988) har effekten av ökade transaktionskostnader för omsättningsvolymen i svensk aktiehandel studerats. Studien visar att en sänkning av skattesatsen från nuvarande 2 till 1 % skulle medföra en ökning av omsättningsvolymen på mellan 50–70 %. Ett helt avskaffande skulle medföra en omsättningsökning på mellan 150–300 %. Motsvarande resultat kan även en engelsk studie uppvisa.

Borttagandet av omsättningsskatten skulle därför få mycket positiva konsekvenser. Mot bakgrund härav föreslår vi därför att omsättningsskatten på aktier successivt slopas. I ett första steg vill vi att skatten halveras fr.o.m. den 1 maj i år. Samtidigt härmed vill vi direkt slopa omsättningsskatten på den övriga penningmarknaden. Dessutom vill vi från denna tidpunkt slopa omsättningsskatten på aktiehandel för valutautlåningar. Med beaktande av den studie som jag nyss nämnde kommer de statsfinansiella konsekvenserna av vårt förslag att bli marginella med tanke på den kraftiga omsättningsökning som den av oss föreslagna skattesänkningen skulle leda till.

Avslutningsvis vill jag också särskilt understryka vikten av att det arbetande kapitalet i små och medelstora företag undantas från förmögenhetsbeskattning. Lika viktig är en förändring av arvs- och gåvobeskattningen så att generationsskiften inte hämmas. Det är beklämmande att socialdemokraterna inte inser vilken betydelse de små och medelstora företagen har för näringslivets och därmed sysselsättningens utveckling. Det är ofattbart att man fortfarande försvarar denna småföretagarfientliga beskattning, som förmögenhetsbeskattningen och arvs- och gåvobeskattningen utgör. Det finns uppenbarligen ingen tillstymmelse till sunt förnuft när man exempelvis förmögenhetsbeskattar arbetsmiljöförbättrande investeringar i våra företag.

Med det sagda, herr talman, yrkar jag bifall till samtliga de reservationer i detta betänkande som har moderat medverkan.

Anf. 129 BRITTA BJELLE (fp):

Herr talman! Det betänkande vi i dag debatterar behandlar enbart motioner som väckts under den allmänna motionstiden. Rubriken på betänkandet är kapitalbeskattning, men rubriken säger inte så mycket. Här ingår frågor om hur generationsskiften i företag skall möjliggöras eller omöjliggöras, om vi skall öka eller minska börsens aktiehandel, om vi skall

öka eller minska förmögenhetsskatten, om vi skall sprida eller minska det enskilda ägandet i näringslivet, m.fl. frågor.

Många av de frågor som finns med i betänkandet är föremål för utredning i någon form. Men eftersom vi inte vet om, när eller hur det blir med någon skattereform får vi tills vidare se till att det system vi har fungerar hjälpligt.

Vi i folkpartiet vill sprida makt och inflytande. Det menar vi att man bäst gör genom att inom ramen för fri företagssamhet och enskild äganderätt ser till att det ekonomiska inflytandet fördelas till så många invidider som möjligt.

Ägandet av näringslivet måste därför spridas, inte kollektiveras och inte koncentreras. Ett spritt ägande är ett mål i sig för en liberal samhällsutveckling.

Den socialdemokratiska regeringen däremot har under 1980-talet fört en politik som bidragit just till kollektivisering och koncentration av ägandet. Medan det enskilda ägandets andel av näringslivet minskar, ökar institutioner, företag och fonder sin del. Löntagarfonderna, som infördes 1983, är det mest flagranta exemplet på detta. Andra exempel på socialistisk politik som missgynnar sparande och enskilt ägande är aktiebeskattningen, framför allt dubbelbeskattningen av aktier, men även realisationsvinstbeskattningens utformning och förmögenhetsskatten på aktier.

Förra året lade ägarutredningen fram sitt slutbetänkande Ägande och inflytande i svenskt näringsliv. Av den utredningen framgår att det enskilda aktieägandets andel av börskapitalet har minskat kraftigt. Enbart från 1980 till 1985 minskade enskilda individers direktägda andel av börsvärdet med 10 %. Denna utveckling har fortsatt.

Skälet till den förändringen är bl.a. att institutioner i dag innehar allt större del av aktiestocken, vilket delvis kan förklaras med att skattereglerna för institutioner är mer gynnsamma än för enskilda individer.

Det är t.o.m. så att ägarutredningen pekar på att hushållen har nettoutsålt börsnoterade aktier varje år sedan 1970-talets slut och till nu. Hushållens direktägda andel av det totala börsvärdet har minskat till 20 % 1988 från att 1965 ha varit 70 %.

Vid en genomgång av skatteutskottets betänkande som vi nu behandlar kan man rent generellt konstatera att socialdemokraterna inte på någon punkt vill medverka till skattelättnader som skulle göra det mera attraktivt för enskilda individer att spara i aktier.

De vill inte, som vi i folkpartiet, vara med på att avskaffa dubbelbeskattningen av aktier eller avveckla reavinstbeskattningen när man gör omplaceringar inom en aktieportfölj. Tvärtom vill socialdemokraterna ytterligare försvåra för enskilda att äga aktier genom ett förslag som riksdagen antog i förra veckan, där man begränsade möjligheterna att göra avdrag för aktieförluster.

Målet måste vara uppenbart för alla: socialdemokraterna vill driva utvecklingen dithän att ingen enskild kan äga aktier.

Socialdemokraterna har infört, och sedermera dessutom fördubblat, omsättningsskatten på aktier. Bl.a. detta har medfört att omsättningen på Stockholms fondbörs har minskat från 141 miljarder kronor 1986 till 115 miljarder 1988. I stället har handeln med svenska aktier ökat i utlandet från

drygt 20 miljarder 1986 till 70 miljarder 1988. Det betyder att nästan 40 % av den totala omsättningen av svenska aktier äger rum utomlands. Ett sätt att bromsa denna utveckling vore att åtminstone slopa omsättningsskatten på utländska placerares handel med svenska aktier. Inte heller på den här punkten vill socialdemokraterna medverka till en förändring. Slutsatsen måste bli att socialdemokraterna har en inneboende ambition att ytterligare försvaga den svenska börser till förmån för börserna utanför Sveriges gränser.

Så sent som förra året infördes omsättningsskatt på penning- och obligationsmarknaden. Det medförde att luften i det närmaste gick ur den marknaden, och riksbanken har fått det tyngre att bedriva penningpolitik. Affärer i svenska penningmarknadsinstrument har således flyttat och flyttar alltjämt utomlands. Den s.k. valpskatten, som skulle ge staten inkomster, håller alltså på att avveckla sig själv därför att det inte görs några affärer. Vi i folkpartiet vill slopa omsättningsskatten på penning- och obligationsmarknaden. Inte heller på detta område vill socialdemokraterna medverka till en förändring. Sett ur deras synpunkt är det uppenbarligen bättre att svenska penningmarknadsinstrument köps och säljs utomlands än att handeln sker i Sverige.

Herr talman! När det gäller värderingsregler vid förmögenhets-, arvs- och gåvobeskattningen föreligger inte heller någon förståelse från socialdemokraternas sida för många av de problem som är begravda i nuvarande skattesystem. Här finns många regler och exempel på svårigheter som borde plockas fram i ljuset. Vi i folkpartiet har i flera reservationer lämnat förslag till förändringar på detta område. Jag tänker här enbart gå igenom ett par av dem.

År efter år finns det motioner i riksdagen som pekar på att man måste slopa förmögenhetsskatten på arbetande kapital i små och medelstora företag. Bakgrunden är att ett mindre företag, med dyra maskiner och byggnader, vid årsskiftet har en stor förmögenhetsmassa. För att ha råd att betala förmögenhetsskatten måste företagaren ta ut en extra lön. Eftersom det är lön skall det samtidigt betalas sociala avgifter. Det betyder att framför allt mindre företag inte kan bära denna höga extra kostnad. Vad som då händer är att många måste låna till förmögenhetsskatten, andra säljer svart eller bollar med andra lösningar. För att slippa kringgående av lagen och för att stärka de små och medelstora företagen, borde det vara naturligt att avveckla förmögenhetsbeskattningen i små och medelstora företag. Inte heller på detta område är socialdemokraterna villiga att medverka. Trots att de här kunde hålla företagsskattekommittén och flertalet remissinstanser som yttrade sig över utredningen i handen.

Ett annat problem är arvs- och gåvoskatt vid generationsskiftet. Situationen i dag är att ett mindre företag inte kan överföras till nästa generation utan orimliga effekter. Företagets substans finns i fastigheter och maskiner, vilket innebär att företagets tillgångar inte kan realiseras utan att företaget raseras.

Som ett exempel vill jag ta ett företag som har ett skattepliktigt värde på 900 000 kr. För en ensam arvinge blir arvsskatten 275 000 kr. Om den personen skall lyfta pengar ur företaget för att kunna ta över företaget kostar det företaget 1 500 000 kr. vid 75 % marginalskatt. Eftersom företaget

förmodligen inte kan bära en sådan kostnad säljs det här mindre företaget till ett större företag i stället. Genom att inte visa förståelse för dessa problem och inte ens medverka till att riksdagen begär en översyn av reglerna när det gäller generationsskiften i familjeföretag, så styr socialdemokraterna utvecklingen mot mer maktkoncentration. Det är uppenbarligen så man vill att utvecklingen skall gå.

Jämför man för övrigt arvs- och gåvoskatten i de nordiska länderna kan man konstatera att den högsta skattesatsen för efterlevande make och barn i Sverige är 60 %, medan den i Norge är 25 % och i Finland bara 14 %. Vi i folkpartiet vill justera dessa regler genom att väsentligt höja det skattepliktiga grundavdraget. I samband med att arvsreglerna ändrades med anledning av den nya äktenskapsbalken föreslog vi att efterlevande makes lott helt skulle befrias från arvsskatt. Därefter vill vi sänka arvsskatteskalen så att högsta skattesatsen aldrig skulle bli mera än 50 %.

Herr talman! Förmögenhetsskatt erläggs i dag för förmögenheter som överstiger 400 000 kronor. Det betyder att vi i Sverige betalar förmögenhetsskatt redan vid måttliga förmögenheter. Den här situationen kommer att förändras avsevärt när den allmänna fastighetstaxeringen har genomförts. Den kommer att leda till stora höjningar av taxeringsvärdena för många fastigheter. Om ingen ändring sker kommer allt fler småhusägare att vara tvungna att betala förmögenhetsskatt. För andra kommer skatten att i många fall skärpas. Sverige har för övrigt den högsta förmögenhetsskatten bland OECD-länderna.

Vi i folkpartiet vill lösa en del av problemen genom en kraftig höjning av det skattefria bottenbeloppet. Däremot förstår jag att socialdemokraterna med entusiasm ser fram emot en tid när många småhusägare i Sverige blir skyldiga att betala förmögenhetsskatt.

Till detta område hör också en värdering av såväl börsnoterade aktier som OTC-aktier, successiva gåvor av företag och avdrag för egendomslivräntor. På dessa punkter hänvisar jag till våra förslag i reservationerna nr 10, 11, 15 och 25.

Herr talman! Slutligen vill jag beröra det gåvoskattefria beloppet. I dag gäller att man skattefritt kan få en gåva på 2 000 kr. per år. Det beloppet fastställdes 1958. På över 30 år har beloppet alltså inte höjts. Om grundbeloppet skulle ha behållits oförändrat skulle det i dag vara ca 13 000 kr. Vi i folkpartiet har i flera år tyckt att det är orättfärdigt av staten att på detta sätt skaffa sig skatteinkomster. Avsikten med beslutet 1958 var att medborgarna sinsemellan skulle kunna överföra en mindre summa pengar. Vi i folkpartiet anser att grundbeloppet bör höjas till 10 000 kronor.

Herr talman! Med det anförda vill jag yrka bifall till alla de reservationer som folkpartiet står bakom.

Anf. 130 ROLF KENNERYD (c):

Herr talman! Den framtida kapitalbeskattningen genomlysas i pågående skatteutredningar. I avvaktan på denna genomlysning har vi från centerns sida inte funnit anledning att aktualisera ett antal i och för sig angelägna krav. Det finns emellertid två punkter på vilka vi har funnit det angeläget att redan nu ställa sådana krav och också ta ställning. Den första av dessa punkter rör

en begäran av undantag för valutautlåningar när det gäller omsättningsskatten på aktier. Den primära anledningen är att vi nu har fått dokumenterat i verkligheten de negativa effekter som vi varnade för redan när denna omsättningsskatt infördes. Nu känner vi dessa negativa effekter väl. De är, som sagt, i verkligheten också väl dokumenterade. De utvecklas i reservation nr 9, till vilken jag härmed vill yrka bifall.

Det förefaller vara enbart prestigeskäl som nu förhindrar regeringspartiet att ta det steg som föreslås i reservation 9. Den möjlighet som nu föreligger att begränsa skadeverkningarna består i att handla snabbt. Jag hoppas att det skall mogna fram ett beslut inom en inte alltför avlägsen framtid i departementet, som går oss till mötes på denna punkt.

Den andra punkten där vi har funnit anledning att upprepa väl kända centerkrav gäller att lindra beskattningen av i företagen arbetande kapital, såväl under löpande innehavstid som vid generationsväxlingar. Skälen till detta är väl kända. De utvecklas närmare i reservationerna 12, 15 och 16, till vilka jag avslutningsvis också yrkar bifall.

(forts. prot. 95)

22 § Kammaren beslöt att ärendehanläggningen skulle fortsättas vid arbetsplenum onsdagen den 12 april.

23 § Anmälades och bordlades

Proposition

1988/89:141 om beskattning av dödsbos skogskontomedel m.m. i vissa fall

24 § Anmälades och bordlades

Motionerna

med anledning av prop. 1988/89:118 om ändring i lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott, m.m.

1988/89:Ju12 av Karin Israelsson och Gunhild Bolander (båda c)

1988/89:Ju13 av Hans Lindfors (mp)

1988/89:Ju14 av Ingbritt Irhammar m.fl. (c)

1988/89:Ju15 av Göthe Knutson m.fl. (m)

1988/89:Ju16 av Karin Ahrland m.fl. (fp)

1988/89:Ju17 av Birger Rosqvist m.fl. (s)

med anledning av prop. 1988/89:124 om vissa tvångsmedelsfrågor

1988/89:Ju18 av Lars Ahlmark (m)

1988/89:Ju19 av Karin Ahrland m.fl. (fp)

1988/89:Ju20 av Jan-Erik Wikström och Kerstin Ekman (båda fp)

1988/89:Ju21 av Lars Werner m.fl. (vpk)

1988/89:Ju22 av Hans Göran Franck och Magnus Persson (båda s)

1988/89:Ju23 av Rolf Dahlberg m.fl. (m)

1988/89:Ju24 av Torgny Larsson m.fl. (s)

1988/89:Ju25 av tredje vice talman Bertil Fiskesjö (c)

Meddelades att följande interpellation framställts

den 6 april

1988/89:192 av *Anne Wibble* (fp) till finansministern om AP-fondernas aktieköp:

För några dagar sedan framträdde statssekreteraren i socialdepartementet med budskapet att regeringen kommer att föreslå att första, andra och tredje AP-fonderna får fri placeringsrätt för 10 % av sina intäkter. Senare skall denna rätt utökas till 20 %.

Med "AP-fondernas intäkter" avses troligen inbetalningarna av sociala avgifter. 10 % av denna summa motsvarar ca 4,5 miljarder kronor. 20 % motsvarar ca 9 miljarder kronor.

Detta enorma belopp varje år skall tydligen AP-fonderna få placera hur de vill, dvs. även i aktier. Även om man håller sig till den lägre andelen på 10 % handlar det om aktieköp som årligen blir dubbelt så stora som de kollektiva löntagarfondernas. Med den högre andelen handlar det om mer än en fyrdubbling.

De motiv som anfördes för denna nya socialiseringsvåg är följande:

För det första, att tilldelningen av nya medel för aktieköp för de kollektiva löntagarfonderna upphör 1991. Detta är sant, men till saken hör att både dåvarande statsministern Olof Palme och nuvarande statsministern Ingvar Carlsson har lovat att några fler fondbildningar med liknande motiv inte skulle komma. Löntagarfonderna var inte det första steget, utan steget. Nu ser man vad det löftet var värt.

För det andra, att pensionerna skulle "räddas" bara AP-fonderna får placera tillgångarna hur de vill. Detta är med förlov sagt nonsens. Självklart blir inte produktionen av varor och tjänster i landet större bara för att AP-fonderna köper aktier i stället för obligationer för pengarna. I själva verket finns det risk för att motsatsen inträffar, därför att statliga och kollektiva ägare tar över allt större delar av svenskt näringsliv.

För det tredje, att det behövs ett stort kollektivt sparande för att uppväga det dåliga hushållssparandet. Särskilt positivt tycks statssekreteraren anse det vara om hushållens sparande i pensionsförsäkringar minskar. Det är sant att hushållssparandet i Sverige är katastrofalt lågt, men det beror på att socialdemokraterna under årtal har genomfört en systematisk straffbeskattning på enskilt sparande. Det som krävs är sannerligen inte ökat kollektivt sparande utan ändrade skatteregler så att det lönar sig för hushållen att spara.

AP-fondernas VD Krister Wickman har i en intervju i Dagens Industri förklarat att han inte vill att AP-fonderna skall placera på den svenska aktiemarknaden. "Det skulle skapa maktfördelningsproblem om vi gick in och köpte aktier på börsen. Det skulle bli fråga om en socialisering av näringslivet."

Finansministern har i en artikel i Tiden om socialismens död skrivit: "På

det globala planet har som bekant marknadsekonomi vunnit en total seger över sitt enda kända alternativ, planhushållning.”

Prot. 1988/89:91
6 april 1989

Jag vill därför fråga finansministern om regeringen har för avsikt att lägga fram förslag om utökad rätt för AP-fonderna att köpa aktier och därigenom kraftigt öka det kollektiva ägandet i svenskt näringsliv.

Meddelande om fråga

26 § Meddelande om fråga

Meddelades att följande fråga framställdes

den 6 april

1988/89:569 av *Jan Sandberg* (m) till miljö- och energiministern om regeringens beslut i ärende om en motorcrossbana i Lidingö:

Regeringen beslutade under februari månad att avslå en framställan från Lidingö kommun om tillstånd för anläggande och drift av en motorcrossbana på Lidingö. Detta trots att naturvårdsverket med hänvisning till gällande bestämmelser föreslagit att ärendet skulle omprövas, dvs. att framställan skulle behandlas positivt.

Det finns i dag väldigt många ungdomar som har motorsport som främsta intresse. Trots det så motarbetas de ofta på många olika sätt. I Stockholmsregionen har en mängd motoranläggningar tvingats läggas ned under senare tid. Som exempel kan nämnas anläggningarna i Skarpnäck, Ulriksdal, Stadion och Handen.

Det är enligt min mening svårt att finna skäl för att den aktuella motorcrossbanan inte skulle beviljas tillstånd, inte minst mot bakgrund av att det var politisk enighet om framställan.

Att beslutet skulle grunda sig på en negativ inställning till motorhobby och motorsport i allmänhet vore mycket anmärkningsvärt. Jag vill därför fråga statsrådet:

Anser statsrådet att det bör ställas högre krav vid bedrivande av motorsportverksamhet än vad som är föreskrivet i lagar och förordningar?

27 § Kammaren åtskildes kl. 22.51.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Gunborg Apelgren

Torsdagen den 6 april

Talmannen 7

Förste vice talmannen 47

Andre vice talmannen 73

Tredje vice talmannen 59

Ahlmark, Lars (m) 64

Ahlström, Lars (m) 39, 44, 45, 57

Ahrland, Karin (fp) 7, 18, 20, 24, 26, 30, 31

Andersson, Arne, i Ljung (m) 35

Bjelle, Britta (fp) 127

Björne, Eva (m) 32

Bolander, Gunhild (c) 95, 109

Brännström, Roland (s) 103, 106

Bäckström, Maja (s) 70

Carlström, Marianne (s) 112, 113

Ciszuk, Paul (mp) 36, 100

Dau, Hans (m) 32

Eirefelt, Christer, andre vice talman (fp) 41, 44, 56, 58

Eriksson, Berith (vpk) 23, 25, 26, 69

Eriksson, Ingvar (m) 35, 38

Fogelberg, Margareta (fp) 65, 72, 73

Franck, Hans Göran (s) 28, 30

Frick, Carl (mp) 122

Goës, Eva (mp) 80, 88, 90

Hagberg, Lars-Ove (vpk) 47, 56, 59

Hagård, Birger (m) 74, 86, 89

Hellström, Mats, jordbruksminister 33, 36, 38

Hjelm-Wallén, Lena, statsråd 31, 33

Hyttring, Jan (c) 45, 55, 59, 67

Håkansson, Per Olof (s) 122, 123, 124, 125

Irhammar, Ingbritt (c) 13, 18, 21, 24, 25, 32, 33

Jennehag, Jan (vpk) 99

Johansson, Ylva (vpk) 63, 79

Karlsson, Sonia (s) 115, 117, 118

Kenneryd, Rolf (c) 130

Körlof, Björn (m) 92, 105, 106

Leijonborg, Lars (fp) 77, 87, 89

Lundgren, Kent (mp) 26

Lövdén, Lars-Erik (s) 16, 20, 23

Martinger, Jerry (m) 9, 19, 22

Mårtensson, Ingela (fp) 91, 121

Nilsson, Anders (s) 51, 57, 60

Nilsson, Kaj (mp) 50, 73

Olsson, Karl Erik (c) 35, 37

Persson, Gustav (s) 61

Rosén, Bengt (fp) 34
Rydén, Rune (m) 118, 123, 124, 125
Saint Cyr. Mona (m) 109
Silfverstrand, Bengt (s) 82, 88, 90
Svenson, Karl-Gösta (m) 126
Wibble, Anne (fp) 111, 113, 114, 116, 117
Vestlund, Iréne (s) 107, 109
Åhnberg, Annika (vpk) 36

Prot.
1988/89:91

